

DCAF

a centre for security,
development and
the rule of law

ЦЕНТР РАЗУМКОВА

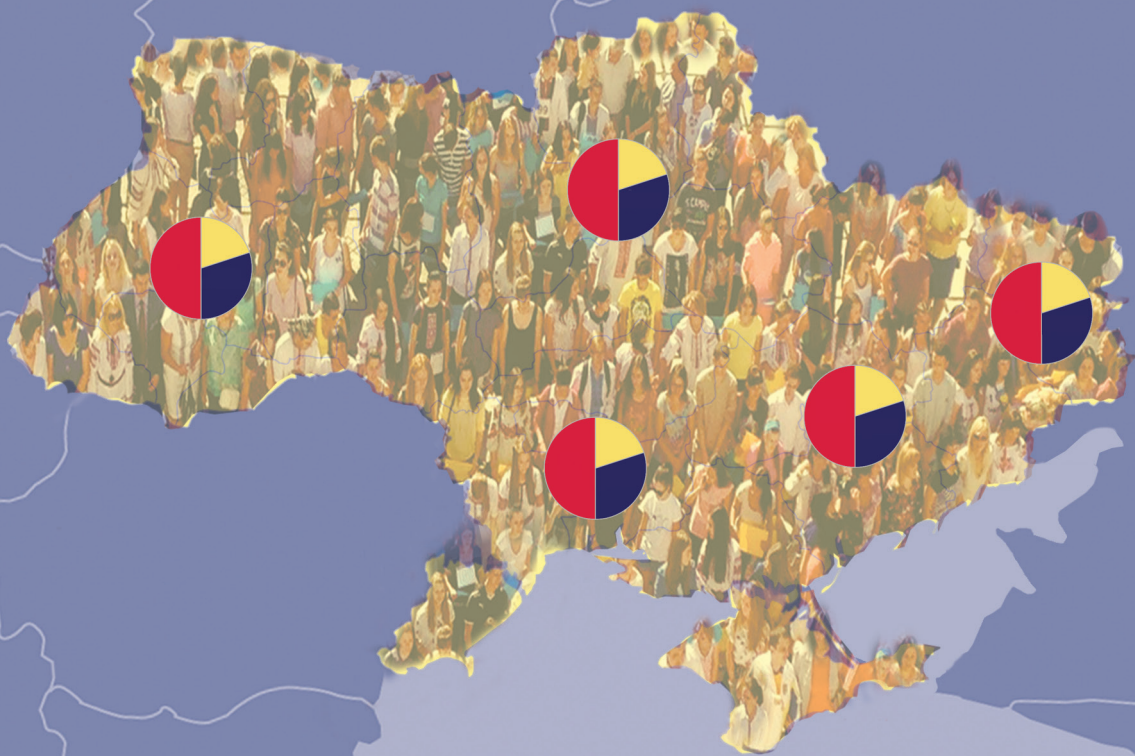
RAZUMKOV CENTRE

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ ПРО БЕЗПЕКУ: ОСОБИСТУ, НАЦІОНАЛЬНУ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

CITIZENS OF UKRAINE ON SECURITY: PERSONAL, NATIONAL, AND ITS ELEMENTS

Результати загальнонаціонального
соціологічного дослідження Центру Разумкова

Results of a national-wide sociological survey
conducted by Razumkov Centre

КИЇВ-2016 | KYIV-2016

DCAF

a centre for security,
development and
the rule of law

ЦЕНТР РАЗУМКОВА

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ ПРО БЕЗПЕКУ: ОСОБИСТУ, НАЦІОНАЛЬНУ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Результати загальнонаціонального
соціологічного дослідження Центру Разумкова

КИЇВ-2016

Керівник проекту – Олексій Мельник

Редактор – Алла Чернова

Дизайн і макет: Олександр Шаптала, Тетяна Овсяник

У цьому виданні опубліковані результати загальнонаціонального соціологічного дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова в рамках проекту “Моніторинг проблем урядуванню в секторі безпеки України”. Проект реалізується Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF), спільно з Центром Разумкова, за фінансової підтримки Королівства Нідерландів.

Дослідження та публікація здійснена за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів. Оцінки та висновки, висловлені авторами публікації не обов’язково збігаються з офіційними позиціями Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів.

Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова 27-31 травня 2016р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2 019 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	4
УЗАГАЛЬНЕНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ	5
ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ	8
ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ	11
ПРАВА ЛЮДИНИ	22
ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ	32
ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ: КЛЮЧОВІ ГРАВЦІ, ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ	36
ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ	42
РЕФОРМИ: НЕОБХІДНІСТЬ, НАПРЯМИ, ПЕРШІ КРОКИ	48
ЦИВІЛЬНИЙ ДЕМОКРАТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ	50
ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ	54
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРІВ	61
СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕСПОНДЕНТІВ	64
МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ	65

ПЕРЕДМОВА

Протягом останніх трьох років проблеми особистої, громадської та національної безпеки набули особливої актуальності для громадян України. Загрози зовнішньої агресії та тероризму, які ще до недавнього мали переважно гіпотетичний характер, стали частиною повсякденних реалій українського суспільства. Окупація Кримського півострова та триваючий збройний конфлікт на Сході України, крім прямих наслідків збройної агресії, мають ще й суттєвий опосередкований вплив на загальний стан безпеки та стабільності у країні.

“Українська криза” відбувається на фоні загального погіршення регіональної та глобальної безпеки і стабільності. Відчуття особистої безпеки, захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз залежить від багатьох факторів і, не в останню чергу, від їх упевненості у здатності держави захистити країну та громадян від широкого спектра загроз. Тобто йдеться не лише про впевненість у боєздатності армії, але й про рівень довіри громадян до власної держави загалом та головних державних інститутів зокрема.

Реформи в Україні – або ж радше проблеми з їх впровадженням – є однією з найактуальніших тем не лише у внутрішньому дискурсі, але й у діалозі з міжнародними партнерами. Радикальні реформи потребують значних ресурсів, чітких планів, політичної волі і ефективного менеджменту, а також суспільної підтримки. Саме тому важливо постійно “тримати руку на пульсі” сприйняття реформ тими, заради кого і за чий рахунок вони здійснюються.

Метою соціологічного дослідження було визначити думки громадян із широкого кола проблем, що стосуються:

- зовнішніх і внутрішніх загроз;
- особистої безпеки та факторів впливу на відчуття безпеки;
- рівня корупції і стану справ у боротьбі з нею;
- захисту прав людини, в т.ч. захисту від проявів корупції;
- оцінок діяльності органів влади та інших гравців у сфері безпеки;
- формування та реалізації політики безпеки;
- діяльності та окремих аспектів реформування правоохоронних органів;
- оцінок стану, пріоритетів та перспектив реформ у секторі безпеки;
- цивільного демократичного контролю над сектором безпеки;
- гендерних аспектів безпеки;
- ролі міжнародних партнерів у сприянні реформам в Україні.

Отримані результати, на думку авторів, мають важливе значення не лише для експертів і журналістів, але, насамперед, для державних структур. Вони повинні обов’язково враховуватися під час формування та реалізації державної політики, програм реформ, а також налагодження стратегічної комунікації між державою та суспільством із найбільш важливих питань безпеки.

УЗАГАЛЬНЕНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Оцінка зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці

Попри очевидну актуальність воєнної агресії та зовнішнього характеру джерела загрози, більшість громадян вважають внутрішні та зовнішні загрози однаково небезпечними для незалежності, суверенітету та територіальної цілісності. Лише одна з “топ-5” внутрішніх загроз безпосередньо пов’язана з триваючим збройним конфліктом (наси́льство озброєних загонів “ДНР” і “ЛНР”), решта – це “традиційні” для України загрози, які великою мірою сприяли розвитку сьогоди́шньої суспільно-політичної та економічної кризи, значно загострилися внаслідок збройного конфлікту та перешкоджають його врегулюванню.

Особиста безпека, фактори впливу на відчуття безпеки та захищеності

Громадяни України почувають себе в найбільшій безпеці у звичному для них середовищі: у власній квартирі, у своєму під’їзді та на подвір’ї, у своєму районі. Більшість громадян не відчули погіршення стану безпеки за останні 12 місяців. Водночас, за відносно оптимістичних оцінок стану власної безпеки у звичному середовищі, громадяни висловлюють високий рівень невпевненості в захищеності від гіпотетичних загроз із запропонованого переліку.

Збройний конфлікт, економічна ситуація та корупція мають найбільший вплив на стан особистої безпеки опитаних. Події у світі не надто суттєво впливають на відчуття безпеки українців, особливо на Донбасі. Мінімальний вплив на особисту безпеку мають “результати реформ у секторі безпеки України” та “стан дотримання фундаментальних прав і свобод”.

Права людини

Основними джерелами порушення прав людини в Україні, на думку опитаних, є державні інститути, в т.ч. їх керівники, силові та правоохоронні структури. На тлі таких оцінок абсолютно логічними є думки стосовно способу захисту порушених прав, коли перевага надається міжнародним інстанціям, неурядовим структурам і протестним акціям.

Суспільна довіра, оцінки ролі та ефективності суб'єктів у сфері безпеки і оборони

Критично високий негативний баланс довіри/недовіри суспільства до головних державних інститутів, що формують та реалізують політику безпеки, викликає глибоке занепокоєння і дає як пряму оцінку ефективності їх роботи, так і пояснення багатьом іншим проблемам, відображеним у результатах дослідження.

Переважає більшість опитаних вважають, що Президент має найбільший вплив на формування державної політики в Україні. Роль Уряду, Верховної Ради, РНБО вважається теж вагомою, але меншою за роль Президента і великого бізнесу та олігархів. Українці також відчують потужний зовнішній вплив (західних держав і міжнародних організацій), а можливості власного впливу на державну політику оцінюють надто песимістично.

Попри високі рейтинги вагомості впливу та важливості ролі у формуванні та реалізації політики безпеки, державні структури, за окремими винятками, отримали надто критичні оцінки ефективності їх діяльності. Приємно, що громадяни демонструють високий рівень довіри до армії та впевненість в її здатності захистити країну. Варто також звернути увагу на контраст між досить критичними оцінками роботи Міноборони з Генеральним штабом, з одного боку, та відносно високими оцінками ефективності Збройних Сил і довірою до них – з іншого.

Правоохоронні органи

Об'єктивні оцінки та суб'єктивне відчуття особистої безпеки громадян нерідко залежать від методів та ефективності роботи тих, хто покликаний захищати їх від загроз, а також стоїть на "лінії контакту" громадянина з державою. Переважає більшість опитаних не мали жодного контакту з поліцією протягом останніх 12 місяців. Незалежно від наявності власного досвіду, громадяни загалом задовільно оцінюють роботу поліції за більшістю аспектів. Більш того, зафіксовані позитивні зміни в оцінках громадян за останні два роки.

Громадяни майже однотайно підтримують головні напрями реформування поліції, але у відповідях на питання стосовно зміни її повноважень і чисельності думки респондентів суттєво різняться. Надзвичайно популярною є ідея оновлення персоналу поліції (повного або часткового).

Реформи: необхідність, напрями, перші кроки

Громадяни досить стримано оцінюють успіхи реформ у державі, навіть у тих сферах, де можна об'єктивно стверджувати якщо не про успіхи, то принаймні про зрушення у напрямі реформування. Навіть найбільш успішні реформи правоохоронних органів і Збройних Сил здобули досить скромну оцінку громадян. Для архітекторів реформ частина відповіді на проблему "невдячності" може критися в низькому рівні поінформованості громадян, адже більшість опитаних визнали брак достовірної інформації.

Цивільний демократичний контроль

Переважна більшість українців впевнені в необхідності зміцнення контролю громадськості над діями влади – попри певні розбіжності стосовно сфер, масштабів і способів такого контролю. Досить помітним є дисбаланс між суспільним запитом та оцінкою існуючих можливостей громадського контролю, очевидно, не в останню чергу через відсутність ефективних механізмів його реалізації. Мало кому відомо про діючі громадські ради. Частина громадян, які вважають, що провідна роль має належати Президенту, втричі перевищує частку тих, хто віддає перевагу Парламенту.

Гендерні аспекти

З переважно незначними віковими та гендерними відмінностями, громадяни України визнають існування певних проблем нерівних можливостей і декларують достатньо високий рівень підтримки надання жінкам права та забезпечення можливостей служби в силових структурах. Деталізація у судженнях, з якими респонденти погоджувалися або не погоджувалися, дає певну уяву про аргументи їх відповідей, що базуються як на соціокультурних традиціях про роль жінки, так і на сучасних тенденціях, що особливо помітно у відповідях представників різних вікових категорій.

Ролі міжнародних партнерів у сприянні реформ

Результати соціологічного дослідження не повинні сприйматися як рейтинг міжнародних партнерів. Баланс оцінок ролі міжнародних партнерів громадянами України є загалом позитивним, а за багатьма позиціями вдвічі перевищує відсоток тих, хто дотримується протилежної думки.

Слід вкотре звернути увагу на визнання опитаними проблеми недостатньої поінформованості про міжнародні та регіональні організації, які сприяють реформам в Україні, в т.ч. у секторі цивільної та військової безпеки.

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ

Насамперед, громадянам були запропоновані переліки зовнішніх і внутрішніх загроз із проханням оцінити актуальність, а також висловитися стосовно їх пріоритетності.

Фінансові проблеми, спричинені потраплянням України в боргову залежність від іноземних кредиторів і міжнародних фінансових інститутів, на думку опитаних, є сьогодні найбільш серйозною зовнішньою загрозою для національної безпеки. Зовнішні загрози воєнного характеру (агресія, “гібридна війна” та міжнародний тероризм) хоч і несуттєво, але поступаються місцем фінансовим проблемам. Той факт, що в умовах війни громадяни вбачають найбільшу зовнішню загрозу, першоджерелом якої є неефективна фінансово-економічна політика національної влади зокрема та неефективне врядування загалом, має слугувати дороговказом для тих, хто формує та реалізує державну політику.

До п'ятірки найсерйозніших внутрішніх загроз для національної безпеки України, на думку респондентів, належать наступні:

- корупція – 4,6 бала¹ (включно з крадіжками та нелегальним перепродажем власності, кумівством, тендерними махінаціями тощо);
- тривале перебування у стані економічної кризи, безробіття, падіння рівня доходів громадян – 4,5 бала;
- насильство озброєних загонів “ДНР” і “ЛНР” – 4,1 бала;
- олігархічні групи (лобіювання інтересів на державному рівні) – 4,1 бала;
- зростання рівня злочинності – 4,0 бала.

Як уже відзначалося, лише одна із загроз у “топ-5” безпосередньо пов'язана з триваючим збройним конфліктом (насильство озброєних загонів “ДНР” і “ЛНР”), решта – це “традиційні” для України загрози, які й зумовили розвиток сьогоднішньої суспільно-політичної та економічної кризи, значно загострилися внаслідок збройного конфлікту та перешкоджають його врегулюванню.

“Розкол суспільства (мова, релігійна належність, національні герої, історія, зовнішньополітична орієнтація тощо)” посідає 15-те місце в переліку загроз, що є додатковим аргументом про хибність визначення внутрішнього характеру триваючого на Сході України конфлікту.

На останньому місці за серйозністю стоїть загроза “зростання числа вимушених внутрішніх переселенців” (3,2 бала). Такі оцінки можуть розглядатися, з одного боку, як свідчення того, що громадяни недостатньо поінформовані про масштаби економічних і соціально-політичних ризиків. З іншого боку, це може розцінюватись як свідчення достатньо високого рівня толерантності в українському суспільстві. При цьому, жителі західних, центральних і східних

¹ За шкалою від “1” до “5”, де “1” означає, що загрози немає, а “5” – що загроза є максимально небезпечною.

Наскільки серйозними зараз є такі ВНУТРІШНІ загрози для національної безпеки України?*
середній бал

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Корупція (включаючи крадіжки і нелегальний перепродаж власності, кумівство, тендерні махінації тощо)	4,6	4,5	4,6	4,8	4,5	4,5
Тривале перебування у стані економічної кризи, безробіття, падіння рівня доходів громадян	4,5	4,3	4,5	4,7	4,7	4,5
Насильство озброєних загонів “ДНР” та “ЛНР”	4,1	4,2	4,1	4,4	3,9	4,1
Олігархічні групи (лобування інтересів на державному рівні)	4,1	4,0	4,1	4,7	4,1	4,1
Зростання рівня злочинності	4,0	3,9	4,0	4,4	4,1	3,6
Протистояння між різними гілками влади	3,9	3,6	3,8	4,4	4,0	3,7
Насильство озброєних груп, що захищають інтереси олігархів	3,9	3,7	3,8	4,5	3,8	3,8
Терористична та диверсійна діяльність	3,9	3,9	3,9	4,3	3,5	3,8
Загострення внутрішньополітичної боротьби до насильницьких її форм	3,8	3,5	3,8	4,4	3,9	3,5
Діяльність незаконних збройних формувань (“тітушки”, приватні охоронні структури, невідконтрольні владі добровольчі загони)	3,8	3,6	3,7	4,2	4,1	3,6
Підривна антиукраїнська діяльність “п’ятої колони” (розпалювання міжнародної, релігійної ворожнечі, сепаратистських рухів)	3,7	3,7	3,7	4,2	3,6	3,8
Масові протести проти соціально-економічної політики влади	3,5	3,2	3,6	4,0	3,5	3,3
Техногенні катастрофи	3,5	3,3	3,5	4,2	3,5	3,1
Насильство з боку бійців добровольчих батальйонів (як нині діючих, так і розформованих)	3,4	2,9	3,3	4,0	3,6	3,4
Розкол суспільства (мова, релігійна належність, національні герої, історія, зовнішньополітична орієнтація тощо)	3,4	3,3	3,4	3,8	3,5	3,4
Боєприпаси, що не розіралися	3,4	3,1	3,2	3,9	3,4	3,5
Протипіхотні і протитанкові міни	3,3	3,1	3,2	3,9	3,2	3,6
Вибухи на військових складах	3,3	3,1	3,3	3,9	3,4	3,4
Зростання числа вимушених внутрішніх переселенців	3,2	3,0	3,2	3,8	3,2	3,4

* За п’ятибальною шкалою від “1” до “5”, де “1” означає, що загрози немає, а “5” – що загроза є максимально небезпечною.

Травень 2016р.

областей² вбачають меншу загрозу у внутрішніх переселенцях, ніж громадяни півдня України (Миколаївська, Одеська, Херсонська області), при тому, що більшість з них розміщені у східних і центральних регіонах³.

² Використовується наступний розподіл територій за регіонами: **Захід**: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр**: Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь**: Миколаївська, Одеська, Херсонська області; **Схід**: Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області; **Донбас** – Донецька та Луганська області.

³ За деякими даними, число вимушених переселенців з Донбасу і Криму сягає від 1 млн. до 1,7 млн. осіб. Див., наприклад, “Обліковано 1 709 083 переселенці, – Мінсоцполітики”. – Сайт Мінсоцполітики, www.mls.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=193716&cat_id=107177.

Загалом, регіональні відмінності в оцінках внутрішніх загроз не є суттєвими за винятком південного регіону, де середній бал відчуття “небезпеки” є найвищим за всіма позиціями. Цікавим спостереженням є однакове сприйняття загрози насильства з боку “ДНР”/“ЛНР” жителями Донбасу та центральної частини країни (4,1), більшість з яких перебувають за сотні кілометрів від зони бойових дій. Досить помітними є також регіональні відмінності в оцінках загрози насильства з боку бійців добровольчих батальйонів: найменшу загрозу відчують жителі західних регіонів (2,9), найбільшу – жителі південних (4,0).

Оцінюючи рівень безпеки від зовнішніх загроз, найвищі бали отримали:

- фінансові проблеми, спричинені потраплянням України в боргову залежність від іноземних кредиторів і міжнародних фінансових інститутів – 4,4;
- неприхована збройна агресія іноземної держави (масштабна або локальна) – 4,3;
- “гібридна війна” (в т.ч. торговельно-економічний та енергетичний тиск, ворожа пропаганда, підтримка сепаратистських рухів) – 4,2;
- міжнародний тероризм – 3,8;
- загроза розповсюдження епідемій – 3,8.

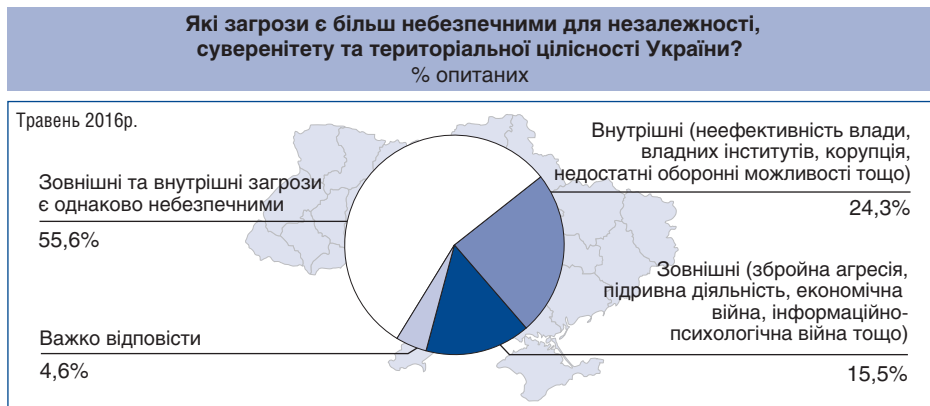
Слід відзначити, що понад половини (55,6%) опитаних вважають однаково небезпечними внутрішні та зовнішні загрози незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. Своєю чергою, кожен четвертий (24,3%) дотримується думки, що більш небезпечними є внутрішні загрози (неефективність влади, корупція, недостатні оборонні можливості), а 15,5% – бачать головну небезпеку

**Наскільки серйозними зараз є такі ЗОВНІШНІ загрози
для національної безпеки України?***
середній бал

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Фінансові проблеми, спричинені потраплянням України в боргову залежність від іноземних кредиторів та міжнародних фінансових інститутів	4,4	4,2	4,4	4,8	4,5	4,3
Неприхована збройна агресія іноземної держави (масштабна або локальна)	4,3	4,3	4,5	4,5	4,0	4,2
“Гібридна війна” (в т.ч. торговельно-економічні та енергетичні санкції, інформаційна пропаганда, підтримка сепаратистських рухів)	4,2	4,3	4,3	4,6	3,9	4,3
Загроза розповсюдження епідемій	3,8	3,6	3,9	4,3	4,0	3,4
Міжнародний тероризм	3,8	3,7	3,9	4,2	3,5	3,5
Кібератаки та неавторизований доступ до комп’ютерних мереж державних інститутів та об’єктів інфраструктури України	3,7	3,8	3,7	4,3	3,4	3,4
Розповсюдження зброї масового ураження (ядерної, біологічної, хімічної)	3,7	3,4	3,9	4,3	3,7	3,3
Кібератаки (хакерські атаки) проти приватних осіб та бізнес-структур	3,5	3,3	3,5	4,2	3,5	3,1

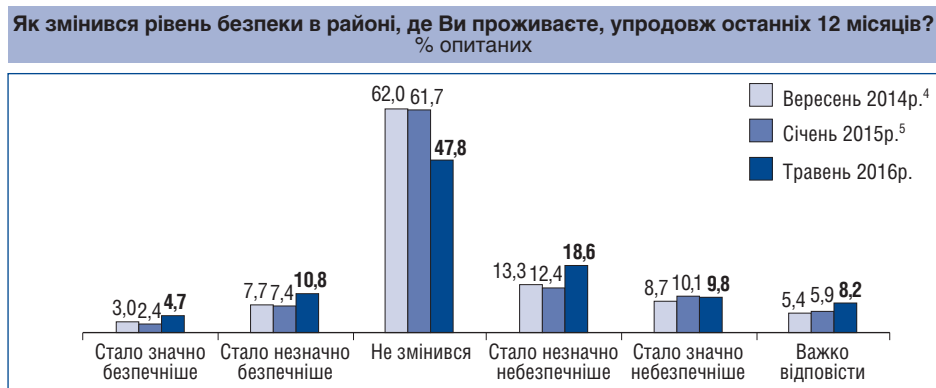
* За п’ятибальною шкалою від “1” до “5”, де “1” означає, що загрози немає, а “5” – що загроза є максимально небезпечною.

у зовнішніх загрозах (збройна агресія, підривна діяльність, економічна війна, інформаційно-психологічна війна). Таким чином, опираючись на громадську думку, слід вкотре звернути увагу на пріоритетність загроз і ризиків внутрішнього характеру, не пов'язаних безпосередньо із зовнішньою агресією, так і на їх деталізацію (корупція, економічна криза, злочинність тощо).

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ

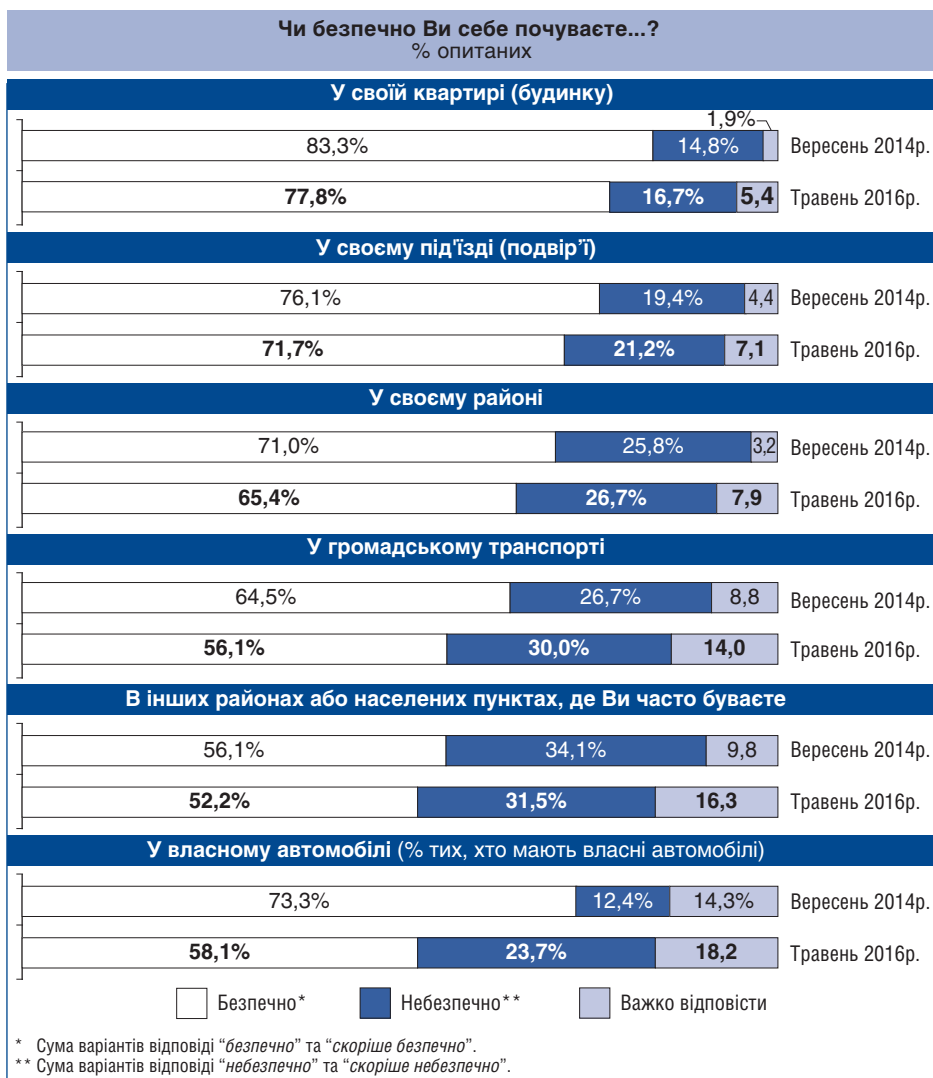
Що стосується особистої безпеки на побутовому рівні, то оцінка громадянами змін рівня безпеки в місцях проживання виглядає досить негативною: негативні зміни відзначили 28,4% громадян, майже половина (47,8%) опитаних не помітили змін, а 15,5% – вважають, що стало безпечніше (сума відповідей “значно” і “незначно”). Проте, умовний баланс дозволяє зробити висновок, що відчуття безпеки у переважній більшості опитаних за останні 12 місяців не погіршилося.

⁴ Використані результати опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова 5-10 вересня 2014р. в усіх регіонах України, за винятком АР Крим. Опитано 2014 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

⁵ Використані результати опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова 16-21 січня 2015р. в усіх регіонах України, за винятком АР Крим. Опитано 2012 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

У найбільшій безпеці (повністю та скоріше безпечно) громадяни України відчують себе у власній квартирі (77,8%), у своєму під'їзді та на подвір'ї (71,7%), у своєму районі (65,4%). Загалом, частка тих, хто почувається в безпеці, суттєво переважає частку тих, хто дає негативні оцінки. Варто зауважити, що така впевненість у тому, що "мій дім – моя фортеця" стосується відчуття захищеності від дуже вузького переліку загроз, насамперед, злочинів проти особи та власності. На підтвердження такої тези слід зазначити, що абсолютна більшість громадян за останні 12 місяців, імовірно, не мали безпосередніх контактів зі злочинцями. Так, наприклад, відповідаючи на питання про контакти з поліцією протягом останніх 12 місяців, лише 3% громадян зазначили, що причиною звернення було те, що вони особисто, їх родичі або знайомі стали жертвою злочину.

Чи безпечно Ви себе почуваете...?

% опитаних

(продовження)

У своїй квартирі (будинку)							
	Стать		Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	80,6	75,6	84,3	77,9	78,6	76,0	73,5
Небезпечно**	13,8	19,2	11,1	17,3	14,0	19,2	21,2
Важко відповісти	5,6	5,3	4,6	4,8	7,4	4,9	5,3
У своєму під'їзді (подвір'ї)							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	75,8	68,5	78,0	71,2	72,3	69,7	68,4
Небезпечно**	16,9	24,8	15,5	21,9	18,8	24,3	24,8
Важко відповісти	7,3	6,8	6,5	6,9	8,9	6,0	6,9
У своєму районі							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	70,7	61,0	73,1	63,6	67,6	61,9	61,8
Небезпечно**	22,0	30,5	19,9	27,7	22,3	31,0	30,7
Важко відповісти	7,3	8,4	7,0	8,8	10,1	7,1	7,4
У громадському транспорті							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	60,1	52,6	61,2	56,5	58,3	53,2	52,2
Небезпечно**	26,7	32,8	27,0	32,6	25,9	31,6	32,2
Важко відповісти	13,2	14,6	11,8	10,9	15,8	15,3	15,6
В інших районах або населених пунктах, де Ви часто буваєте							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	58,0	47,4	58,6	52,6	54,5	48,4	48,2
Небезпечно**	28,0	34,3	26,7	33,8	28,6	36,4	32,2
Важко відповісти	13,9	18,2	14,7	13,6	17	15,3	19,6
У власному автомобілі* (% тих, хто мають власні автомобілі)							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Безпечно*	63,6	52,1	63,5	62,3	56,4	56,9	51,0
Небезпечно**	23,2	24,4	21,3	23,2	23,1	26,1	25,3
Важко відповісти	13,2	23,5	15,2	14,4	20,5	17,0	23,7

* Сума варіантів відповіді "безпечно" та "скоріше безпечно".

Травень 2016р.

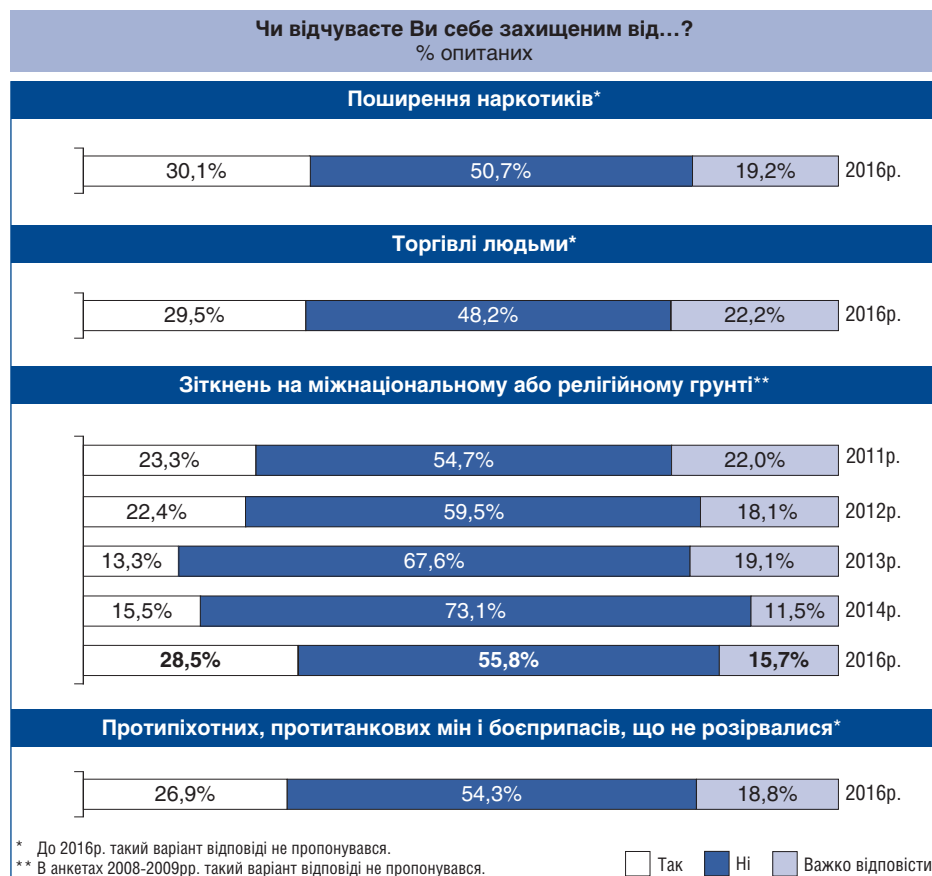
** Сума варіантів відповіді "небезпечно" та "скоріше небезпечно".

Що стосується гендерних відмінностей, то чоловіки, зазвичай, демонструють вищий рівень відчуття безпеки, ніж жінки: у власному домі/квартирі (80,6% проти 75,6%), під'їзді/подвір'ї (75,8% проти 68,5%), у своєму районі (70,7% проти 61%), в інших районах або населених пунктах (58% проти 47,4%), у громадському транспорті (60,1% проти 52,6%). Подібна картина спостерігається в оцінках захищеності, де за більшістю конкретних загроз (крім поширення наркотиків) жінки декларують хоч і не значний, але вищий рівень занепокоєння.

Що стосується вікових категорій, то спостерігається чітка тенденція до зниження рівня відчуття безпеки зі зростанням віку респондентів: частка позитивних відповідей серед молоді 18-29 років на близько 10% вища, ніж серед громадян віком 60 років і старших.

При тому, що переважна більшість опитаних почуваються в безпеці у власних домівках, подвір'ях, на знайомих вулицях і в транспорті, зовсім по-іншому виглядає картина оцінки рівня захищеності від масштабних загроз. Тобто, на фоні досить високого рівня відчуття особистої безпеки у звичному середовищі, громадяни висловлюють тривогу стосовно загроз масштабного характеру і, відповідно, низький рівень очікувань на надійний захист з боку держави.

Громадяни відчувають себе абсолютно не захищеними державою від крадіжок і грабєжів (82,8%), протиправних дій української влади (77,3%), вимагання грошей чиновниками і корупції (76,6%), військової агресії (75,9%), великих стихійних лих (75,9%). Більшість зазначених загроз, очевидно не є частиною щоденних реалій опитаних виходять за межі гарантій безпеки, які надають власна домівка та досвід безпечної життєдіяльності у звичному середовищі.

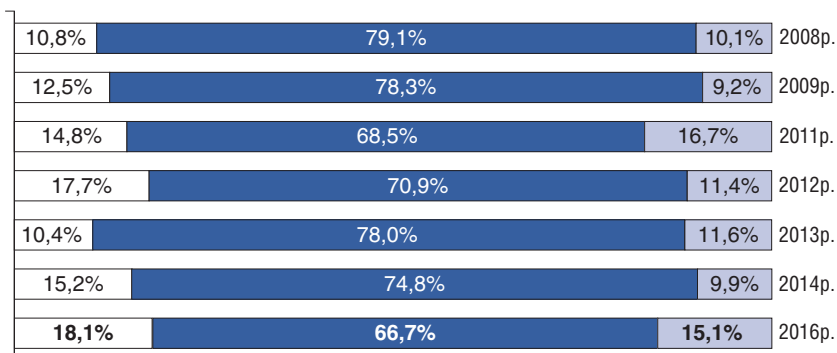

Чи відчуваєте Ви себе захищеним від...?

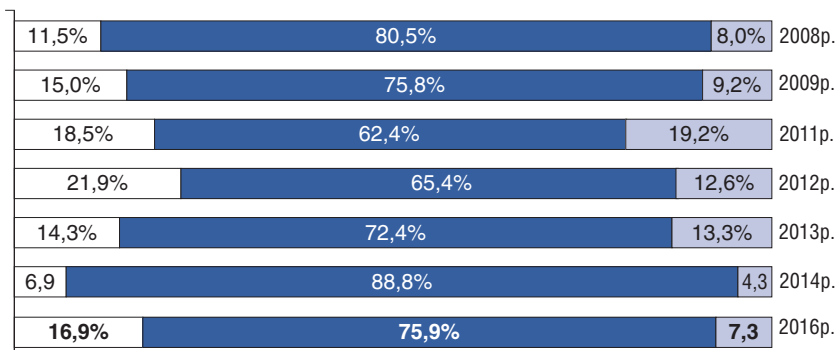
% опитаних

(продовження)

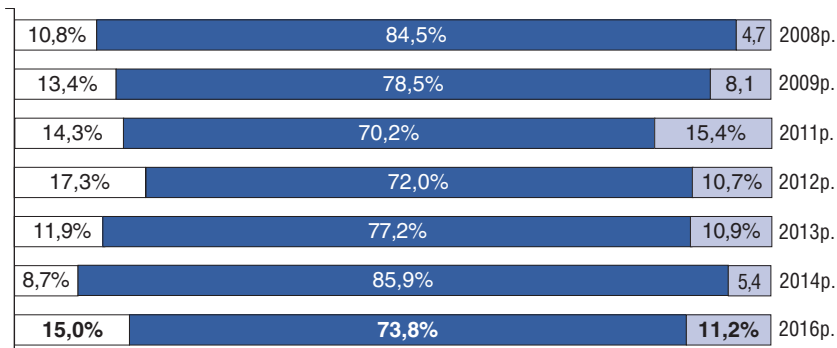
Спроб відчуження власності (бізнес, земля, житло тощо)

Військової агресії

Терористичних актів

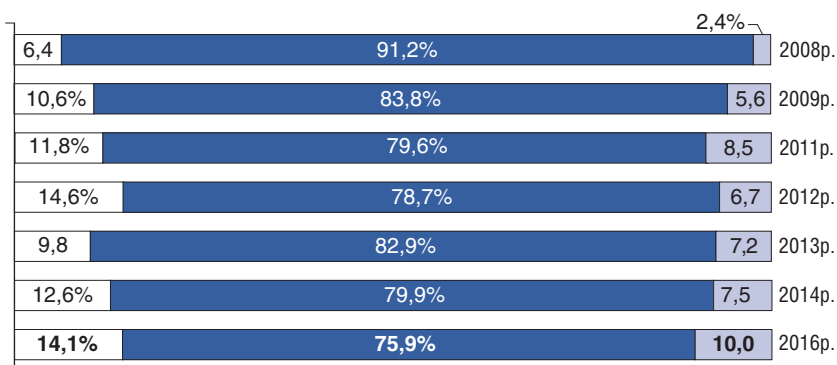
Так Ні Важко відповісти

Чи відчуваєте Ви себе захищеним від...?

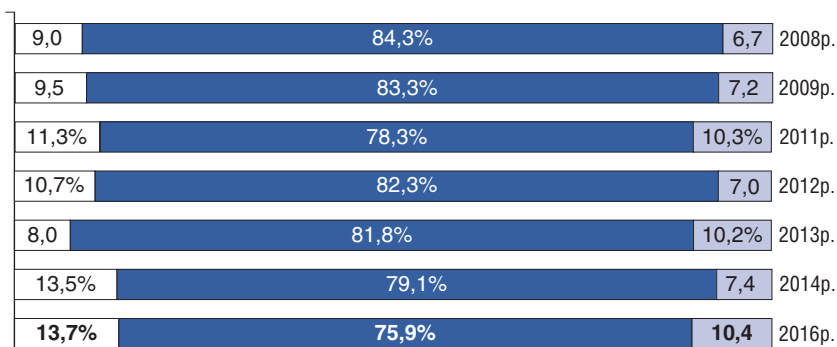
% опитаних

(продовження)

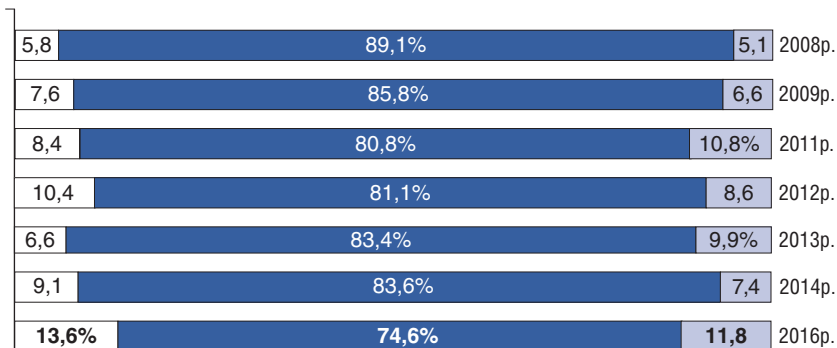
Великих стихійних лих

Епідемічних захворювань (туберкульозу, ВІЛ/СНІДу тощо)

Техногенних катастроф

 Так
 Ні
 Важко відповісти

Чи відчуваєте Ви себе захищеним від...?

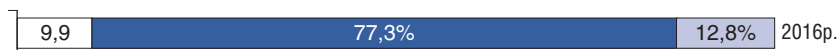
% опитаних

(продовження)

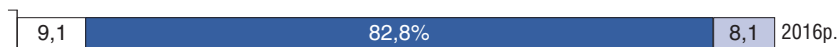
Вимагання грошей чиновниками і корупції*

Протиправних дій української влади*

Пограбування, крадіжок*

* До 2016р. такий варіант відповіді не пропонувався.

 Так Ні Важко відповісти

Поширення наркотиків (2016р.)

	Стать		Регіони					Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Так	28,8	31,2	26,6	33,8	12,0	28,8	40,7	30,7	27,1	29,8	32,2	30,3
Ні	52,9	48,9	58,0	43,8	73,1	52,7	38,5	50,0	55,3	51,5	49,2	48,7
Важко відповісти	18,3	19,9	15,4	22,4	14,8	18,5	20,8	19,3	17,6	18,8	18,6	21,0

Торгівлі людьми (2016р.)

Так	31,1	28,1	27,3	33,5	8,4	29,8	37,2	30,9	28,0	28,6	30,6	29,2
Ні	48,4	48,1	53,0	41,5	72,6	48,4	40,1	45,7	52,3	49,4	49,5	45,8
Важко відповісти	20,5	23,8	19,7	25,0	19,1	21,8	22,7	23,4	19,7	22,0	19,9	25,0

Зіткнень на міжнаціональному, міжрегіональному або релігійному ґрунті (2016р.)

Так	30,5	26,8	29,2	27,6	14,0	27,2	41,3	29,7	29,3	32,6	27,6	25,0
Ні	54,5	56,8	58,0	56,3	69,3	57,8	40,1	51,0	57,6	54,0	58,5	57,3
Важко відповісти	15,0	16,3	12,8	16,1	16,7	15,1	18,6	19,3	13,1	13,4	13,9	17,7

Протипіхотних, протитанкових мін і боєприпасів, що не розірвалися (2016р.)

Так	29,5	24,8	29,7	27,7	13,9	28,2	28,9	28,3	27,7	28,9	27,8	23,6
Ні	51,9	56,2	54,4	50,2	66,2	54,8	53,8	49,5	55,5	53,9	55,0	56,8
Важко відповісти	18,6	19,0	15,9	22,1	19,9	16,9	17,3	22,2	16,8	17,3	17,2	19,6

Спроб відчуження власності (бізнес, земля, житло тощо) (2016р.)

Так	19,3	17,1	17,5	20,0	6,0	17,0	24,2	20,3	19,7	16,7	16,7	17,0
Ні	67,7	65,9	68,2	63,7	81,0	72,0	55,3	59,8	66,7	72,6	69,4	66,6
Важко відповісти	13,0	16,9	14,2	16,3	13,0	11,1	20,4	19,9	13,6	10,7	13,9	16,4

Чи відчуваєте Ви себе захищеним від...?
 % опитаних

(продовження)

Військової агресії (2016р.)												
	Стать		Регіони					Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Так	19,0	15,2	18,5	11,9	6,5	14,7	34,9	18,6	17,1	19,3	15,8	14,5
Ні	74,7	76,8	74,8	81,1	83,3	77,2	59,4	72,9	76,3	75,1	79,8	75,8
Важко відповісти	6,4	8,0	6,7	7,0	10,2	8,0	5,7	8,5	6,7	5,6	4,4	9,7
Терористичних актів (2016р.)												
Так	16,8	13,6	11,9	14,2	5,6	16,7	25,5	15,5	14,7	15,8	16,4	13,5
Ні	72,9	74,5	78,1	76,6	81,4	72,0	58,8	72,7	75,5	75,0	73,2	72,9
Важко відповісти	10,3	12,0	10,0	9,1	13,0	11,3	15,7	11,8	9,9	9,2	10,4	13,5
Великих стихійних лих (2016р.)												
Так	15,6	12,9	8,3	14,1	1,9	19,9	23,3	15,2	14,7	16,6	13,1	12,0
Ні	75,5	76,2	85,3	76,7	87,9	69,9	61,0	74,2	76,3	74,5	78,2	76,3
Важко відповісти	8,9	10,9	6,4	9,3	10,2	10,2	15,7	10,6	9,1	8,9	8,7	11,6
Епідемічних захворювань (туберкульоз, ВІЛ/СНІД тощо) (2016р.)												
Так	14,3	13,2	10,5	15,1	3,3	11,8	24,1	16,4	9,9	17,2	9,8	14,7
Ні	75,5	76,2	83,6	75,0	86,5	77,7	58,3	72,5	80,3	73,6	80,6	73,7
Важко відповісти	10,2	10,6	5,9	9,9	10,2	10,5	17,6	11,1	9,9	9,2	9,6	11,6
Техногенних катастроф (2016р.)												
Так	15,4	12,0	6,9	16,1	2,3	15,6	21,7	13,5	12,0	15,4	12,3	14,3
Ні	73,3	75,7	84,1	72,6	87,0	73,9	59,1	72,7	78,3	73,6	77,7	71,9
Важко відповісти	11,3	12,2	9,0	11,3	10,7	10,5	19,2	13,8	9,6	11,0	10,1	13,7
Вимагання грошей чиновниками і корупції (2016р.)												
Так	10,3	9,9	9,5	12,3	4,2	10,5	9,4	10,1	8,8	10,4	10,7	10,3
Ні	77,3	76,0	77,4	72,1	83,3	78,5	78,3	74,6	77,1	77,7	79,8	75,0
Важко відповісти	12,4	14,1	13,1	15,5	12,5	11,0	12,3	15,2	14,1	11,9	9,6	14,7
Протиправних дій української влади (2016р.)												
Так	10,5	9,4	6,9	12,5	2,8	12,4	10,3	10,1	10,7	12,5	10,1	7,6
Ні	76,7	77,7	81,0	74,2	90,2	78,8	68,7	71,5	77,6	78,3	79,5	79,2
Важко відповісти	12,8	12,9	12,1	13,3	7,0	8,9	21,0	18,4	11,7	9,2	10,4	13,2
Пограбування, крадіжок (2016р.)												
Так	9,8	8,7	5,9	8,1	2,8	14,3	13,8	11,8	7,5	8,9	10,4	7,4
Ні	82,2	83,2	85,5	85,7	91,7	79,5	70,4	81,2	83,7	83,7	83,6	82,3
Важко відповісти	8,0	8,1	8,5	6,2	5,6	6,2	15,7	7,0	8,8	7,4	6,0	10,3

Примітним є те, що трійка найактуальніших загроз належить до категорії “внутрішніх” і безпосередньо пов’язана з ефективністю роботи держави. Недивно, що друге місце в ранжирі посідає українська влада, в діях якої вбачають для себе загрозу 77,3% громадян України.

Незахищеними від військової агресії почуваються 75,9% громадян. Аналізуючи динаміку відчуття незахищеності від військової агресії за останні три роки, слід відзначити, що навіть у мирному липні 2013р. цей показник був 72,4%, а свого максимуму сягнув у вересні 2014р. (88,8%) – очевидно, під впливом кривавих подій літа 2014р. У листопаді 2015р. і травні 2016р. цей показник знизився на майже 13% і на сьогоднішній день відрізняється від “довоєнного” лише на 3,5%, що може свідчити як про зростання впевненості суспільства в обороноздатності держави, так і про феномен звикання до небезпеки⁶.

Досить цікавими та, до певної міри несподіваними, є регіональні відмінності в оцінках відчуття захищеності від військової агресії. Так, захищеними від агресії вважають себе 34,9% опитаних на Донбасі, що в 2-5 разів перевищує частку позитивних відповідей в інших регіонах (18,5% – Захід, 6,5% – Південь). Подібний оптимізм респондентів Донбасу спостерігається в оцінках рівня захищеності від практично всього запропонованого переліку загроз, крім “пограбування, крадіжок” і “вимагання грошей чиновниками і корупції”, де їх відповіді схожі з показниками інших регіонів. Примітно, що найбільш песимістичні настрої панують на Півдні України.

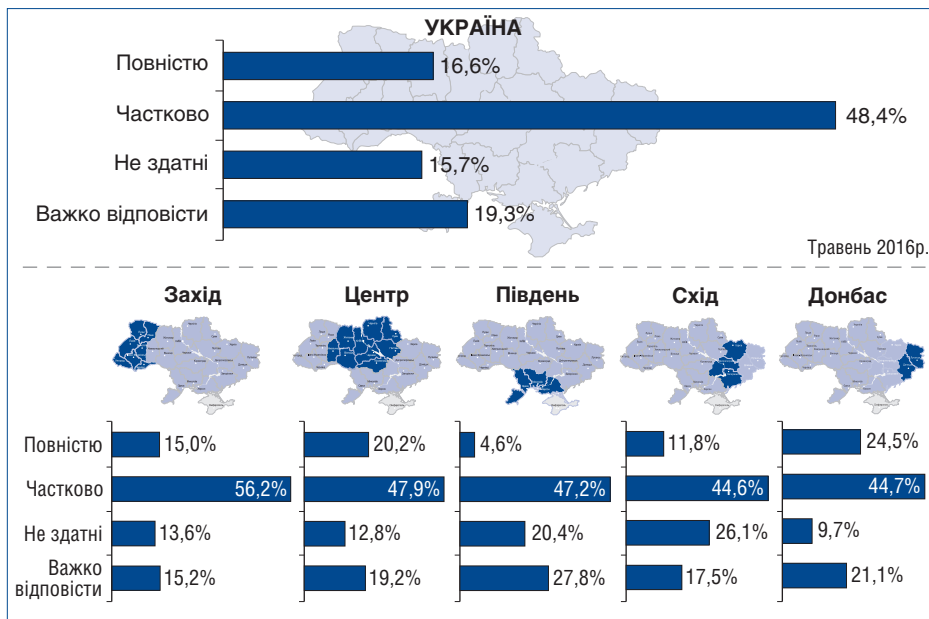
Не менш примітною є відсутність суттєвих вікових відмінностей у відчутті захищеності від загроз військового характеру (агресії, зіткнень на міжнародному, міжрегіональному або релігійному ґрунті, терактів), хоча тут помітні ознаки більшого оптимізму у наймолодшій віковій категорії. Що стосується невійськових загроз, то, наприклад, “захищеним від торгівлі людьми” вважають себе близько 30% українців незалежно від віку, “від протиправних дій української влади” – не більше 10%.

Як зазначалося вище, незахищеними від військової агресії почуваються 75,9% громадян. При цьому, 65% – загалом упевнені у здатності силових структур “надійно захистити державу від внутрішніх і зовнішніх загроз” (діаграма “*Чи здатні Збройні Сили...?*”, с.20). Це може бути підтвердженням тези про те, що наявність боєздатної армії є необхідною, але недостатньою передумовою попередження збройної агресії. Більш того, конфлікт на Сході України наочно демонструє, що відносно успішні дії силових структур зі стримування зовнішньої агресії не додають великої впевненості громадянам у надійному захисті від загрози як такої.

Які ж чинники є визначальними для відчуття особистої безпеки? Збройний конфлікт та економічна ситуація в Україні мають найбільший вплив на стан особистої безпеки опитаних (49,1% та 45,8%, відповідно), а також – корупція (35,1%).

⁶ Докладно див.: Окремі аспекти зовнішньої політики і політики безпеки очима громадян. – Національна безпека і оборона, №6, 2013, с.13, http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Zhrnl_6_2013_site_rdc.pdf.

Чи здатні Збройні Сили та інші структури, які повинні забезпечувати безпеку держави, надійно захистити державу від внутрішніх і зовнішніх загроз?
% опитаних

Майже кожен п'ятий опитаний зазначив такі чинники як: криміногенна ситуація, рівень добробуту, зростаюче використання вогнепальної зброї. Не надто суттєво на відчуття безпеки українців впливають події у світі (збройні конфлікти, міграційна криза, теракти – 7%). Викликає подив і занепокоєння також думка опитаних стосовно мінімального впливу на особисту безпеку таких важливих факторів, як “результати реформ у секторі безпеки України” та “стан дотримання фундаментальних прав і свобод (свобода слова, зібрань, віросповідання тощо)” (5,3% та 4,4%, відповідно).

Фактори збройного конфлікту на Сході України та економічної ситуації мають домінуючий вплив на стан особистої безпеки жителів Донбасу (77,7% і 54,7%), що значно перевищує загальноукраїнські показники. Фактор власного добробуту є практично однаково важливим для всіх регіонів. Водночас, примітно наскільки малозначимими для жителів Донбасу, порівняно з іншими регіонами, зараз є події, що відбуваються у світі (2,5%), стан дотримання фундаментальних прав і свобод (1,9%). Натомість, “протипіхотні і протитанкові міни та боєприпаси, що не розірвалися” є важливим чинником впливу на стан особистої безпеки для 7,2% жителів Донбасу на відміну 0,8-2,5% – для інших регіонів.

Більшість зазначених чинників майже однаковою мірою впливають на стан особистої безпеки жінок і чоловіків. Певні відмінності – хоч і не суттєві – все ж таки існують. Наприклад, для жінок – на відміну від чоловіків – більш значимим фактором особистої безпеки є власний рівень добробуту, а не економічна ситуація в країні.

Які з наведених чинників найбільше впливають на стан Вашої особистої безпеки?*
 % опитаних

	Стать		Регіони				
	Чоловіки	Жінки	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Збройний конфлікт на Сході України	50,0	48,4	50,4	40,6	34,9	47,0	77,7
Економічна ситуація в Україні	47,4	44,5	44,4	39,5	49,3	49,7	54,7
Корупція	36,8	33,6	36,1	40,8	24,7	29,6	34,6
Криміногенна ситуація	20,9	23,6	19,5	21,8	37,0	29,3	9,7
Власний рівень добробуту	20,6	23,5	22,8	24,1	20,9	20,7	19,5
Зростаюче використання вогнепальної зброї	18,6	18,3	15,4	18,6	26,5	17,7	17,6
Результати економічних, політичних, соціальних реформ в Україні	16,4	17,5	16,2	15,4	24,5	18,3	15,1
Події, що відбуваються у світі (збройні конфлікти, міграційна криза, теракти)	6,9	7,2	11,2	6,1	7,0	7,8	2,5
Результати реформ у секторі безпеки України (оборона, спецслужби, правоохоронні органи)	6,5	4,3	4,5	6,8	4,6	5,6	3,1
Стан дотримання фундаментальних прав і свобод (свобода слова, зібрань, віросповідання тощо)	4,6	4,3	5,9	4,9	4,2	4,3	1,9
Противікотні і протитанкові міни та боеприпаси, що не розірвалися	2,5	2,5	1,4	2,5	0,9	0,8	7,2
Інше	1,0	1,2	2,1	0,6	1,4	1,6	0,0
Нічого з наведеного	3,0	2,3	5,5	2,2	0,5	3,8	0,0
Важко відповісти	3,7	4,6	3,6	5,2	7,4	4,8	0,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Травень 2016р.

Які з наведених чинників найбільше впливають на стан Вашої особистої безпеки?*
% опитаних (продовження)

	Вік (років)				
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Збройний конфлікт на Сході України	45,5	51,5	47,8	51,1	49,6
Економічна ситуація в Україні	43,4	45,6	47,6	47,4	45,8
Корупція	32,4	35,2	34,7	38,5	34,9
Криміногенна ситуація	23,4	25,3	23,1	20,8	20,2
Власний рівень добробуту	21,5	21,9	21,7	23,8	21,9
Зростаюче використання вогнепальної зброї	18,1	19,2	20,2	16,9	18,1
Результати економічних, політичних, соціальних реформ в Україні	15,2	18,4	15,2	19,7	16,8
Події, що відбуваються у світі (збройні конфлікти, міграційна криза, теракти)	8,7	6,1	4,5	9,8	5,9
Результати реформ у секторі безпеки України (оборона, спецслужби, правоохоронні органи)	5,3	5,1	6,5	4,9	5,0
Стан дотримання фундаментальних прав і свобод (свобода слова, зібрань, віросповідання тощо)	5,6	4,3	3,0	3,6	5,1
Протипіхотні і протитанкові міни та боеприпаси, що не розірвалися	2,2	2,4	3,6	2,2	2,5
Інше	0,7	1,1	1,2	0,0	2,3
Нічого з наведеного	2,2	2,4	4,2	2,2	2,3
Важко відповісти	6,8	3,7	4,2	3,0	3,6

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Травень 2016р.

ПРАВА ЛЮДИНИ

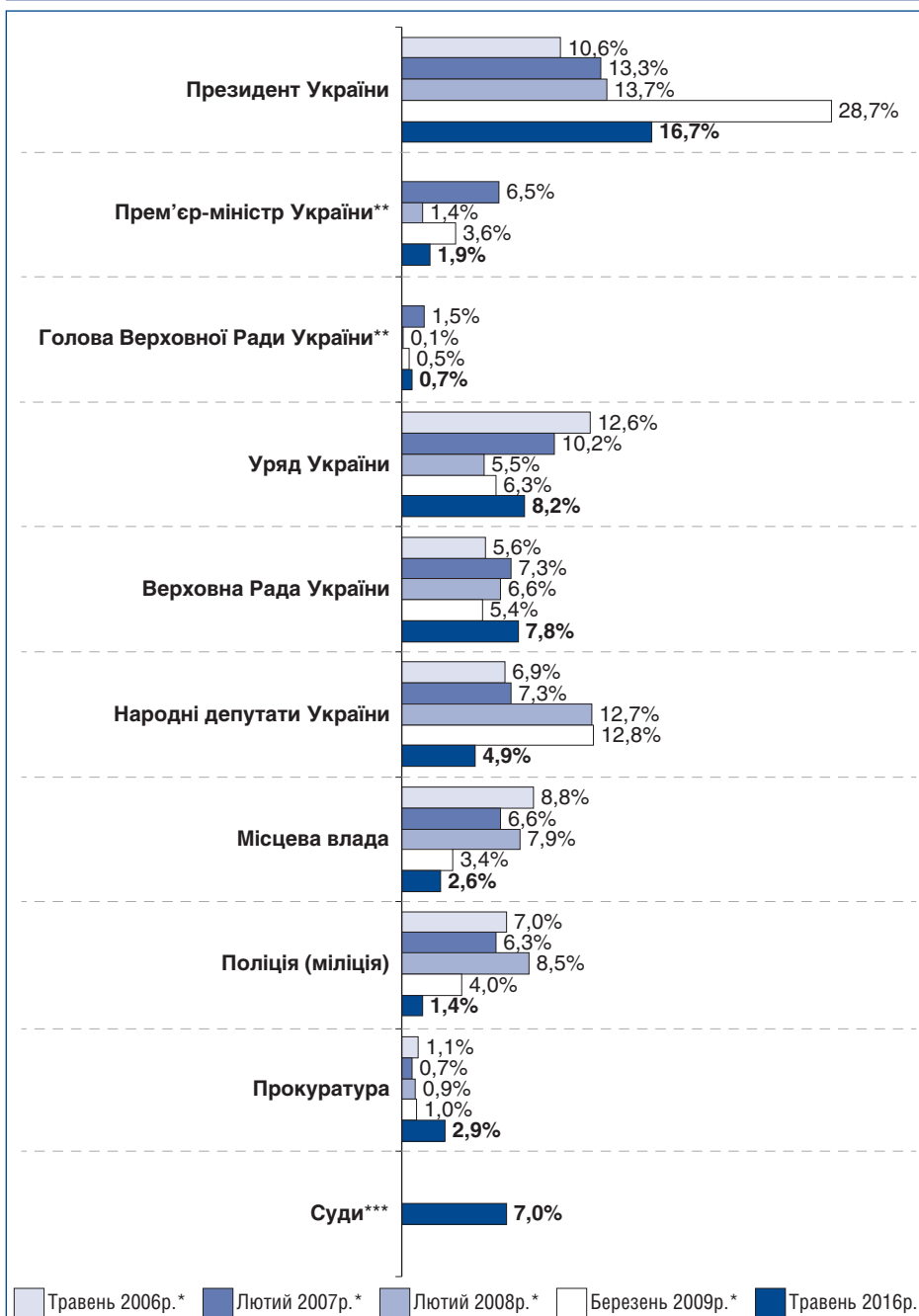
Основними джерелами порушення прав людини в Україні, на думку опитаних, є: Президент України (16,7%), кримінальні структури (11%), Уряд (8,2%), Верховна Рада (7,8%) та українські суди (7%). Загалом (в умовному підсумку без “інше”), отримуємо досить тривожну картину того, що більшість громадян (53,8%) вважають державні інститути, в т.ч. їх керівників, силові та правоохоронні структури основними джерелами порушення прав людини в Україні.

Серед статистично значимих регіональних відмінностей, слід відзначити, що найчастіше бачать головне джерело порушення прав людини в особі Президента жителі Сходу України (23,7%), що на 7% вище загальноукраїнського показника та на 9,6% – жителів Донбасу. Значно вище, ніж жителі інших регіонів, Захід України оцінює вплив торгівців людьми (5,7% проти 2,1%), Донбас – судів (13,4% проти 7%).

На тлі таких оцінок, абсолютно логічними є думки стосовно способу захисту порушених прав. Майже кожен п'ятий українець (18,1%) вважає звернення до Європейського суду з прав людини найбільш ефективним способом, 12,1% – звернення до адвоката, а кожен десятий (9,9%) обирає “проведення акцій непокори”. Лише 3,5% громадян бачать ефективного захисника прав людини в особі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Майже кожен третій (30,9%) опитаний не знайшов прийняттого варіанту відповіді у запропонованому переліку.

Хто є основним джерелом порушення прав людини в Україні?

% опитаних

* Дослідження проведені соціологічною службою Центру Разумкова у травні 2006р., лютому 2007р., лютому 2008р. та березні 2009р. Під час кожного дослідження було опитано понад 2 000 респондентів віком від 18 років у всіх областях України. Теоретична похибка кожної вибірки не перевищує 2,3%.

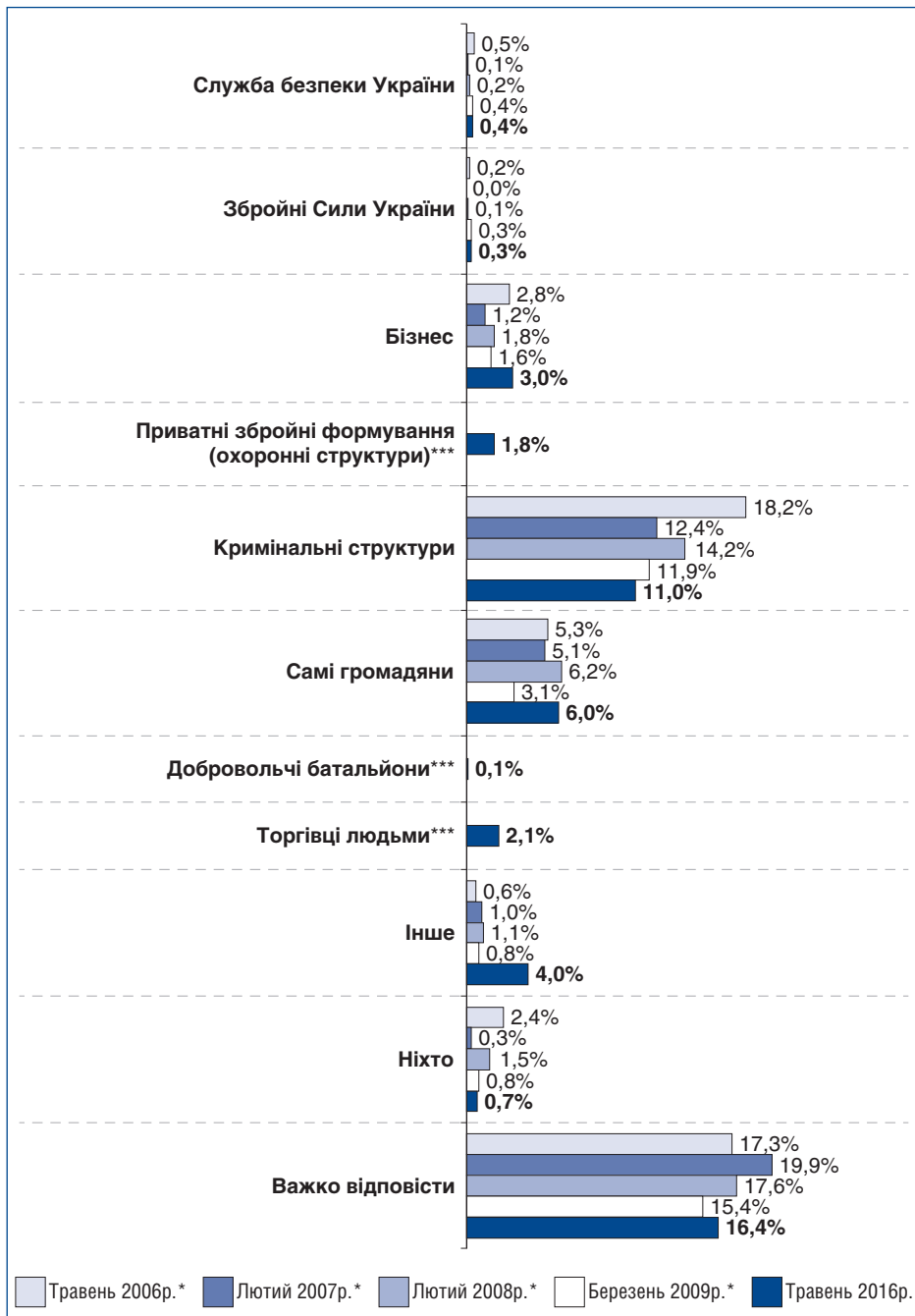
** В анкеті 2006р. такий варіант відповіді не пропонувався.

*** В анкетах до 2016р. такий варіант відповіді не пропонувався.

Хто є основним джерелом порушення прав людини в Україні?

% опитаних

(продовження)

* Дослідження проведені соціологічною службою Центру Разумкова у травні 2006р., лютому 2007р., лютому 2008р. та березні 2009р. Під час кожного дослідження було опитано понад 2 000 респондентів віком від 18 років у всіх областях України. Теоретична похибка кожної вибірки не перевищує 2,3%.

*** В анкетах до 2016р. такий варіант відповіді не пропонувався.

Хто є основним джерелом порушення прав людини в Україні?

% опитаних

(продовження)

	Регіони (2016р.)				
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Президент України	17,8	13,4	17,1	23,7	14,1
Прем'єр-міністр України	0,7	2,6	1,8	3,0	0,6
Голова Верховної Ради України	0,2	1,0	0,5	1,1	0,6
Уряд України	4,8	7,1	14,3	11,3	7,5
Верховна Рада України	9,7	8,6	5,1	5,9	7,8
Народні депутати України	4,8	4,9	5,1	4,6	5,0
Місцева влада	1,7	2,9	1,8	2,4	3,8
Поліція	1,2	2,5	0,0	1,1	0,6
Прокуратура	4,0	2,9	4,6	1,6	1,9
Суди	8,3	6,3	3,7	3,5	13,4
СБУ	0,0	0,0	0,0	0,3	2,5
Збройні Сили України	0,0	0,1	0,5	0,0	1,3
Бізнес	5,7	2,3	2,8	1,1	3,1
Приватні збройні формування (охоронні структури)	1,7	1,3	1,4	1,3	4,1
Кримінальні структури	9,3	11,8	9,7	12,1	11,3
Самі громадяни	4,0	8,1	6,0	5,7	4,4
Добровольчі батальйони	0,0	0,1	0,5	0,3	0,0
Торгівці людьми	5,7	1,3	0,5	0,8	1,3
Інше	3,3	5,4	1,4	5,7	1,9
Ніхто	0,7	0,6	0,0	0,5	1,3
Важко відповісти	16,4	16,7	23,5	14,0	13,8

Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні?

% опитаних

Корупція в Україні визнається однією з найголовніших проблем, що несе в собі загрозу національній і особистій безпеці, в т.ч. у сфері прав людини. Як зазначалося вище, корупція включно з крадіжками і нелегальним перепродажем власності, кумівством, тендерними махінаціями тощо посідає чільне місце у п'ятірці найбільш серйозних внутрішніх загроз для національної безпеки України, а 76,6% опитаних не відчують себе захищеними від “вимагання грошей чиновниками і корупції”.

Очевидно, що уявлення громадян про масштаби враження корупцією окремих сфер не слід сприймати як беззаперечну об'єктивну характеристику реального стану справ, крім, можливо, тих сфер, де їх оцінки ґрунтуються на особистому досвіді. Мабуть, саме з причини практичного досвіду, медицина оцінюється як найбільш корумпована сфера, а частка громадян, які вагалися з відповіддю – мінімальна. Водночас, варто зауважити, що було б не зовсім коректно ставити в один ряд корумпованого працівника сфери охорони здоров'я чи освіти з чиновником, прокурором і суддею, які використовують службове становище для отримання додаткової винагороди за виконання або ж порушення службових обов'язків.

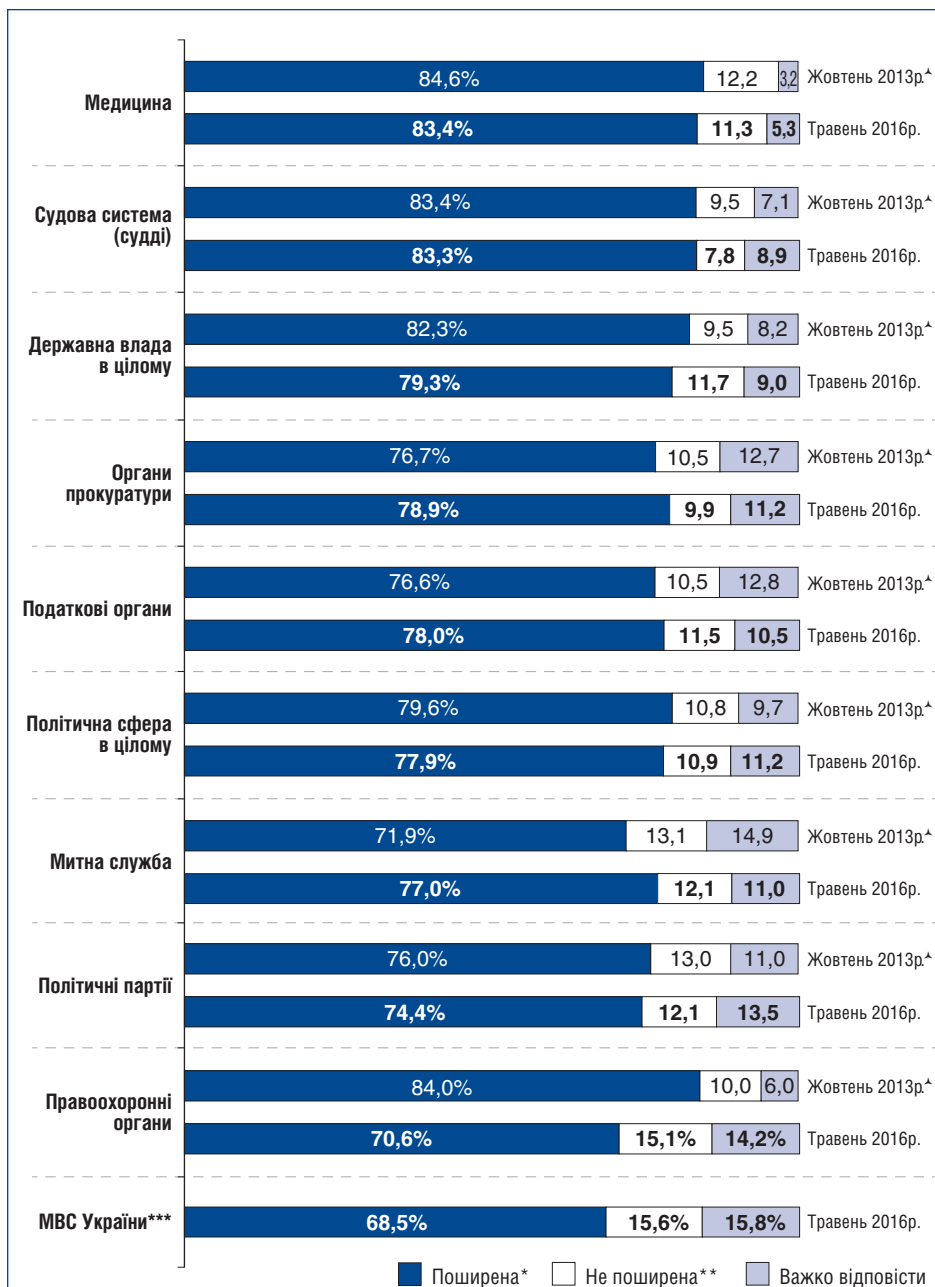
Судова система, в т.ч. судді, на думку опитаних, корумповані такою ж мірою, як і українська медицина. Державна влада в цілому корумпована значно більше, ніж місцеве самоврядування (79,3% і 52,3%, відповідно). Рівень корупції в силових структурах, попри певні відмінності, сприймається як поширене явище більшістю громадян.

Найменшою мірою корупція поширена, на думку опитаних, у громадських організаціях, професійних спілках і системі середньої освіти, тобто в недержавних структурах (діаграма “Якою мірою в кожній з наведених сфер поширена корупція?”, с.27-28).

Загальновідомо, що рівень корупції в країні напряму залежить від толерантності суспільства загалом і кожного громадянина до цього явища, а боротьба з корупцією може бути ефективною лише за умови активної участі суспільства. Спостерігається також чітка залежність між рівнем корумпованості країни та рівнем економічного розвитку, добробуту громадян, станом національної та особистої безпеки.

Наскільки активно громадяни України готові боротися з корупцією і у який спосіб?

Кожен четвертий (26,6%) громадянин готовий повідомити про таке правопорушення на “гарячу лінію”, 13,6% готові звернутися до поліції, 9,2% – до громадських організацій. Зазначені дані повинні, на думку експертів, обов'язково бути враховані під час розробки антикорупційних заходів. Менше 2% громадян вбачають сенс чи можливість звертатися з цього приводу до народних депутатів, Президента та Уряду, що також свідчить як про недостатню довіру до зазначених інституцій, так і про складність доступу до каналів комунікації, що є неприпустимим, особливо стосовно народних депутатів.

Якою мірою в кожній з наведених сфер поширена корупція?
 % опитаних

* Сума варіантів відповіді "все охоплено корупцією" та "корупція досить поширена".

** Сума варіантів відповіді "трапляються окремі випадки корупції" та "корупції практично немає".

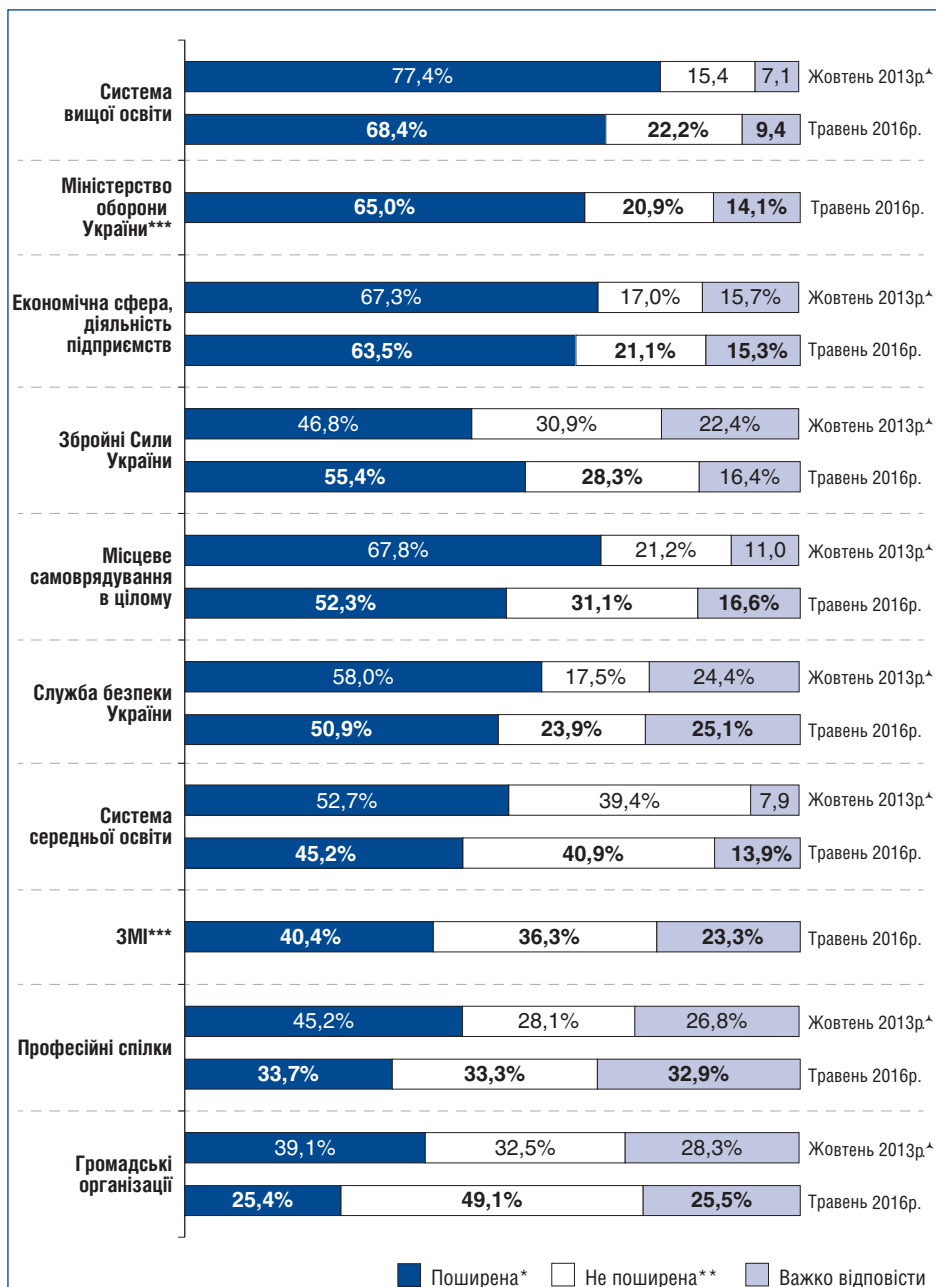
*** В анкеті 2013р. такий варіант відповіді не пропонувався.

[▲] Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 30 вересня по 8 жовтня 2013р. Було опитано 2 010 респондентів віком від 18 років у всіх областях України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Якою мірою в кожній з наведених сфер поширена корупція?

% опитаних

(продовження)

* Сума варіантів відповіді "все охоплено корупцією" та "корупція досить поширена".

** Сума варіантів відповіді "трапляються окремі випадки корупції" та "корупції практично немає".

*** В анкеті 2013р. такий варіант відповіді не пропонувався.

[▲] Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 30 вересня по 8 жовтня 2013р. Було опитано 2 010 респондентів віком від 18 років у всіх областях України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

До кого Ви будете звертатися у випадку виявлення фактів корупції?*
 % опитаних

	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Президента України	1,2	1,1	0,9	1,4	1,0
Уряду України	1,2	0,3	0,6	0,8	0,6
Верховної Ради, народних депутатів України	1,4	1,1	3,0	1,4	0,8
Поліції	17,1	15,7	12,5	12,6	10,9
Міністерства внутрішніх справ України	2,7	4,5	2,1	3,3	3,4
СБУ	5,1	5,6	5,9	5,2	3,6
Антикорупційної телефонної “гарячої” лінії	28,3	29,1	30,1	26,0	21,8
Громадських організацій	9,9	12,5	8,9	9,0	6,5
Інше	1,7	2,7	2,7	2,7	2,3
Ні до кого не буду звертатися	29,2	32,0	31,5	37,2	42,6
Важко відповісти	13,8	13,1	14,9	13,9	15,8

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Травень 2016р.

Серед помітних вікових відмінностей слід відзначити готовність звертатися до поліції більшої частки опитаних у віці 18-29 років. Серед молоді також найменше тих, хто ні до кого не буде звертатися. Найбільш пасивну позицію з більшості варіантів дій декларують представники вікової категорії 60 років і старше.

Найбільш тривожним є той факт, що майже половина опитаних сьогодні декларують абсолютно пасивну позицію у боротьбі з корупцією. У разі виявлення фактів корупції, 14,4% не знають, як будуть діяти, а 35% – не будуть звертатися ні до кого, маючи для цього поважні підстави.

Найбільш поширеною відповіддю серед тих, хто вказав, що ні до кого не звертатиметься у випадку виявлення фактів корупції, є: “це – не моя справа” (22,5%).

Якщо Ви не маєте наміру звертатися до кого-небудь у випадку виявлення фактів корупції, то чому?*

% тих, хто вказав, що ні до кого не звертатиметься у випадку виявлення фактів корупції

	Стать		Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Це – не моя справа	22,1	22,9	25,0	14,2	27,4	19,9	25,0
Побоювання помсти з боку окремих громадян	12,6	16,2	12,4	14,2	11,3	20,0	14,8
Страх перед представниками місцевих органів влади	9,5	8,2	3,3	11,7	9,4	9,6	9,0
Страх перед представниками центральних органів влади	6,3	8,0	6,7	8,3	8,5	3,7	8,5
Побоювання втратити доступ до певних соціальних пільг, соціальних послуг	7,3	6,7	5,8	5,0	4,7	7,4	9,4
Часто корупційне рішення буває більш справедливим, ніж законне	5,7	5,7	8,3	6,7	3,8	5,9	4,5
Побоювання втратити дохід (чи джерело доходів, роботу)	5,7	5,1	10,7	6,7	2,8	5,9	2,7
Не вважаю корупцію неприйнятною	1,3	0,3	1,7	0,8	0,9	0,7	0,0
Інше	30,6	24,9	29,8	31,7	29,2	27,2	22,9
Важко відповісти	7,6	9,8	8,3	8,3	12,3	8,1	8,5

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

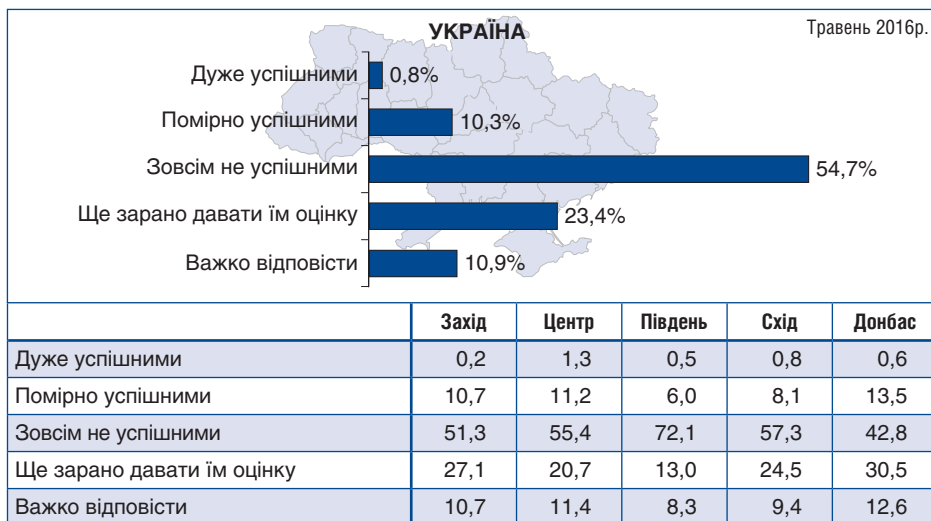
Травень 2016р.

Крім вражаючого рівня байдужості, найбільш поширеною причиною є страх (побоювання помсти з боку окремих громадян, страх перед представниками центральних і місцевих органів влади, побоювання втратити доступ до певних соціальних пільг, соціальних послуг, джерела доходів і роботи). Відносно незначною (6,3%) виявилася частка тих, хто не буде звертатися ні до кого з “ідейних” причин (“часто корупційне рішення буває більш справедливим, ніж законне”, “не вважаю корупцію неприйнятною”). Серед тих, хто обрав варіант “інше” переважає невіра в доцільність повідомляти про факт корупції (“марно”, “ніхто не допоможе”, “всі злочини” тощо).

Серед статистично значимих вікових і гендерних відмінностей слід відзначити наступні. Найбільша частка байдужих до корупції спостерігається у вікових категоріях 18-29, 40-49 та 60+. Молодь 18-29 років менше, порівняно з іншими віковими категоріями, побоюється місцевої влади (3,3%), але найбільше переймається загрозою втрати джерела доходів (10,7%) і вбачає в корупції можливість більш справедливого рішення, ніж на підставі закону (8,3%). Жінки у своїх відповідях на зазначене питання частіше, ніж чоловіки, керувалися аргументом побоювання помсти з боку окремих громадян. Гендерні відмінності за іншими позиціями не виходять за межі статистичної похибки.

На думку 11,1% громадян, антикорупційні програми та антикорупційні реформи в Україні є успішними (дуже або помірно), ще 23,4% вважають, що давати їм оцінку зарано, а 54,7% – не помітили жодних успіхів.

Наскільки антикорупційні програми та антикорупційні реформи в Україні є успішними?
% опитаних

З огляду на такі оцінки, навряд чи найближчим часом слід очікувати суттєвих змін у думках громадян стосовно рівня корупції, готовності до активного сприяння у боротьбі з таким ганебним явищем.

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

На думку експертів, слід звернути особливу увагу представників української влади на соціологічні заміри рівня довіри громадян до державних інститутів. Суспільна довіра лежить в основі легітимності органів державної влади, є необхідною передумовою ефективного врядування загалом і у сфері безпеки зокрема. За відсутності довіри та суспільної підтримки не можливі справжні реформи. Відсутність довіри громадян посилює ризики взаємного соціального відчуження і втрати суспільної легітимності силових структур, що є неодмінною передумовою їх належного функціонування в демократичному суспільстві. Насамперед, це стосується правоохоронних органів та спецслужб України. Події останніх років наочно продемонстрували, що відкрите нехтування “силовиками” прав і свобод громадян у цілях захисту режиму та власних інтересів, стало головною причиною соціального вибуху, а реакцією українського суспільства на надмірне насильство було не відновлення “фактору страху”, а активізація опору. Недовіра до державної влади є однією з головних причин ухилиння громадян від сплати податків, що є основою формування державного бюджету та, відповідно, джерелом ресурсів для реалізації державної політики, в т.ч. у напрямі функціонування та реформування сектору безпеки.

Саме тому постійний моніторинг рівня довіри громадян до державних і недержавних інститутів є важливим фактором, що дозволяє краще розуміти причини, які впливають на думку та настрої громадян⁷.

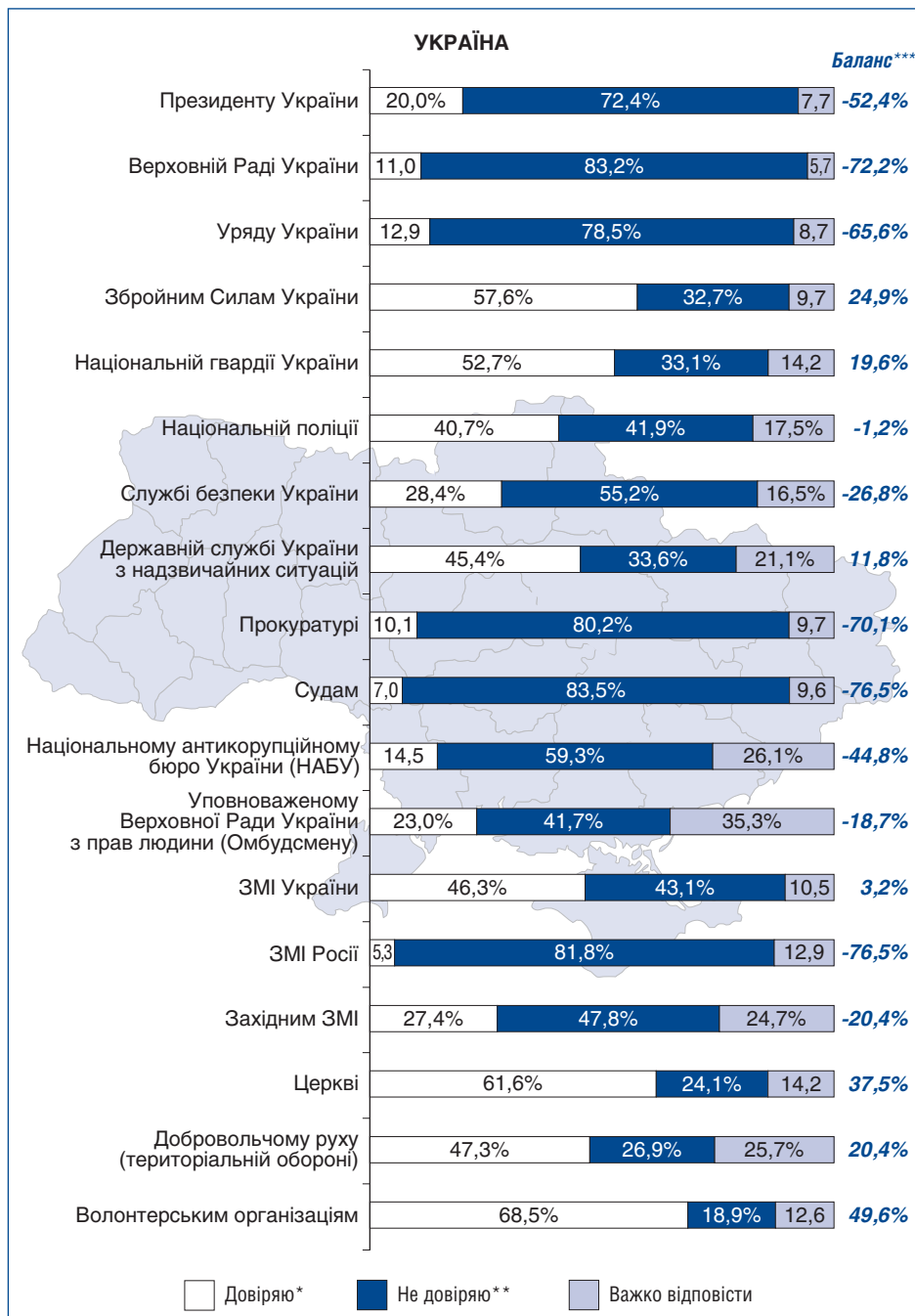
Критично високий негативний баланс довіри/недовіри суспільства до головних державних інститутів, що формують та реалізують політику безпеки, викликає глибоке занепокоєння і дає як пряму оцінку ефективності їх роботи, так і пояснення багатьом іншим проблемам, відображеним у результатах дослідження.

Найбільшим парадоксом є те, що 83,2% громадян України, які менш, ніж два роки тому довірили народним депутатам представляти свої інтереси, сьогодні висловлюють повну або часткову недовіру Верховній Раді. Президенту України довіряє лише кожен п'ятий опитаний (20%).

Найвищим є рівень довіри до волонтерських організацій і церкви. Волонтерам довіряють 68,5% громадян, і це є своєрідною народною відзнакою їх важливої ролі в життєдіяльності українського суспільства. Традиційно високий рівень довіри українців до церкви (61,6%) є радше викликом, ніж гарантією внутрішньої стабільності з огляду на характер міжконфесійних відносин в українському православ'ї та роль Московського патріархату в державній політиці РФ.

Що стосується структур сектору безпеки, то громадяни висловлюють досить високий рівень довіри до Збройних Сил, Національної гвардії, Державної служби з надзвичайних ситуацій, добровольчого руху (територіальної оборони). Це ті інституції, де спостерігається позитивний баланс довіри/недовіри.

⁷ Див. зокрема: Українська міліція очима громадян: оцінки стану, проблем і перспектив реформування. – Національна безпека і оборона, №2-3, 2015, с.58.

Чи довіряєте Ви...?
 % опитаних

* Сума варіантів відповіді "довіряю" та "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" та "скоріше не довіряю".

*** Різниця між "довіряю" та "не довіряю".

Чи довіряєте Ви...? % опитаних (продовження)					
Президенту України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	23,5	19,9	15,3	14,8	24,8
Не довіряю**	70,5	71,4	75,3	77,7	68,6
Важко відповісти	5,9	8,7	9,3	7,5	6,6
Верховній Раді України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	10,9	10,6	7,4	15,3	9,7
Не довіряю**	83,4	84,3	85,6	78,8	84,3
Важко відповісти	5,7	5,1	6,9	5,9	6,0
Уряду України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	13,3	12,9	9,8	11,3	16,4
Не довіряю**	79,3	77,9	82,8	79,0	74,8
Важко відповісти	7,4	9,1	7,4	9,7	8,8
Збройним Силам України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	63,7	67,2	51,4	41,0	52,2
Не довіряю**	29,5	23,4	38,9	46,6	37,1
Важко відповісти	6,9	9,4	9,7	12,4	10,7
Національній гвардії України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	60,3	58,1	46,3	38,7	51,6
Не довіряю**	29,0	25,1	40,7	44,6	37,1
Важко відповісти	10,7	16,8	13,0	16,7	11,3
Національній поліції					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	52,6	45,8	33,8	33,1	27,4
Не довіряю**	32,9	40,7	41,2	49,7	47,2
Важко відповісти	14,5	13,5	25,0	17,2	25,5
Службі безпеки України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	29,7	29,1	24,2	20,7	36,7
Не довіряю**	56,8	50,4	56,7	65,1	50,5
Важко відповісти	13,5	20,4	19,1	14,2	12,9
Державній службі України з надзвичайних ситуацій					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	50,0	46,2	42,8	41,8	43,4
Не довіряю**	30,5	30,3	36,3	42,4	32,4
Важко відповісти	19,5	23,5	20,9	15,8	24,2
Прокуратурі					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	10,7	9,3	4,2	9,4	15,4
Не довіряю**	81,5	79,6	86,6	78,5	77,7
Важко відповісти	7,8	11,2	9,3	12,1	6,9

* Сума варіантів відповіді "довіряю" та "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" та "скоріше не довіряю".

Травень 2016р.

Чи довіряєте Ви...? % опитаних (продовження)					
Судам					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	7,1	6,8	3,2	8,9	7,9
Не довіряю**	85,3	83,2	86,6	79,8	83,6
Важко відповісти	7,6	10,0	10,2	11,3	8,5
Національному антикорупційному бюро України (НАБУ)					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	17,8	17,0	8,4	10,8	13,5
Не довіряю**	59,1	55,1	71,2	66,9	51,9
Важко відповісти	23,0	28,0	20,5	22,3	34,6
Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмену)					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	30,6	21,5	24,2	22,3	16,0
Не довіряю**	35,6	38,6	43,7	44,9	51,6
Важко відповісти	33,7	39,9	32,1	32,8	32,4
ЗМІ України					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	61,8	45,8	33,5	37,6	45,7
Не довіряю**	31,4	42,2	51,6	50,3	46,7
Важко відповісти	6,9	12,0	14,9	12,1	7,6
ЗМІ Росії					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	3,6	3,8	3,3	10,2	6,3
Не довіряю**	91,2	84,2	74,0	72,8	79,9
Важко відповісти	5,2	12,0	22,8	16,9	13,8
Західним ЗМІ					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	49,9	26,3	12,6	18,8	20,4
Не довіряю**	28,0	46,9	61,4	57,3	56,0
Важко відповісти	22,1	26,9	26,0	23,9	23,6
Церкві					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	80,6	64,6	51,2	49,2	51,7
Не довіряю**	10,4	22,2	33,5	29,8	33,1
Важко відповісти	9,0	13,2	15,3	21,0	15,1
Добровольчому руху (територіальній обороні)					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	60,6	51,6	37,0	41,7	34,3
Не довіряю**	13,1	21,4	35,2	40,9	34,9
Важко відповісти	26,4	27,0	27,8	17,5	30,8
Волонтерським організаціям					
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Довіряю*	78,4	75,3	60,9	54,8	61,8
Не довіряю**	11,9	16,8	22,8	26,6	20,5
Важко відповісти	9,7	7,8	16,3	18,5	17,7

* Сума варіантів відповіді "довіряю" та "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" та "скоріше не довіряю".

Травень 2016р.

Збройні Сили з-поміж структур безпеки отримали найвищий показник – 57,6% громадян довіряють їм (повністю та скоріше). Варто зауважити, що громадяни відносно високо оцінюють ефективність ЗС у протидії загрозам національній безпеці (діаграма “Як Ви оцінюєте ефективність роботи наступних структур у протидії загрозам національній безпеці?”, с.39). Водночас, ці оцінки відображають суспільне ставлення насамперед до солдатів і офіцерів, виходячи з розподілу відповідей на питання “Якими є головні причини низької ефективності Збройних Сил та інших структур, що забезпечують безпеку країни?”, де перші місця посіли “непрофесійне керівництво” (54,3%), “відсутність належного матеріально-технічного забезпечення” (49,6%), “корупція” (54,2%).

Рівень довіри до Національної поліції є дещо нижчим від довіри до армії. Водночас, варто відзначити позитивну динаміку у зміні громадської думки, особливо за останній рік. Частка тих, хто повністю і скоріше довіряє поліції (міліції) зросла майже вдвічі до 40,7%, порівняно з показниками 2013-2015рр.⁸ Практично нульовий баланс довіри/недовіри (-1,2%) порівняно з -57,8% у грудні 2014р. та -44,6% у березні 2015р., є безперечним свідченням руху реформ у правильному напрямі.

Рівень довіри до Служби безпеки України (спеціальна служба із правоохоронними функціями) є значно нижчим: повністю та скоріше довіряють СБУ 28,4% громадян, а 55,2% – не довіряють. Такі показники мали б стати серйозним приводом для аналізу методів і результатів роботи СБУ, підходів до реформування Служби, а також стратегії публічної комунікації.

Найбільш критичною є ситуація з довірою громадян до судів і прокуратури, яким не довіряють 83,5% і 80,2%, відповідно. Важко уявити, що рішення судів чи дії прокуратури можуть сприйматися у суспільстві як справедливі та легітимні.

Новостворене Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) також не користується високою суспільною довірою. НАБУ довіряють лише 14,5% і не довіряють 59,3% за найбільшої частки тих, кому важко відповісти (26,1%). Очевидно, що оцінки громадян є достатньо суб'єктивними, оскільки за стислий період існування НАБУ ще не могло ні продемонструвати переконливі результати роботи, ні скомпromетувати себе, подібно до судів і прокуратури.

ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ: КЛЮЧОВІ ГРАВЦІ, ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

На думку громадян, Президенту України належить провідна роль у формуванні та реалізації політики забезпечення безпеки. Тим самим, Президент отримує певний карт-бланш (за відсутності суспільної довіри), але водночас, на нього покладається надмірна відповідальність.

Переважна більшість (80,2%) опитаних вважають, що Президент має найбільший вплив на формування державної політики в Україні. Роль Уряду,

⁸ Докладно оцінки рівня довіри та підтримки діяльності деяких інституцій за різні періоди див. у рубриці “Соціологічні опитування”. – Сайт Центру Разумкова, <http://razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php>.

Верховної Ради та РНБО (75,6%, 73,9%, 58,6%, відповідно) вважається теж вагомою, але не настільки, як роль Президента, великого бізнесу та олігархів (78%). Досить скромною є оцінка громадянами вагомості власного впливу на державну політику: 23,1% вважають, що громадяни мають вагомий вплив (лише 7,9% – вважають цей вплив дуже вагомим), а 31,9% – не мають жодного впливу. Роль громадських організацій оцінюється дещо вище, але частка позитивних оцінок (30,2%) є майже вдвічі меншою, ніж негативних (59,2%)⁹.

**Наскільки вагомим є вплив на вироблення державної політики
в Україні наведених інститутів?
% опитаних**

	Вагомий*	Обмежений	Жодного впливу	Важко відповісти	
Президента України	80,2	8,4	3,8	7,6	
Верховної Ради України	73,9	13,3	5,0	7,7	
Уряду України	75,6	11,4	4,7	8,2	
Ради національної безпеки і оборони України	58,6	19,6	5,8	15,9	
Опозиційних політичних сил	30,8	34,1	18,5	16,7	
Збройних Сил України	47,5	28,9	10,2	13,4	
Поліції та інших правоохоронних органів	40,8	32,9	12,7	13,6	
Служби безпеки України	55,6	20,3	7,9	16,2	
Судової системи	48,1	23,7	12,0	16,2	
Прокуратури	48,2	22,9	12,5	16,5	
Уповноваженого Верховного Ради України з прав людини (Омбудсмена)	29,9	24,3	16,1	29,8	
Громадян України	23,1	35,8	31,9	9,2	
Українських громадських організацій, волонтерських рухів	30,2	40,6	18,6	10,5	
Великого українського бізнесу, олігархів	78,0	9,1	3,3	9,6	
Малого та середнього українського бізнесу	21,2	41,3	24,5	12,9	
Урядів західних країн	59,1	19,3	6,7	14,9	
Уряду Росії	32,5	19,4	24,3	23,8	
Міжнародних організацій	47,0	25,3	8,2	19,4	
ЗМІ України	37,7	33,2	12,2	17,0	
ЗМІ Росії	15,5	26,3	30,4	27,9	
Західних ЗМІ	30,4	28,4	14,2	27,0	
Вік (років)					
Українські громадські організації, волонтерські рухи					
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Вагомий*	30,1	31,0	30,1	30,6	29,8
Обмежений	42,4	43,3	37,2	42,9	37,9
Жодного впливу	15,4	17,1	22,6	18,6	19,5
Важко відповісти	12,0	8,6	10,1	7,9	12,8
Великий український бізнес, олігархи					
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Вагомий*	76,1	78,1	78,9	80,3	77,5
Обмежений	9,4	11,2	8,9	9,3	7,2
Жодного впливу	4,6	4,0	2,7	2,5	2,7
Важко відповісти	9,9	6,7	9,5	7,9	12,6

* Сума варіантів відповіді "дуже вагомий" та "скоріше вагомий".

Травень 2016р.

⁹ Сума варіантів відповіді "обмежений вплив" та "жодного впливу".

Що стосується зовнішніх гравців, то українці вважають, що на державну політику досить потужно впливають уряди західних держав (59,1%) і міжнародні організації (47%), а кожен третій – впевнений у наявності впливу Уряду Росії (32,5%).

Більшість громадян вважають важливою (дуже або достатньо) роль державних інститутів у зміцненні безпеки в Україні із запропонованого переліку суб'єктів. Провідна роль в Україні, на думку переважної більшості громадян, належить Президенту (80,8%) і Збройним Силам (79,5%). Достатньо важливою вважається роль інших державних інститутів: Верховної Ради (76,1%), Кабінету Міністрів (75,7%), РНБО (73,8%), СБУ (75,1%), поліції та інших правоохоронних органів (68,1%).

Оцінки важливості ролі окремих громадян і громадських об'єднань у зміцненні безпеки є дещо вищими, ніж оцінки вагомості їх впливу на формування державної політики.

Наскільки важливою є роль наступних суб'єктів у зміцненні безпеки в Україні?
% опитаних

	Важлива*	Обмежена	Відсутня	Важко відповісти
Президента України	80,8	9,0	4,2	5,9
Верховної Ради України	76,1	12,1	4,9	7,0
Уряду України	75,7	11,6	5,1	7,6
Ради національної безпеки і оборони України	73,8	11,3	4,1	10,9
Збройних Сил України	79,5	10,6	2,4	7,6
Поліції та інших правоохоронних органів	68,1	17,9	5,2	8,8
Служби безпеки України	75,1	11,0	4,4	9,6
Судів	51,9	21,5	12,1	14,5
Прокуратури	51,6	22,5	11,3	14,5
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)	39,6	22,0	12,3	26,1
Державної служби України з надзвичайних ситуацій	52,6	21,3	8,1	18,0
Об'єднань громадян	45,5	30,3	13,9	10,3
Громадян	41,1	30,4	17,5	11,0
Координатора проектів ОБСЄ в Україні	38,3	21,0	9,6	31,0
Спеціальної моніторингової Місії ОБСЄ	38,2	21,3	9,8	30,7
Консультативної Місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні	41,6	18,5	7,7	32,2
Міжнародних гуманітарних організацій (Міжнародний комітет Червоного Хреста, "Лікарі без кордонів" тощо)	41,1	23,0	9,7	26,3
Агентств ООН в Україні	38,1	20,4	9,7	31,8
Представництва ЄС в Україні	45,3	20,2	7,7	26,8
Представництва НАТО в Україні	44,4	19,2	7,8	28,7

* Сума варіантів відповіді "важлива" та "досить важлива".

Наскільки важливою є роль наступних суб'єктів у зміцненні безпеки в Україні?

% опитаних

(продовження)

Об'єднань громадян					
	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Важлива*	43,7	49,4	42,3	47,0	44,8
Обмежена	32,6	28,8	29,8	32,8	28,4
Відсутня	13,0	14,1	16,1	10,7	15,3
Важко відповісти	10,6	7,7	11,9	9,6	11,5
Громадян					
	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Важлива*	36,7	42,0	38,4	43,8	44,1
Обмежена	34,1	33,4	30,7	29,2	26,0
Відсутня	17,9	16,3	17,9	16,1	18,7
Важко відповісти	11,4	8,3	13,1	10,9	11,3

* Сума варіантів відповіді "важлива" та "досить важлива".

Травень 2016р.

Серед міжнародних організацій, найбільш вагомою вважається роль Представництв ЄС (45,3%) і НАТО (44,4%) в Україні.

Державні структури, які мали, на думку громадян, високі оцінки вагомості впливу та важливості ролі у формуванні та реалізації політики безпеки, на жаль, отримали досить критичні оцінки ефективності їх діяльності. Ефективність роботи Президента України у протидії загрозам національній безпеці оцінена громадянами у 2,5 бала за п'ятибальною шкалою. Нижчі від Президента оцінки отримали лише Парламент і Уряд (по 2,2 бала).

Як Ви оцінюєте ефективність роботи наступних структур у протидії загрозам національній безпеці?*

середній бал

* За п'ятибальною шкалою від "1" до "5", де "1" означає "вкрай не ефективно", а "5" – "максимально ефективно".

Найбільш ефективно протидіють загрозам, на думку опитаних, волонтерські організації (3,6 бала), Збройні Сили (3,4) та Національна гвардія (3,2). Мінімально задовільну оцінку 3,0 отримали також Державна прикордонна служба та Сили територіальної оборони.

Варто звернути особливу увагу на відмінності в оцінках громадянами ефективності, з одного боку, Збройних Сил (3,4) та, з іншого боку, Міністерства оборони та Генерального штабу (2,7). Такі відмінності чітко корелюють з відповідями на питання стосовно причини низької ефективності Збройних Сил та інших структур, що забезпечують безпеку країни. Три головні причини, на які вказують опитані: непрофесійне керівництво (54,3%), корупція (54,2%), відсутність належного матеріально-технічного забезпечення (49,6%), – належать до сфери відповідальності керівництва оборонного відомства та вищого командного складу ЗС.

**Якими є головні причини низької ефективності
Збройних Сил та інших структур,
що забезпечують безпеку країни?***
% опитаних

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Попри серйозне занепокоєння стосовно актуальності зовнішніх загроз, різні, іноді досить критичні оцінки стосовно важливості, ролі державних структур, що відповідають за безпеку держави, громадяни демонструють відносний оптимізм стосовно здатності Збройних Сил та інших структур безпеки надійно захистити державу від внутрішніх і зовнішніх загроз. Більшість громадян вважають, що зазначені структури здатні повністю (16,6%) або частково (48,4%) їх захистити (діаграма “Чи здатні Збройні Сили та інші структури, які повинні забезпечувати безпеку держави, надійно захистити державу від внутрішніх і зовнішніх загроз?”, с.20).

**Чи контактували Ви з поліцією (чи міліцією – до її перейменування в поліцію)
за вказаними нижче причинами протягом останніх 12 місяців?***
% опитаних

	Вересень 2014р.		Травень 2016р.				
За необхідності оформити якісь документи	5,4	4,7					
Ви, Ваші родичі або знайомі стали жертвою злочину	4,4	3,0					
Ви звернулись, щоб отримати допомогу або пораду (наприклад, як пройти кудись)	2,0	2,8					
Поліція зупинила Вас на вулиці з будь-якою метою (перевірка документів тощо)	5,0	2,5					
До Вас приходили додому працівники поліції, які проводили яексь розслідування	1,6	1,5					
Ви повідомляли про дорожню пригоду	1,6	1,1					
Ви повідомляли про необхідність надання комусь медичної допомоги	1,4	1,1					
Ви повідомляли про злочин	1,2	0,9					
Ви скаржились на шум або гучну музику	1,2	0,9					
Ви надавали свідчення	1,9	0,7					
Вас запрошували в райвідділ (підвідділ, управління) працівники поліції, які проводили яексь розслідування	1,5	0,7					
Ви повідомляли про підозрілу людину або подію	1,2	0,7					
Ви, Ваші родичі або знайомі були підозрюваними у злочині	1,8	0,6					
Ви повідомляли про сигналізацію, що спрацювала	1,3	0,6					
Інше	1,8	1,7					
Жодних контактів не було	80,0	81,8					
	Стать (2016р.)		Вік (років) (2016р.)				
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
За необхідності оформити якісь документи	3,5	3,5	6,0	5,9	5,4	3,6	3,0
Ви, Ваші родичі або знайомі стали жертвою злочину	2,6	2,6	2,7	3,2	4,2	4,6	1,3
Ви звернулись, щоб отримати допомогу або пораду (наприклад, як пройти кудись)	2,5	3,2	2,4	4,0	2,4	3,3	2,5
Поліція зупинила Вас на вулиці з будь-якою метою (перевірка документів тощо)	4,2	1,0	2,7	4,0	3,9	0,8	1,3
До Вас приходили додому працівники поліції, які проводили яексь розслідування	1,4	1,5	1,2	1,9	2,4	1,4	0,8
Ви повідомляли про дорожню пригоду	1,5	0,7	1,0	1,6	1,5	1,6	0,2
Ви повідомляли про необхідність надання комусь медичної допомоги	1,2	1,0	1,0	2,4	0,6	1,4	0,4
Ви повідомляли про злочин	1,1	0,8	0,5	1,1	1,2	1,9	0,4
Ви скаржились на шум або гучну музику	0,7	1,2	0,7	0,8	1,5	1,4	0,6
Ви надавали свідчення про злочин, свідком якого Ви були	1,1	0,4	1,7	0,8	0,9	0,0	0,4
Вас запрошували в райвідділ (підвідділ, управління) працівники поліції, які проводили яексь розслідування	0,9	0,5	1,0	1,3	0,9	0,5	0,2
Ви повідомляли про підозрілу людину або подію	1,1	0,4	0,2	1,1	0,6	1,1	0,6
Ви, Ваші родичі або знайомі були підозрюваними у злочині	0,5	0,5	0,7	0,8	0,3	0,8	0,6
Ви повідомляли про сигналізацію, що спрацювала	1,0	0,4	0,2	0,5	1,2	0,8	0,6
Інше	1,6	1,8	2,9	1,9	1,5	0,8	1,5
Жодних контактів не було	78,8	84,2	80,7	78,1	78,3	80,6	88,2

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

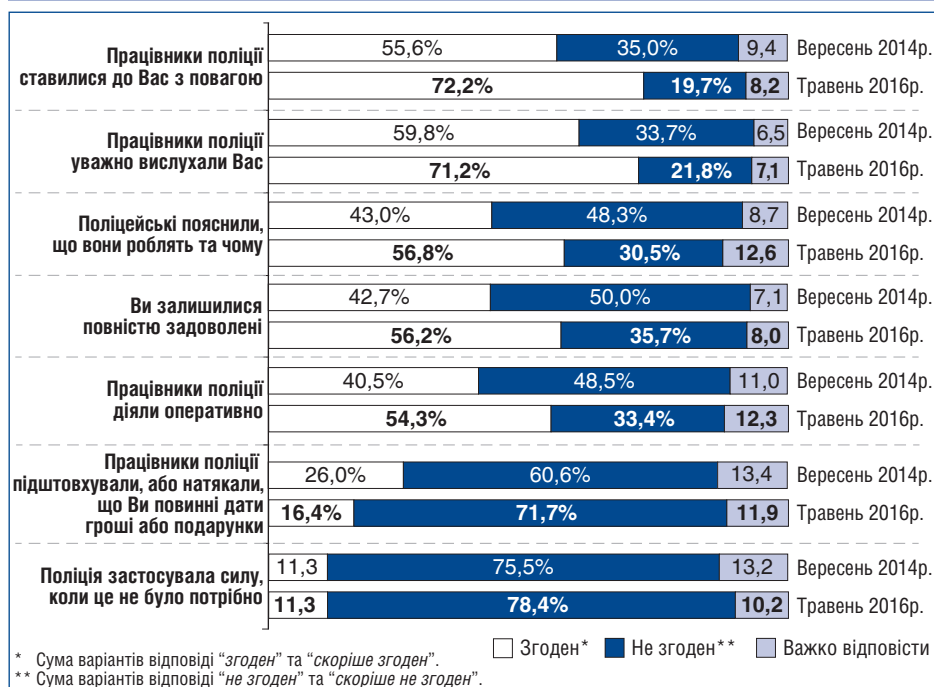
Окремий блок питань дослідження був присвячений правоохоронним органам, оскільки об'єктивні оцінки та суб'єктивне відчуття особистої безпеки громадян нерідко залежать від методів та ефективності роботи тих, хто покликаний захищати їх від загроз, а також стоїть на "лінії контакту" громадянина з державою.

Насамперед, слід звернути увагу, що переважна більшість (81,8%) опитаних не мали жодного контакту з поліцією протягом останніх 12 місяців. Серед тих, хто мав такі контакти, найбільш поширеними причинами були: необхідність оформити документи (4,7%); респондент, його родичі або знайомі стали жертвою злочину (3%); звернення за допомогою або порадою (2,8%).

Частка жінок, які контактували з поліцією, є меншою на 5,4% за частку чоловіків, а частка людей похилого віку на 8-10% є меншою, ніж частки всіх інших вікових категорій.

Більшість тих, хто контактував з поліцією, висловили повне або часткове задоволення діями поліцейських (56,2%), відзначивши їх уважність (71,2%), поважне ставлення (72,2%), оперативність (54,3). Водночас, 16,4% респондентів заявили про прямі чи опосередковані вимагання хабара, а 11,3% – вважають, що до них була застосована сила без необхідності. Незважаючи на переважну більшість позитивних відгуків, негативні оцінки заслуговують не менш належної уваги.

**Якщо згадати Ваш останній контакт з поліцією
(чи міліцією – до її перейменування в поліцію), то...,
% тих, хто контактував з поліцією (міліцією)**

**Якщо згадати Ваш останній контакт з поліцією
(чи міліцією – до її перейменування в поліцію), то...,
% тих, хто контактував з поліцією (міліцією)**

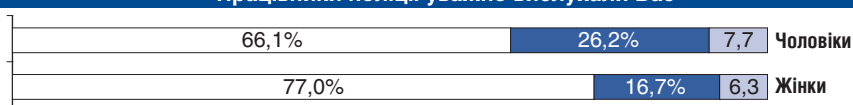
(продовження)

Стать (2016р.)

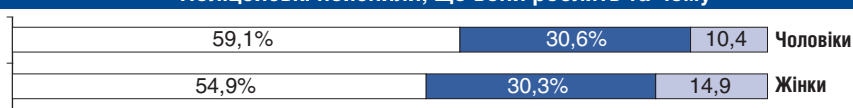
Працівники поліції ставилися до Вас з повагою

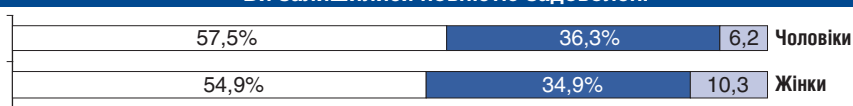
Працівники поліції уважно вислухали Вас

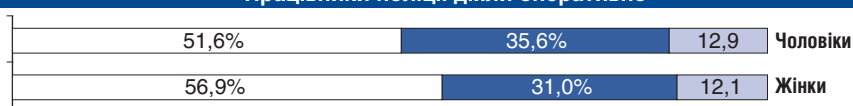
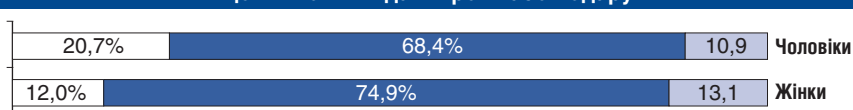
Поліцейські пояснили, що вони роблять та чому

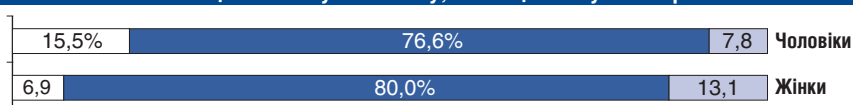
Ви залишилися повністю задоволені

Працівники поліції діяли оперативно

Працівники поліції підштовхували, або натякали,
що Ви повинні дати гроші або подарунки

Поліція застосувала силу, коли це не було потрібно

* Сума варіантів відповіді "згоден" та "скоріше згоден".

** Сума варіантів відповіді "не згоден" та "скоріше не згоден".

Згоден* Не згоден**
 Важко відповісти

До речі, частка жінок, які позитивно оцінюють поведінку поліції загалом, є на 2,6% меншою, ніж чоловіків. Жінки меншою мірою, ніж чоловіки, задоволені тим, як поліцейські пояснювали "що вони роблять та чому" (на 4,2%), оперативністю дій поліції (на 5,3%).

Водночас, більше жінок згодні з твердженням, що працівники поліції їх уважно вислухали (на 10,9%), ставилися до них з повагою (на 5,3%). На 8,7% менше жінок підтвердили, що від них вимагали хабарів, на 8,6% – необгрунтоване застосування сили.

Що стосується оцінки роботи правоохоронців на місцях, то найвищий бал, на думку респондентів, поліція отримала за “охорону представників влади та забезпечення їх безпеки” (3,6), “охорону і забезпечення громадського порядку” (3,2), “боротьбу із порушеннями правил дорожнього руху, забезпечення безпеки руху” (3,2). Незадовільно оцінена робота із “розкриття злочинів (2,7) та “боротьба з хабарництвом, корупцією в органах влади, інших державних структурах (2,4). Для близько третини опитаних було важко оцінити роботу правоохоронців за двома останніми напрямками.

**Як Ви оцінюєте роботу поліції Вашого міста
(у сільській місцевості – Вашого району) в кожній із сфер?***
середній бал

Регіони (2016р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Охорона представників влади та забезпечення їх безпеки	3,5	3,5	3,5	3,7	3,9
Охорона і забезпечення громадського порядку	3,4	3,2	3,2	3,0	3,3
Боротьба із порушеннями правил дорожнього руху, забезпечення безпеки руху	3,4	3,2	3,2	3,0	3,2
Забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод	3,3	3,1	3,1	2,9	3,1
Робота поліції Вашого міста (у сільській місцевості – Вашого району) в цілому	3,2	3,1	3,2	2,8	3,2
Запобігання правопорушенням та їх припинення	3,2	3,0	3,0	2,6	3,0
Боротьба із вуличною злочинністю	3,2	3,0	3,0	2,7	3,2
Розкриття злочинів	2,7	2,7	2,7	2,5	2,7
Боротьба з хабарництвом, корупцією в органах влади, інших державних структурах	2,4	2,5	2,4	2,3	2,3

* За п'ятибальною шкалою від “1” до “5”, де “1” означає вкрай низьку оцінку, а “5” – максимально високу оцінку.

Відповіді на наступний блок питань стосовно відносин між органами влади та поліцією, окремих характеристик роботи поліції також засвідчили високий відсоток людей, які не в змозі дати власну оцінку – 21,8-35,3%.

Серед тих, хто визначився з відповіддю, переважна більшість впевнені в тісному співробітництві між органами влади та поліцією (повністю або скоріше згодні з твердженнями):

- працівників поліції підтримує державна влада (71,8% проти 6,4%);
- працівники поліції працюють разом з місцевою владою (58,1% проти 12,5%);
- працівників поліції підтримує місцева влада (64,9% проти 8,2%).

Переконлива впевненість громадян у тісній співпраці між органами влади та поліцією є черговим свідченням важливості ролі правоохоронних органів у формуванні ставлення суспільства до держави в цілому, оскільки будь-які дії поліції сприймаються громадянами як дії від імені та за підтримки влади. Приємно відзначити, що відносна більшість опитаних (41,5% проти 26,5%) поділяють думку стосовно підтримки поліції місцевою громадою і громадянами.

Переважно позитивно громадяни оцінюють всі дії поліції із запропонованого соціологами переліку:

- працівники поліції ставляться до чоловіків і жінок однаково (53,8% проти 15,8%);
- поважають права людини (46,7% проти 30,7%);
- виконують свої обов'язки чесно та в повному обсязі (45,1% проти 31,1%);
- добре ставляться до потерпілих (43,2% проти 26,2%).

На фоні загального позитиву вирізняється думка громадян стосовно корупції. Так, лише 24,5% згодні з тим, що “працівники поліції не підтримують корупцію”. Натомість, 40,2% – не згодні, а кожен третій респондент не визначився з відповіддю.

Як зазначалося вище, переважна більшість громадян не мали безпосереднього контакту з поліцією упродовж року. Відсутністю особистого досвіду та, можливо, достатньої інформації із звичних джерел можна пояснити досить високий відсоток тих, кому було важко відповісти на конкретизовані питання.

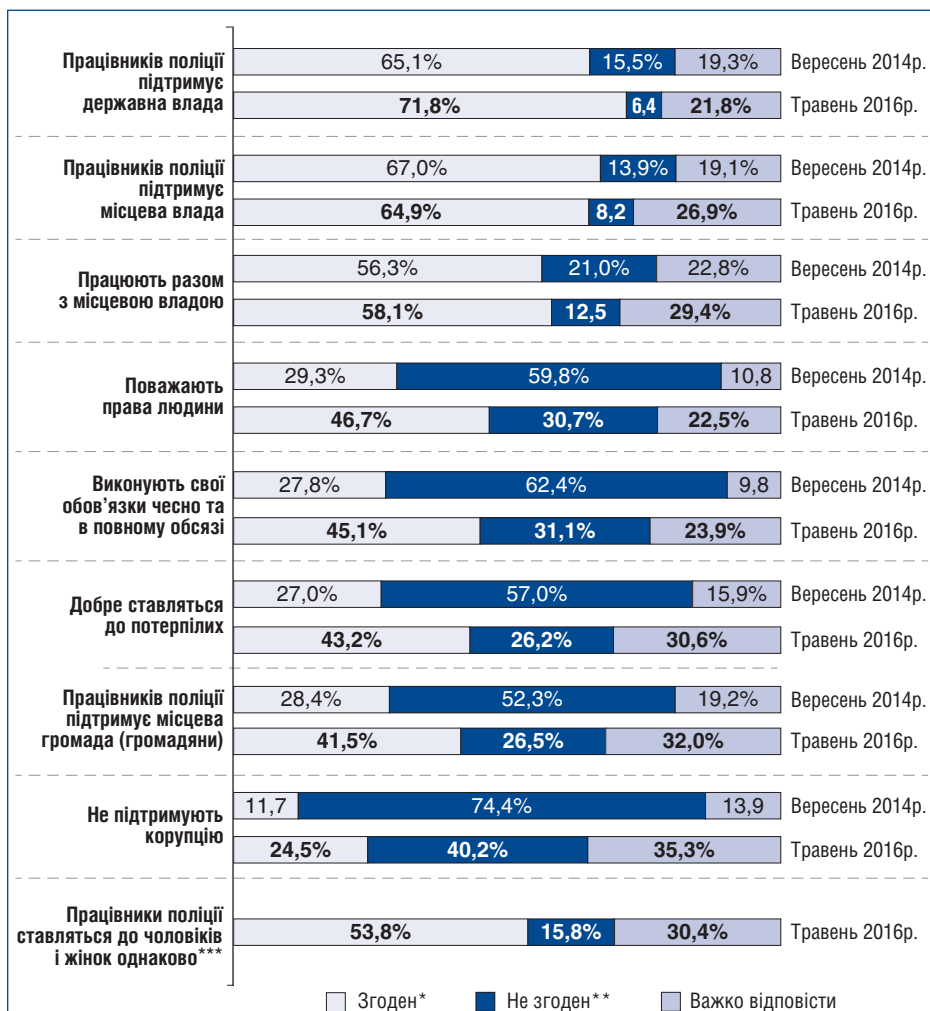
Слід відзначити позитивні зміни в оцінках громадян, що відбулися за останні два роки¹⁰.

Наступний перелік тверджень стосується ставлення громадян до реформування поліції. Актуальність реформування була підтверджена більшістю респондентів під час попередніх опитувань¹¹, однак, ставлення громадян до окремих аспектів реформування потребує постійного моніторингу, особливо під час активної фази реформ.

¹⁰ Докладно див.: Українська міліція очима громадян. – Національна безпека і оборона, №2-3, 2015, с.66, <http://razumkov.org.ua/ukr/journal.php?y=2015&cat=215>.

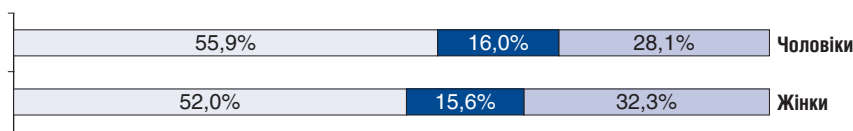
¹¹ Там само, с.69.

Здебільшого працівники поліції*...,
% опитаних

Стать (2016р.)

Працівники поліції ставляться до чоловіків і жінок однаково

* В анкеті 2014р. твердження стосувалися міліції та її працівників.

* Сума варіантів відповіді "згоден" та "скоріше згоден".

** Сума варіантів відповіді "не згоден" та "скоріше не згоден".

*** В анкеті 2014р. такий варіант відповіді не пропонувався.

Громадяни, майже, одностайно підтримують потреби:

- більш оперативно реагування на звернення громадян (90,7%);
- інформування про роботу поліції (88,7%);
- покращення ставлення працівників поліції до людей, толерантності та культури під час спілкування з громадянами (86,6%);
- спрощення процедури звернення до поліції і оформлення документів (84,7%);
- перетворення поліції з карального на сервісний орган, який обслуговує інтереси громадян (82%);
- створення незалежної зовнішньої комісії з розгляду скарг на роботу працівників поліції (78%);
- посилення відповідальності поліцейського за порушення (83,7%).

Чи згодні Ви з наведеними твердженнями?*
% опитаних

	ЗГОДЕН*		НЕ ЗГОДЕН**		ВАЖКО ВІДПОВІСТИ	
	Вересень 2014р.	Травень 2016р.	Вересень 2014р.	Травень 2016р.	Вересень 2014р.	Травень 2016р.
Поліція має більш оперативно реагувати на звернення громадян	94,8	90,7	1,6	2,6	3,6	6,6
Треба більше інформувати про роботу поліції, зробити її гласною	90,7	88,7	5,4	3,7	3,9	7,7
Треба істотно покращити ставлення працівників поліції до людей, рівень толерантності та культури під час спілкування з громадянами	94,2	86,6	2,4	5,4	3,4	8,0
Необхідно спростити процедури звернення до поліції і оформлення документів	92,8	84,7	2,4	4,8	4,9	10,5
Відповідальність поліцейського за порушення повинна бути більш суворою, ніж зараз	90,2	83,7	3,3	5,0	6,4	11,2
Поліція повинна перетворитися з карального органу на сервісний орган, який обслуговує інтереси громадян	82,8	82,0	7,1	6,4	10,1	11,5
Треба створити незалежну зовнішню комісію з розгляду скарг на роботу працівників поліції	85,4	78,0	4,7	7,0	9,9	15,0
У поліції треба змінити систему добору та підготовки	87,5	72,6	4,3	8,2	8,2	19,0
Поліцейські повинні мати більш значимі соціальні гарантії	73,7	65,7	11,5	13,6	14,8	20,6
Треба покращити екіпування та забезпечення поліцейських	77,8	63,1	10,3	19,2	11,9	17,8
Склад поліції повинен бути оновлений повністю	61,9	57,4	27,3	24,3	10,8	18,3
Заробітна плата працівника поліції повинна бути збільшена до середньої заробітної плати працівника поліції європейських країн	60,2	41,7	24,5	38,5	15,4	19,7
Треба збільшити обсяг повноважень поліції	30,1	37,3	42,5	31,2	27,4	31,5
Число працівників поліції має зменшитися	43,1	32,5	35,8	36,8	21,1	30,8
Склад поліції повинен бути оновлений частково	41,5	32,5	46,5	45,2	12,1	22,3
Треба зменшити обсяг повноважень поліції	32,9	21,9	37,5	41,3	29,7	36,7
Число працівників поліції має збільшитися	25,7	20,6	53,5	47,8	20,8	31,6

* В анкеті 2014р. твердження стосувалися міліції та її працівників.

* Сума варіантів відповіді "згоден" та "скоріше згоден".

** Сума варіантів відповіді "не згоден" та "скоріше не згоден".

Досить складними для близько третини опитаних виявилися питання стосовно зміни чисельності поліції та обсягу повноважень (“важко відповісти” – 30,8-36,7%). Перспективу зменшення кількості працівників поліції підтримують на 11,9% більше громадян, ніж ідею збільшення. 37,3% громадян вважають, що поліція має отримати більше повноважень, а 21,9% – за зменшення повноважень поліції.

Надзвичайно популярною є ідея оновлення складу поліції. За повне оновлення висловилися 57,4%, за часткове – 32,5%. При цьому, громадяни активно підтримують необхідність:

- зміни системи добору та підготовки нових кадрів (72,6%);
- підвищення соціальних гарантій (65,7%);
- покращення екіпірування та забезпечення поліцейських (63,1%).

Підтримуючи ідеї підвищення соціальних гарантій, громадяни менш оптимістичні стосовно збільшення оплати праці до рівня поліції європейських країн (41,7%) – очевидно, не стільки потреби як можливості забезпечення такого рішення.

РЕФОРМИ: НЕОБХІДНІСТЬ, НАПРЯМИ, ПЕРШІ КРОКИ

Громадяни досить стримано оцінюють успіхи реформ у державі, навіть у тих сферах, де можна об’єктивно стверджувати якщо не про успіхи, то принаймні про позитивні зрушення у напрямі реформування. За п’ятибальною шкалою, оцінки у 1,7-1,9 бала радше свідчать про відсутність реформ у публічному сприйнятті. Навіть найбільш успішні реформи (правоохоронних органів і Збройних Сил) заслуговують лише на задовільну оцінку в очах громадян.

Як би Ви оцінили загальний стан реформування у кожній з таких сфер?*
середній бал

* За п’ятибальною шкалою від “1” до “5”, де “1” означає, що реформ майже або зовсім немає, а “5” – реформи йдуть максимально успішно.

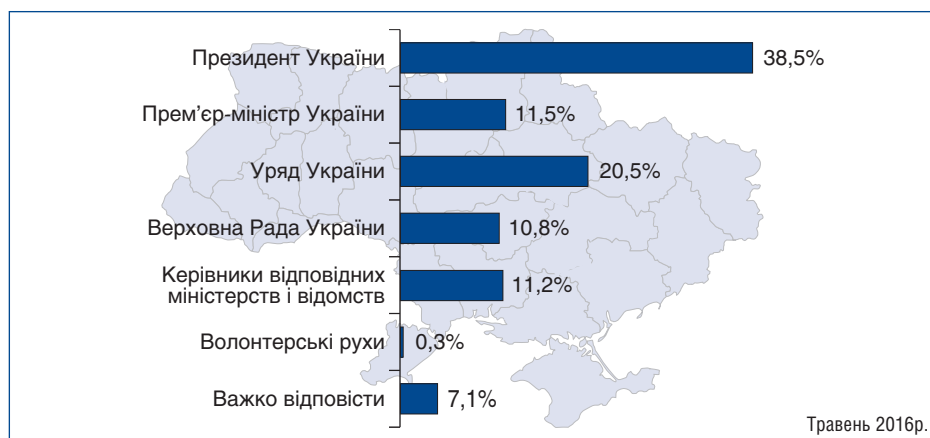
Суспільні оцінки успішності реформ не можуть не розчарувати представників відповідних відомств – архітекторів реформ. Частина відповіді на проблему “невдячності” громадян може критися в їх рівні поінформованості. Так, лише 8,8% опитаних відзначили свій рівень поінформованості про реформи сектору безпеки і оборони як достатній, а 70,3% – визнали недостатність або практичну відсутність достовірної інформації.

Як Ви оцінюєте рівень Вашої поінформованості про реформи сектору безпеки і оборони (поліція, армія, СБУ)?
% опитаних

Головну відповідальність за реформи в Україні громадяни покладають на Президента (38,5%) та Кабінет Міністрів (20,5%). Рівень відповідальності керівників відповідних міністерств і відомств, Верховної Ради і Прем'єр-міністра, на думку громадян, повинен бути значно нижчим, ніж Президента.

Хто повинен нести головну відповідальність за проведення реформ в Україні?
% опитаних

ЦИВІЛЬНИЙ ДЕМОКРАТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ

Перш, ніж перейти до питань стосовно цивільного демократичного контролю над сектором безпеки, соціологи спробували з'ясувати бачення громадянами сфер, повноважень, обмежень суспільства у процесах громадського контролю над діями влади.

Переважна більшість (85,2%) українських громадян впевнені в необхідності контролю громадськості за діями влади тією чи іншою мірою. Усі без винятку дії влади повинні бути підконтрольні суспільству на думку 34% опитаних, 32,5% – готові зробити виняток для питань, що стосуються сфери безпеки і становлять державну таємницю, 13,3% – вважають, що підконтрольними повинні бути лише дії, які безпосередньо торкаються інтересів громадян або окремих груп громадян) повинні бути підконтрольними суспільству. Лише 1% опитаних готовий сприймати ідею, що дії влади не повинні бути підконтрольними суспільству.

Якою мірою дії влади повинні бути підконтрольні (підзвітні) громадськості, суспільству?
% опитаних

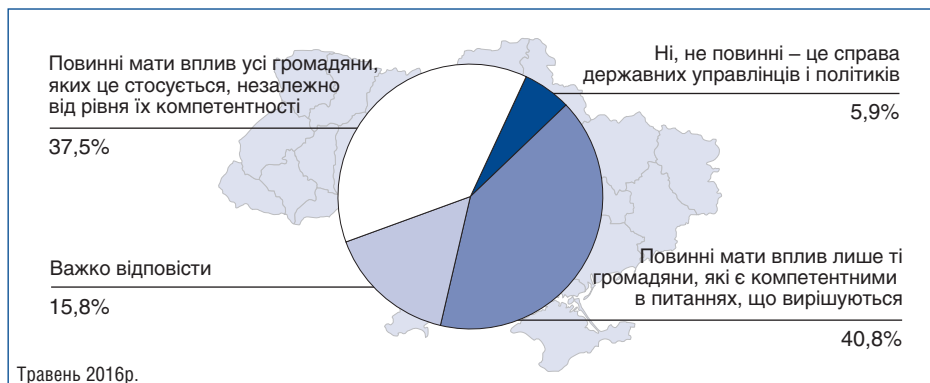

Травень 2016р.

	Регіони					Вік (років)				
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Усі без винятку дії влади повинні бути підконтрольні суспільству	31,4	39,0	37,0	28,7	31,1	31,2	34,4	32,4	35,0	36,5
Усі, крім тих, що стосуються сфери безпеки і становлять державну таємницю	41,6	23,6	38,0	34,9	33,3	34,3	33,1	32,7	34,2	29,8
Лише ті дії, які безпосередньо торкаються інтересів громадян (або окремих груп громадян) повинні бути підконтрольними суспільству	9,5	14,6	9,3	15,3	16,0	15,7	13,9	13,4	12,6	11,5
Дії влади повинні бути підконтрольними суспільству лише в окремих випадках	4,3	6,7	1,9	7,0	3,8	4,1	4,8	6,5	7,1	4,2
Дії влади не повинні бути підконтрольними суспільству	1,4	2,0	0,0	0,3	0,0	0,7	0,5	0,3	2,5	1,1
Важко відповісти	11,9	14,1	13,9	13,9	15,7	14,0	13,3	14,6	8,7	17,0

Як зазначалося вище, оцінка громадянами вагомості власного впливу на державну політику – особисто або через громадські організації – є досить скромною. При цьому, результати опитування свідчать про високий рівень суспільної потреби в контролі над діями влади та можливості впливу на прийняття державних рішень. Виходячи ж з розподілу відповідей на наступне запитання, громадяни розуміють підконтрольність влади значно ширше, ніж лише її підзвітність суспільству. Переважна більшість опитаних вважають, що громадяни повинні мати вплив на ухвалення державних рішень: 37,5% – вважають, що громадяни, незалежно від рівня їх компетентності, повинні мати реальний вплив на державні рішення, які їх стосуються; ще 40,8% – вважають, що таке право повинне обмежуватися критерієм компетентності. Лише 5,9% громадян підтримують монополію державних службовців і політиків на державні рішення.

Чи повинні прості громадяни мати реальний вплив на прийняття державних рішень?
% опитаних

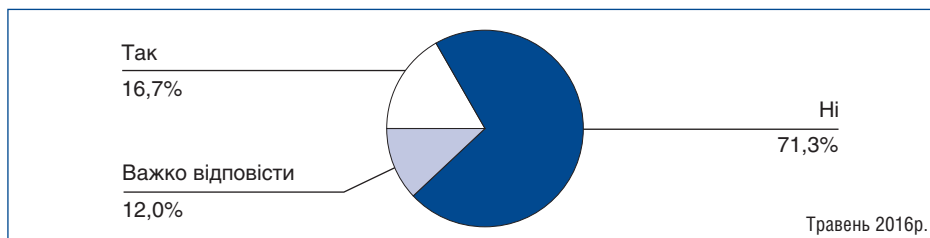

Травень 2016р.

	Регіони					Вік (років)				
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Повинні мати вплив лише ті громадяни, які є компетентними у питаннях, що вирішуються	46,1	39,6	28,2	42,5	43,2	41,1	44,3	38,9	44,3	37,0
Ні, не повинні – це справа державних управлінців і політиків	5,7	6,5	11,6	3,0	4,1	4,8	4,8	5,6	7,9	6,3
Повинні мати вплив усі громадяни, яких це стосується, незалежно від рівня їх компетентності	35,2	39,0	39,4	38,4	35,0	37,2	37,3	38,9	35,2	38,5
Важко відповісти	13,1	14,9	20,8	16,1	17,7	16,9	13,6	16,6	12,6	18,1

Задекларована громадянами потреба в більш активній участі у формуванні та реалізації державної політики, контролі за її виконанням потребує певних механізмів реалізації. Саме з такою метою протягом останніх років при багатьох міністерствах і відомствах, а також при місцевих органах виконавчої влади створені громадські ради¹², до складу яких входять представники неурядових організацій, ЗМІ, громадські активісти. Однак, як свідчать результати опитування, лише незначній частці респондентів (16,7%) відомо про їх діяльність.

Протягом останніх років при багатьох міністерствах і відомствах створені громадські ради, до яких входять представники неурядових організацій, ЗМІ. Чи чули Ви що-небудь про діяльність таких рад?
% опитаних

Переходячи до питання цивільного демократичного контролю над силовими структурами в Україні, соціологів цікавила, насамперед, громадська позиція стосовно розподілу повноважень ключових суб'єктів. Законодавчо визначену провідну роль Парламенту (врізка “Суб'єкти цивільного контролю...”) підтвердили своїми відповідями лише 8% громадян. Кожен четвертий (26%) опитаний вважає, що провідна роль має належати Президенту. Кожен п'ятий громадянин (19,1%) бажав би бачити громадські організації на перших ролях у системі цивільного демократичного контролю над силовими структурами. Кожен четвертий респондент обрав варіант “важко відповісти”, що може свідчити, насамперед, про недостатній рівень інформованості суспільства про зміст та актуальність зазначеного питання.

СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД ВОЄННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ:

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Президент України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Кабінет Міністрів України;
- центральні та місцеві органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом;
- органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом;
- прокуратура України;
- судові органи України;
- громадяни України та громадські організації, утворювані відповідно до Конституції України для здійснення та захисту прав і свобод громадян та задоволення їхніх політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів;
- засоби масової інформації.

Джерело: Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/975-15>

¹² Постанова Кабінету Міністрів України “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” №996 від 3 листопада 2010р.

Кому повинна належати провідна роль у цивільному демократичному контролі над силовими структурами в Україні?

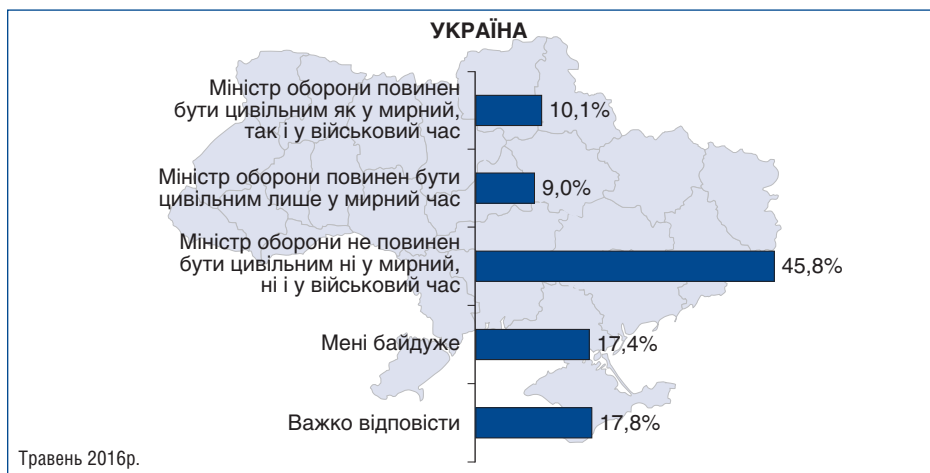
% опитаних

Підтвердженням такого припущення може слугувати розподіл думок громадян стосовно прийнятності цивільної особи на посаді Міністра оборони, як однієї з усталених практик демократичного цивільного контролю над збройними силами. Лише кожен десятий опитаний беззаперечно (у мирний і військовий час) підтримує необхідність цивільного керівництва оборонним відомством, ще 9% – згодні з ідеєю призначення цивільного міністра оборони, але лише у мирний час. Майже половина опитаних вважають, що Міністр оборони не повинен бути цивільним ні у мирний, ні у військовий час (45,8%). Така позиція суспільства достатньо логічна для країни, в якій Президент тричі поспіль пропонує, а Парламент схвалює призначення міністра “в мундири”.

Чи повинен Міністр оборони України бути цивільною особою?

% опитаних

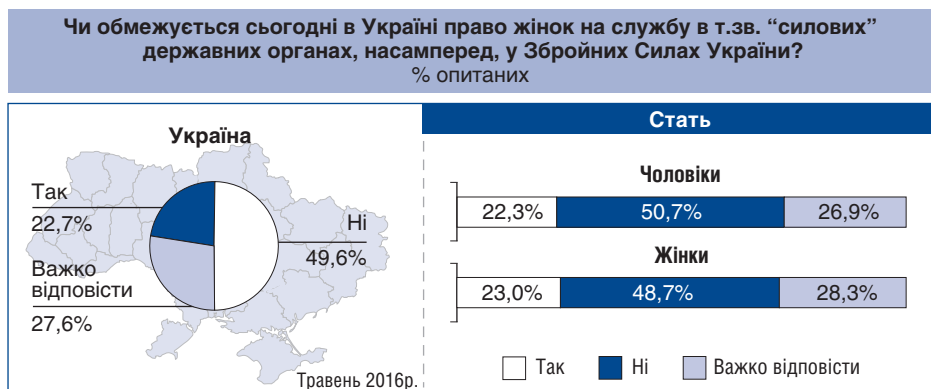

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

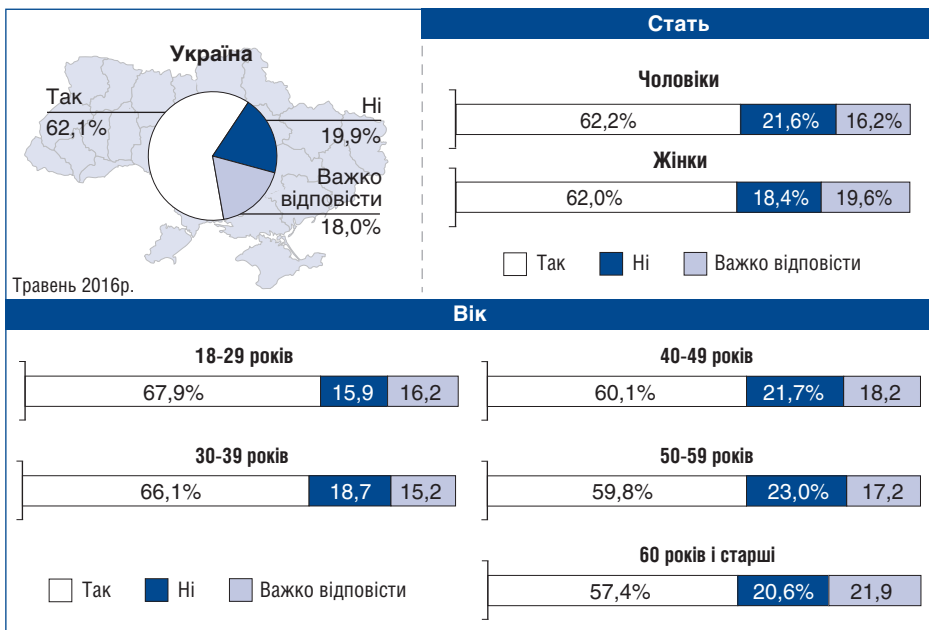
Половина (49,6%) опитаних громадян майже незалежно від статі (50,7% чоловіків і 48,7% жінок) не вбачають обмежень права жінок на службу в силових структурах в Україні.

Право та гарантовані можливості проходження служби жінками у Збройних Силах, Національній гвардії, поліції та інших силових структурах однаково активно підтримується представниками жіночої і чоловічої статі (62%). При цьому, спостерігається пряма залежність рівня підтримки від віку респондентів: 67,9% – у віковій категорії 18-29 років проти 57,4% у віковій категорії 60 років і старші.

Наступна деталізація у судженнях, з якими респонденти погоджувалися або не погоджувалися, дає певну уяву про аргументи їх відповідей на попередні питання, а також про роль, можливість, застереження та умови проходження “чоловічої” служби жінками.

Чи повинні жінки мати право та гарантовані можливості на службу в “силових” державних органах (ЗСУ, Національній гвардії, поліції та ін.)?
% опитаних

Кожен третій (33,7%) опитаний вважає, що жінки не можуть за своїми фізіологічними особливостями виконувати обов'язки військовослужбовця (оперативника) нарівні з чоловіками, а їх присутність у військових підрозділах створює зайві проблеми. Чоловіків, які дотримуються такої думки, на 5,6% більше, ніж жінок. Частка тих, хто не погоджується з таким твердженням зменшується прямо пропорційно із зростанням віку.

Підтримуючи право жінок на вибір професії нарівні з чоловіками в силових органах, 63,4% опитаних погоджуються з необхідністю **враховувати фізіологічні особливості** та фізичні можливості жінок, забезпечувати їм належні умови та нормативи служби. Відмінності у відповідях жінок і чоловіків – мінімальні (1,9%).

При цьому 45,4% опитаних (жінки і чоловіки – практично рівною мірою) вважають, що жінки повинні виконувати обов'язки **нарівні з чоловіками**.

Що стосується певних функціональних обмежень під час реалізації права на службу загалом, то 54,6% опитаних погоджуються з твердженням, що жінки **не повинні обіймати посади, пов'язані з безпосередньою участю у бойових діях**, оперативною діяльністю тощо. Прихильників такої думки на 3,6% більше серед чоловіків, а частки противників – абсолютно однакові (по 25,3%).

Досить високою є частка тих, хто погодився б з **гарантуванням квот** для прийому жінок на службу в держустановах, в т.ч. силових структурах (46,1%). Категорично не згодний з цим – майже кожен четвертий незалежно від статті.

Чи згодні Ви з наведеними судженнями? % опитаних			
	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Жінки повинні мати право на вибір професії нарівні з чоловіками і служити в "силових" органах за власним добровільним вибором, при цьому слід враховувати фізіологічні особливості і фізичні можливості жінок і забезпечувати їм належні умови і нормативи служби	63,4	20,1	16,6
Жінки повинні мати право на службу в "силових" державних органах, але лише на посадах, не пов'язаних з безпосередньою участю у бойових діях , оперативною діяльністю тощо (медперсонал, штабні посади, логістика, зв'язок тощо)	54,6	25,3	20,0
Присутність жінки у поліцейському підрозділі має позитивний вплив на виконання правоохоронних функцій і громадську безпеку	54,5	19,2	26,4
Присутність жінки у військовому підрозділі має позитивний вплив на боєготовність, дисципліну, моральний клімат	51,7	20,3	28,0
Необхідне гарантування квот для прийому жінок на службу в держ-установах, у т.ч. силових структурах	46,1	25,2	28,7
Жінки повинні мати право на вибір професії нарівні з чоловіками і служити в "силових" органах за власним добровільним вибором, але виконувати відповідні обов'язки так само нарівні з чоловіками	45,4	32,8	21,8
Служба жінок у "силових" державних органах суперечить соціокультурним традиціям українського народу. Сім'я, материнство, а не військова кар'єра повинні бути для жінки на першому місці	33,9	42,2	24,0
Жінки не можуть за своїми фізіологічними особливостями виконувати обов'язки військово-службовця (оперативника) нарівні з чоловіками; їх присутність у військових підрозділах створює зайві проблеми	33,7	48,3	18,1
Існує дискримінація за статевою ознакою в силових структурах України	30,8	29,3	39,8
Жінки повинні служити в "силових" державних органах тільки у випадку надзвичайного (воєнного) стану	28,8	43,9	27,2

Травень 2016р.

Чи згодні Ви з наведеними судженнями? % опитаних (продовження)							
Жінки повинні мати право на вибір професії нарівні з чоловіками і служити в "силових" органах за власним добровільним вибором, при цьому слід враховувати фізіологічні особливості і фізичні можливості жінок і забезпечувати їм належні умови і нормативи служби							
	Стать		Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	62,3	64,2	68,6	67,2	66,4	61,7	55,7
Не згоден	20,5	19,7	14,5	17,1	21,4	22,1	24,4
Важко відповісти	17,2	16,0	16,9	15,7	12,2	16,1	19,8
Жінки повинні мати право на службу в "силових" державних органах, але лише на посадах, які не пов'язані з безпосередньою участю у бойових діях, оперативною діяльністю тощо (медперсонал, штабні посади, логістика, зв'язок тощо)							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	56,6	53,0	57,0	59,2	51,9	51,6	53,2
Не згоден	25,3	25,3	22,0	23,5	29,4	28,7	24,2
Важко відповісти	18,1	21,7	21,0	17,3	18,7	19,7	22,5
Присутність жінки у поліцейському підрозділі має позитивний вплив на виконання правоохоронних функцій і громадську безпеку							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	53,9	54,9	59,2	56,5	56,4	55,5	47,4
Не згоден	19,8	18,7	14,3	18,4	19,6	21,0	22,1
Важко відповісти	26,2	26,4	26,6	25,1	24,0	23,5	30,5
Присутність жінки у військовому підрозділі має позитивний вплив на боєготовність, дисципліну, моральний клімат							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	50,4	52,7	54,6	53,6	51,3	53,2	47,2
Не згоден	20,8	19,9	16,4	18,9	23,1	21,1	22,1
Важко відповісти	28,7	27,4	29,0	27,5	25,5	25,8	30,7
Необхідне гарантування квот для прийому жінок на службу в держустановах, у т.ч. силових структурах							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	45,4	46,7	49,4	49,9	45,2	45,2	42,0
Не згоден	26,2	24,4	21,1	24,5	28,9	28,1	24,6
Важко відповісти	28,4	28,9	29,5	25,6	25,9	26,7	33,4

Чи згодні Ви з наведеними судженнями? % опитаних (продовження)							
Жінки повинні мати право на вибір професії нарівні з чоловіками і служити в "силових" органах за власним добровільним вибором, але виконувати відповідні обов'язки так само нарівні з чоловіками							
	Стать		Вік (років)				
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	45,7	45,0	47,5	47,7	49,1	44,7	40,0
Не згоден	32,3	33,2	30,1	32,8	32,4	34,0	34,3
Важко відповісти	21,9	21,8	22,4	19,5	18,5	21,4	25,7
Служба жінок у "силових" державних органах суперечить соціокультурним традиціям українського народу. Сім'я, материнство, а не військова кар'єра повинні бути для жінки на першому місці							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	34,3	33,4	29,5	32,5	30,4	35,0	39,8
Не згоден	42,1	42,3	45,4	46,4	47,3	42,9	32,9
Важко відповісти	23,6	24,3	25,1	21,1	22,3	22,1	27,3
Жінки не можуть за своїми фізіологічними особливостями виконувати обов'язки військ овослужбовця (оперативника) нарівні з чоловіками; їх присутність у військових підрозділах створює зайві проблеми							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	36,8	31,2	28,3	31,7	31,3	37,2	38,5
Не згоден	45,1	50,9	53,4	52,5	50,3	45,6	41,6
Важко відповісти	18,1	17,9	18,4	15,7	18,5	17,2	19,8
Існує дискримінація за статевою ознакою в силових структурах України							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	30,1	31,4	33,3	31,7	33,8	31,4	25,8
Не згоден	31,0	28,0	32,1	29,9	29,1	27,0	28,4
Важко відповісти	39,0	40,6	34,5	38,4	37,1	41,5	45,8
Жінки повинні служити в "силових" державних органах тільки у випадку надзвичайного (воєнного) стану							
	Чоловіки	Жінки	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і старші
Згоден	29,2	28,5	26,1	27,2	27,1	33,1	30,3
Не згоден	45,2	42,8	43,2	47,5	47,9	42,1	40,6
Важко відповісти	25,6	28,7	30,7	25,3	25,0	24,9	29,1

Менше третини (28,8%) респондентів підтримують тезу про надання права жінкам служити в силових державних органах лише у випадку надзвичайного (воєнного) стану, що наочно корелює з середньою часткою прихильників інших обмежень.

Більшість опитаних вважають, що присутність жінки у військовому підрозділі має позитивний вплив на боєготовність, дисципліну, моральний клімат (51,7%), а присутність жінки у поліцейському підрозділі має позитивний вплив на виконання правоохоронних функцій і громадську безпеку (54,5%).

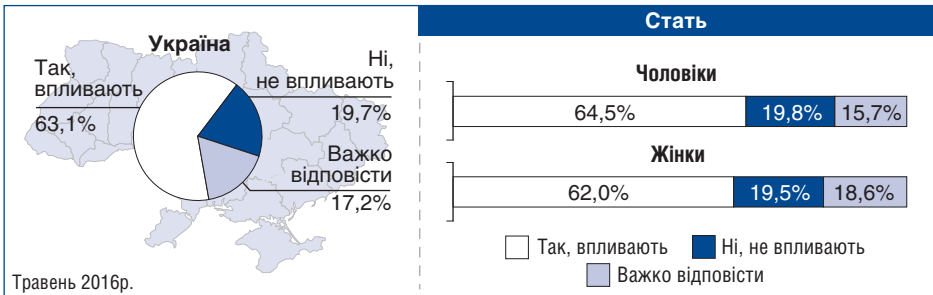

Цілком очікувано, третина громадян погоджуються з твердженням, що “служба жінок у силових державних органах суперечить соціокультурним традиціям українського народу – “сім’я, материнство, а не військова кар’єра повинні бути для жінки на першому місці” (33,9%). Примітно, що частки прихильників таких традицій серед жінок і чоловіків є практично однаковими. Суттєві відмінності в поглядах спостерігаються у представників різних вікових груп і найбільш консервативними є, зрозуміло, представники категорії 60 і старші – 39,8%, на відміну від 29,5% у віковій категорії 18-29 років.

Виглядає так, що близько третини опитаних (з незначними віковими та гендерними відмінностями) визнають проблему дискримінації за статевою ознакою в силових структурах, що не може вважатися доброю ознакою незалежно від наявності достатніх об’єктивних підстав для таких тверджень. Очевидно, відсутність власного досвіду та достатньої інформації не дозволила досить значній частці респондентів визначитися з твердженням стосовно існування дискримінація за статевою ознакою в силових структурах України (39,8%).

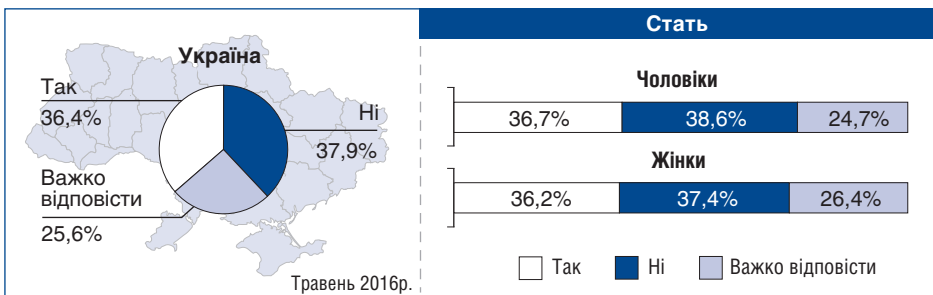
Згідно з сучасними підходами, поняття гендерної рівності повинне розглядатися у більш широкому контексті рівних можливостей і не обмежується лише критеріями статевої належності. На думку більшості (63,1%) громадян, стать і вік людини впливають на її шанси бути прийнятим(ою) на службу в силові структури та органи правосуддя в Україні. Лише 19,7% упевнені у рівності шансів. Такий показник може розглядатися як опосередковане свідчення високого рівня дискримінації, насамперед, за віковою ознакою, оскільки в попередній постановці питання “чоловіки-жінки” оцінки респондентів були більш позитивними.

Чи впливають стать і вік людини на її шанси бути прийнятою на службу в силові структури та органи правосуддя в Україні?
% опитаних

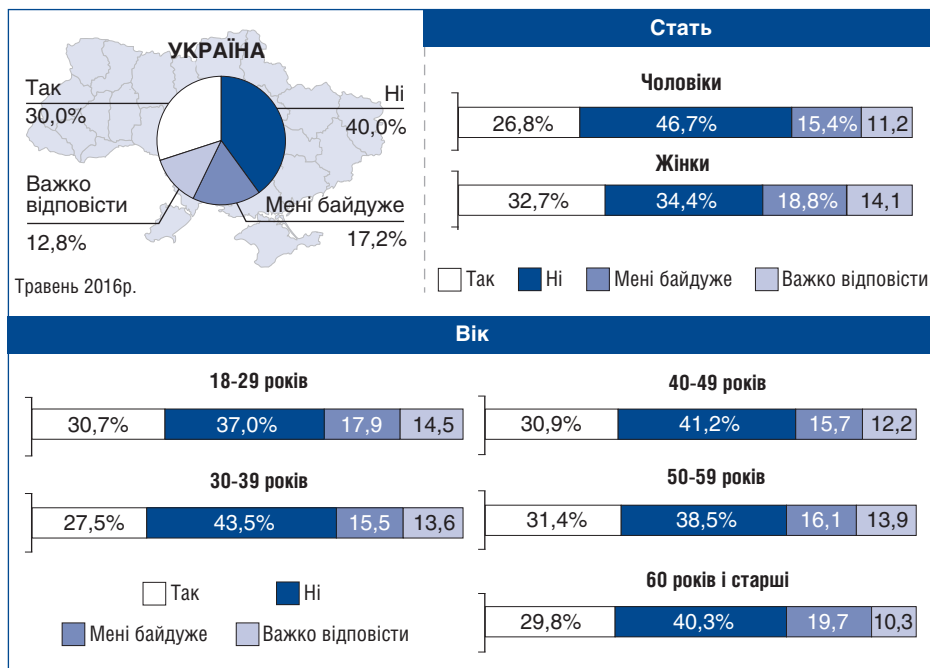
Очевидно, що перспективи вступу на службу залежать безпосередньо від рівності можливостей доступу до навчання та підготовки. З тим, що чоловіки та жінки в Україні мають однакові шанси на навчання та підготовку, які дають змогу обійняти всі посади в силових структурах, згодні 36,4%, майже стільки ж (37,9%) дотримуються протилежної думки. Такі дані якісно не відрізняються від думки громадян стосовно наявності дискримінації за статевою ознакою в силових структурах України (30,8%). І жінки, і чоловіки майже однакостанно поділяють такі позиції.

Чи мають чоловіки і жінки в Україні однакові шанси до навчання і підготовки, які дають змогу обійняти всі пости і посади в структурах, що забезпечують безпеку країни?
% опитаних

Розподіл відповідей стосовно готовності громадян підтримати призначення жінки на найвищу посаду в оборонному відомстві є своєрідним підсумком блоку питань з гендерної тематики. 47,2% опитаних ставляться до такої перспективи позитивно (30%) або нейтрально (17,2%). Частка категоричних противників – є досить суттєвою (40%). До речі частка тих, хто категорично проти призначення цивільної особи на посаду Міністра оборони, особливо у військовий час, є значно більшою (54,8%). Серед чоловіків, які з багатьох питань гендерної рівності демонструють солідарність з респондентами-жінками, виявилось на 12,3% більше противників призначення жінки на посаду Міністра оборони, ніж серед жінок.

Чи підтримали б Ви призначення жінки на посаду Міністра оборони України? % опитаних

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРІВ

Соціологічне дослідження має за мету з'ясування громадської думки, а не формування рейтингів, обсягів та ефективності зовнішньої допомоги, що надається Україні всіма міжнародними структурами та країнами-партнерами¹³. З тієї ж причини переліки донорів не є повними та вичерпними. Отримані результати слід сприймати не як експертні, а як ілюстративні оцінки громадян, більшість серед яких відповідають на питання без додаткової підготовки чи звернення до статистичних даних.

Перш, ніж аналізувати окремі блоки відповідей стосовно міжнародних партнерів, слід зауважити, що лише 7,2% опитаних оцінили як "достатній" рівень власної поінформованості про міжнародні та регіональні організації, які сприяють реформам в Україні, в т.ч. у сферах безпеки і правосуддя. Більшість громадян визнали, що або практично не володіють достатньою інформацією (36,3%), або ж недостатньо поінформовані (35,4%). Відрадно, що частка тих, кого це зовсім не цікавить, є відносно невеликою (12,8%).

¹³ Див., наприклад, Перелік проектів міжнародної технічної допомоги, зареєстрованих в установленому законодавством порядку, станом на 25 липня 2016р. – Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі, www.me.gov.ua.

Як Ви оцінюєте рівень Вашої поінформованості про міжнародні та регіональні організації, які сприяють реформам в Україні, в т.ч. у секторі безпеки, правосуддя?
% опитаних

Майже кожен третій або четвертий респондент не міг відповісти на питання, а майже кожен п'ятий українець “нічого не чув” про такі інститути як Координатор проектів ОБСЄ в Україні (20,6%) та Консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні (19,5%).

Яку роль кожна з наведених міжнародних організацій відіграє у сприянні реформам в Україні, в т.ч. у секторі безпеки, правосуддя?
% опитаних

Організація	Значно сприяє реформам	Надає певне сприяння	Зовсім або майже зовсім не сприяє	Нічого не чув про таку організацію	Важко відповісти
Європейський парламент	8,4	34,3	21,0	8,2	28,2
Рада Європи	8,1	34,0	21,0	7,9	29,0
НАТО	7,8	35,5	21,9	4,7	30,0
Консультативна Місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні	7,6	28,0	18,1	19,5	26,9
Представництво ЄС в Україні	7,2	34,5	22,1	9,4	26,7
ООН	5,5	29,3	24,7	5,8	34,7
Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні	4,4	28,2	26,7	14,9	25,8
Координатор проектів ОБСЄ в Україні	4,1	27,1	22,2	20,6	26,1

Травень 2016р.

Якщо порівняти частки позитивних (“значно сприяє” і “надає певне сприяння”) та негативних відповідей, то можна засвідчити загальний позитивний баланс в оцінці громадянами ролі всіх міжнародних організацій у сприянні реформам в Україні. Сумарна частка позитивних оцінок ролі Консультативної Місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні, Європейського парламенту, Ради Європи, НАТО вдвічі перевищує відсоток тих, хто дотримується протилежної думки.

У рейтингу рівня сприяння реформам в Україні окремими країнами, лідирують США (43,9%), що великою мірою відповідає даним стосовно фінансових показників та кількості проектів, які здійснюються урядовими структурами та приватними фондами США. Друге та третє місця посіли Німеччина (32,6%) та Польща (31,1%). Досить високою є суспільна оцінка рівня сприяння Грузії, очевидно, враховуючи не фінансові показники, а активну присутність грузинських реформаторів в Україні. Фінансові показники в абсолютному вимірі навряд чи мають головне значення для оцінок громадянами підтримки України країнами Балтії.

Які країни сприяють реформам в Україні? % опитаних	
США	43,9
Німеччина	32,6
Польща	31,1
Грузія	16,9
Литва	13,7
Канада	12,4
Велика Британія	10,7
Франція	9,7
Латвія	8,9
Естонія	4,6
Японія	4,0
Росія	2,8
Словаччина	2,5
Нідерланди	1,4
Швейцарія	1,4
Італія	1,2
Швеція	1,2
Китай	1,0
Фінляндія	1,0
Данія	0,9
Норвегія	0,7
Інша	0,9
Жодна країна не сприяє	18,4
Важко відповісти	19,8

Травень 2016р.

Соціально-демографічні характеристики респондентів	
Стать	
Чоловіки	45,2
Жінки	54,8
Вік	
18-29 років	20,5
30-39 років	18,6
40-49 років	16,7
50-59 років	18,2
60 років і старші	26,0
Освіта	
Незакінчена середня	3,6
Загальна середня	23,0
Середня спеціальна	42,1
Вища або незакінчена вища	31,0
Не відповіли	0,3
Соціальний статус	
Керівник підприємства, установи	0,4
Керівник підрозділу підприємства	0,8
Підприємець	2,3
Спеціаліст технічного профілю	6,2
Спеціаліст з природничих наук	1,1
Спеціаліст гуманітарного профілю (в т. ч. економісти, юристи, фахівці в галузі освіти, мистецтва, охорони здоров'я тощо)	8,6
Військовослужбовець, службовець СБУ, МВС	0,8
Кваліфікований робітник	18,5
Службовець	4,9
Некваліфікований робітник	4,7
Робітник сільського господарства, КСП	1,4
Фермер, орендар	0,3
Учень, студент	3,8
Домогосподарка	8,1
Пенсіонер	28,4
Непрацездатний (в тому числі інваліди)	0,8
Непрацюючий (але не зареєстрований як безробітний)	5,3
Офіційно зареєстрований безробітний	0,5
Інше	2,5
Не відповіли	0,4
Матеріальне становище Вашої сім'ї	
Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	17,9
Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	41,6
У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі	35,8
Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)	2,8
Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо	0,2
Важко відповісти	1,7

Методологія опитування

Польовий етап дослідження здійснювався соціологічною службою Центру Разумкова з 27 по 31 травня 2016р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2 019 респондентів віком від 18 років.

Генеральну сукупність опитування становлять громадяни старше 18 років (крім окупованого Криму), які постійно проживають на території України.

Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багаторівнева, випадкова на початкових етапах відбору і з квотним відбором респондентів на останньому етапі.

На першому етапі здійснювався відбір населених пунктів, в яких проводилося опитування, на другому – відбір вулиць, по яких прокладалися маршрути, на третьому – відбір домогосподарств і на останньому етапі – відбір респондентів.

Міські населені пункти в кожній області були стратифіковані за розміром і типом (сільські, міські). Ймовірність потрапляння у вибірку для кожного населеного пункту була пропорційна чисельності його населення. У відібраних населених пунктах за базовим числом (базове число вибиралося з допомогою генератора випадкових чисел) здійснювався відбір вулиці, на якій прокладався маршрут, на якому здійснювався відбір домогосподарств. На останньому етапі відбувався відбір респондентів за статево-віковими квотами.

Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Контроль якості вибірки здійснювався шляхом порівняння отриманих даних з даними статистики. Для оцінки можливих зсувів в інформації порівнювалися результати опитування з даними Державного комітету статистики.

Розподіл населення України віком 18 років і більше за п'ятьма макрорегіонами, типом населеного пункту, статтю і віком

	Державна статистика	Результати опитування (масив даних)	Відхилення масиву даних опитування від даних статистики
Регіон			
Західний	20,9	20,9	0,0
Центральний	34,2	34,2	0,0
Південний	10,7	10,7	0,0
Східний	18,4	18,5	0,1
Донбас	15,8	15,8	0,0
Населений пункт			
Місто	69,5	69,5	0,0
Село	30,5	30,5	0,0
Стать			
Чоловіча	45,1	45,2	0,1
Жіноча	54,9	54,8	0,1
Вік			
18-29	21,1	20,5	-0,6
30-39	18,5	18,6	0,1
40-49	16,5	16,7	0,2
50-59	17,8	18,2	0,4
60+	26,2	26,0	0,2

Західний регіон: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області.

Центральний регіон: Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області та місто Київ.

Південний регіон: Миколаївська, Одеська, Херсонська області.

Східний регіон: Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Харківська області.

Донбас: Донецька, Луганська, області

Порівняння демографічних розподілів із статистичними даними для оцінки репрезентативності показує, що найбільша розбіжність між ними становить 0,6% (за віковою групою 18-29 років).

DCAF
a centre for security,
development and
the rule of law

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

CITIZENS OF UKRAINE ON SECURITY: PERSONAL, NATIONAL, AND ITS ELEMENTS

Results of a nationwide sociological survey conducted
by the Razumkov Centre

Project Manager – Oleksiy Melnyk
Editors – Alla Chernova, Valeriya Klymenko
Design and layout – Tetyana Ovsyanyk, Oleksandr Shaptala

This publication presents the results of a nationwide sociological survey conducted by the Razumkov Centre's Sociological Service in the framework of Ukraine's security governance challenges monitoring project, implemented by the Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), jointly with Razumkov Centre, with support from the Kingdom of the Netherlands.

The survey and the publication were made possible through financial support from the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands. The assessments and conclusions made by the authors do not necessarily coincide with official position of the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands.

The survey was conducted by the Razumkov Centre's Sociological Service on 27-31 May 2016, in all regions of Ukraine, except Crimea and the occupied territories of Donetsk and Luhansk regions. 2,019 respondents aged above 18 years were polled. The sampling error does not exceed 2.3%.

C O N T E N T

FOREWORD	70
SUMMARY RESULTS AND KEY CONCLUSIONS	71
EXTERNAL AND INTERNAL THREATS	74
PERSONAL SECURITY AND FACTORS OF FEELING SAFE	77
HUMAN RIGHTS	88
ASSESSMENT OF THE STATE ACTIVITY IN THE SECURITY SECTOR	98
SECURITY POLICY: KEY ACTORS, FORMULATION AND IMPLEMENTATION	102
LAW-ENFORCEMENT BODIES	108
REFORMS: IMPERATIVES, LINES, FIRST STEPS	114
DEMOCRATIC CIVILIAN CONTROL	116
GENDER ASPECTS	120
ROLE OF INTERNATIONAL PARTNERS	127
SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF RESPONDENTS	130
METHODOLOGY	131

FOREWORD

In the past three years, problems of personal, public and national security became really pressing for Ukrainian citizens. The threats of foreign aggression and terrorism that until recently have seemed notional became an element of everyday life of the Ukrainian society. In addition to direct effects of the armed aggression, the occupation of Crimea and the ongoing armed conflict in the East of Ukraine also exert a strong indirect effect on overall security and stability of the country.

The “Ukrainian crisis” unfolds amid general deterioration of regional and global security and stability. The feeling of personal security, protection from internal and external threats depend on many factors, not least – on confidence in the ability of the state to defend the country and citizens from a wide range of threats. So, it goes not only about confidence in the combat efficiency of the army, but also about the confidence of citizens in their state in general and the main state institutions in particular.

Reforms in Ukraine – or, rather, problems of their implementation – are among the heated subjects not only at the national level but also in dialogue with international partners. Root-and-branch reforms require significant resources, clear plans, political will and efficient management, along with public support. That is why it is important to closely monitor the perception of reforms by those, for whom and at whose expense they are being implemented.

The purpose of the sociological survey was to find out the public opinion on a wide range of problems, dealing with:

- external and internal threats;
- personal security and factors that make feel secure or insecure;
- corruption rate and progress of the fight against it;
- defence of human rights, including from corruption;
- assessment of government and other security sector actors activities;
- formulation and implementation of the security policy;
- activity and some aspects of reformation of law-enforcement bodies;
- assessments of the progress, priorities and prospects of reforms in the security sector;
- democratic civilian control of the security sector;
- gender aspects of security;
- role of international partners in promoting reforms in Ukraine.

According to the authors, the obtained results are important not only for experts and journalists but, first of all, for state actors. They should be taken into account in formulation and implementation of state policy, reform programmes, as well as to establish strategic communication between the state and society on most important security issues.

SUMMARY RESULTS AND KEY CONCLUSIONS

Assessment of external and internal threats to national security

Despite the apparent urgency of military aggression and the external origin of threats, the majority of citizens see internal and external threats equally dangerous for independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine. Only one of the “top-5” internal threats immediately deals with ongoing armed conflict (violence of armed detachments of “DPR” and “LPR”), the rest are “traditional” threats for Ukraine that have contributed to the development of today’s socio-political and economic crisis, have intensified as a result of the armed conflict and prevent its settlement.

Personal security, factors affecting the feeling of safety and protection

Citizens of Ukraine feel safer in their traditional environment: in their own apartment, entrance lobby and courtyard, in their neighbourhood. The majority of citizens have not experienced any deterioration of the security situation over the past 12 months. Meanwhile, despite rather optimistic assessments of their personal security in a customary environment, citizens report a strong doubt about protection from threats from the proposed list.

The armed conflict, economic situation and corruption have the strongest effect on personal security of respondents. Global developments do not have a significant impact on the safety feeling of Ukrainians, especially in Donbas. Little influence on personal security have the “reform results in the security sector of Ukraine” and “observance of fundamental rights and freedoms”.

Human rights

According to respondents, the main perpetrators of human rights in Ukraine are the state institutions, including their heads, military and law-enforcement structures. Against the background of such assessments, choosing international tools, non-governmental organisations and protest campaigns for protection of infringed rights seems absolutely logical.

Public trust, assessments of the role and efficiency of the security and defence sector actors

The critically high negative balance of trust/distrust of society in main state institutions formulating and implementing the security policy causes deep concern, and provides a direct assessment of the efficiency of their work and explains many other problems reflected in the survey results.

The overwhelming majority of respondents believe that the President exerts the greatest influence on formulation of the state policy in Ukraine. The role of the Government, Verkhovna Rada, National Security and Defence Council (NSDC) is also considered important, but less than that of the President, big business and oligarchs. Ukrainians note presence of strong external influence (of Western states and international organisations), and pessimistically assess their own ability to influence state policy.

Despite high ratings of the influence and importance of their role in formulating and implementing security policy, the efficiency of state structures, with few exceptions, received very critical assessments. Citizens also report a high level of trust in the army and confidence in its ability to defend the country. One should also note a stark contrast between critical assessments of performance of the Defence Ministry and the General Staff and high appraisal of the efficiency of the Armed Forces and confidence in them.

Law-enforcement agencies

Impartial assessments and personal feelings of citizens' safety often depend on methods and efficiency of work of those who are called to protect them from threats and act as a link between a citizen and the state. The overwhelming majority of respondents had no contacts with the police in the past 12 months. Irrespective of presence or absence of contacts, citizens generally approve the police performance in most aspects. More than that, positive changes are reported in public assessments over the past two years.

Citizens almost unanimously support the main lines of the police reform, but their answers to the questions about changes in its powers and strength differ significantly. The idea of renovation of the police staff (full or partial) is highly popular.

Reforms: imperatives, lines, first steps

Citizens are reserved in their assessments of reforms success even in sectors where one has reasons to speak if not of achievements but, at least, of shifts towards reforms. Even the most successful reforms of law-enforcement agencies and the Armed Forces were rather modestly praised by citizens. For architects of reforms, part of the answer to the problem of "ingratitude" may lie in the poor awareness of citizens, since the majority of respondents admitted the lack of trustworthy information.

Democratic civilian control

The overwhelming majority of Ukrainians are sure of the need to strengthen public control of the authorities' activity – despite some differences as to the sectors, scale and methods of such control. There is a rather noticeable imbalance between public demand and assessment of the available capacities for public control, probably, not least – due to absence of efficient mechanisms of its exercise. Few people know about active public councils. The share of those who believe that the leading role should belong to the President is three times higher than the share of those who opted for Parliament.

Gender aspects

Citizens of Ukraine with small age and gender differences admit the existence of some problems of unequal opportunities and declare rather strong support for the women's right and opportunity to serve in power structures. A look at the judgments, with which respondents had to agree or disagree, gives an idea of the reasoning for their answers based on socio-cultural traditions of the women's role and present-day trends, which is especially noticeable in answers of representatives of different age groups.

Role of international partners in promotion of reforms

The sociological survey results should not be viewed as a rating of international partners. The balance of assessments of the role of international partners by Ukrainian citizens is generally positive, and in many aspects exceeds twice the share of those who stick to the opposite opinion.

Again, one should note that respondents admit problems of poor awareness about international and regional organisations promoting reforms in Ukraine, including in the field of civilian and military security.

EXTERNAL AND INTERNAL THREATS

First of all, the respondents were provided with lists of external and internal threats with a request to assess their urgency and priority.

According to respondents, the financial problems caused by Ukraine's debt to foreign creditors and international financial institutions now pose the most serious external threat to the national security. External threats of military nature (external military aggression, "hybrid war" and international terrorism) somewhat give way to financial problems. The fact that in conditions of war citizens see the greatest external threat emanating from inefficient financial-economic policy of the national government and ineffective governance should guide national policy makers.

According to respondents, the top-five internal threats to the national security of Ukraine are:

- corruption – 4.6 points¹ (including theft and illegal resale of property, nepotism, tender schemes, etc.);
- long-standing economic crisis, unemployment, decline of personal incomes – 4.5 points;
- violence of armed detachments of "DPR" and "LPR" – 4.1 points;
- oligarch groups (lobbying at the national level) – 4.1 points;
- growth of the rate of crime – 4.0 points.

As was noted above, only one of these threats immediately deals with the ongoing armed conflict (violence of armed detachments of "DPR" and "LPR"), the rest are "traditional" threats for Ukraine that have contributed to the development of today's socio-political and economic crisis, have intensified as a result of the armed conflict, and prevent its settlement.

"Split in society (language, religious affiliation, national heroes, history, foreign policy preferences, etc.)" ranks 15th in the threat list, being an additional argument against defining the ongoing conflict in the East of Ukraine as internal.

The least serious is the threat from the "growing number of internally displaced persons" (3.2 points). On the one hand, such assessments may show that citizens are insufficiently informed about big economic and socio-political risks. On the other, this may be an evidence of rather high level of tolerance of Ukrainian society. Meanwhile, residents of western, central and eastern regions² view internally

¹ On a five-point scale from "1" to "5", where "1" means no threat, "5" - maximum threat.

² The regional division is as follows: **West**: Volyn, Transcarpathian, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Ternopil, Chernivtsi regions; **Centre**: Kyiv city, Vinnytsia, Zhytomyr, Kyiv, Kropyvnytskyi, Poltava, Sumy, Khmelnytskyi, Cherkasy, Chernihiv regions; **South**: Mykolayiv, Odesa, Kherson regions; **East**: Dnipro, Zaporizhia, Kharkiv regions; **Donbas** – Donetsk and Luhansk regions.

**How serious are now the following internal threats
for the national security of Ukraine?***
average score

	UKRAINE	West	Centre	South	East	Donbas
Corruption (including theft and illegal resale of property, nepotism, tender schemes, etc.)	4.6	4.5	4.6	4.8	4.5	4.5
Long-standing economic crisis, unemployment, decline of personal incomes	4.5	4.3	4.5	4.7	4.7	4.5
Violence of armed detachments of "DPR" and "LPR"	4.1	4.2	4.1	4.4	3.9	4.1
Oligarchic groups (lobbying at the national level)	4.1	4.0	4.1	4.7	4.1	4.1
Growth of the rate of crime	4.0	3.9	4.0	4.4	4.1	3.6
Confrontation between different branches of power	3.9	3.6	3.8	4.4	4.0	3.7
Violence of armed groups defending interests of oligarchs	3.9	3.7	3.8	4.5	3.8	3.8
Terrorist and subversive activities	3.9	3.9	3.9	4.3	3.5	3.8
Aggravation of internal political struggle up to its violent forms	3.8	3.5	3.8	4.4	3.9	3.5
Activity of illegal armed formations ("titushkas", private security companies, volunteer detachments uncontrolled by the government)	3.8	3.6	3.7	4.2	4.1	3.6
Subversive anti-Ukrainian activities of the "fifth column" (stirring inter-ethnic and religious enmity, separatist movements)	3.7	3.7	3.7	4.2	3.6	3.8
Mass protests against socio-economic policy of the government	3.5	3.2	3.6	4.0	3.5	3.3
Technical accidents	3.5	3.3	3.5	4.2	3.5	3.1
Violence on the part of fighters of volunteer battalions (both active and disbanded)	3.4	2.9	3.3	4.0	3.6	3.4
Split in society (language, religious affiliation, national heroes, history, foreign policy preferences, etc.)	3.4	3.3	3.4	3.8	3.5	3.4
Unexploded ammunitions	3.4	3.1	3.2	3.9	3.4	3.5
Antipersonnel and antitank mines	3.3	3.1	3.2	3.9	3.2	3.6
Explosions at military depots	3.3	3.1	3.3	3.9	3.4	3.4
Growing number of internally displaced persons	3.2	3.0	3.2	3.8	3.2	3.4

* On a five-point scale from "1" to "5", where "1" means no threat, "5" – maximum threat.

May 2016

displaced persons as less dangerous than residents of the south of Ukraine (Mykolayiv, Odesa, Kherson regions), while the majority of them stay in eastern and central regions.³

³ According to some reports, the number of internally displaced persons from Donbas and the Crimea makes 1 to 1.7 million. See, e.g., "1,709,083 displaced persons are registered – Ministry of Social Policy". – Ministry of Social Policy web site, www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=193716&cat_id=107177.

In general, regional differences in assessments of internal threats are insignificant, except in the southern part of the country, where the average score of feeling “unsafe” is the highest in all aspects. Interestingly, the threat of violence from “DPR”/“LPR” is similarly assessed by residents in Donbas and central part of the country (4.1), the majority of whom stay hundreds kilometres away from the area of hostilities. Regional differences in assessment of threat of violence by fighters of volunteer battalions also strike the eye: residents of western regions report the lowest level of threat (2.9), of southern – the highest (4.0).

In assessments of external threats, the highest scores were given to:

- financial problems caused by Ukraine’s debt to foreign creditors and international financial institutions – 4.4;
- direct military aggression of a foreign state (large-scale or local) – 4.3;
- “hybrid war” (including trade, economic and energy pressure, hostile propaganda, support for separatist movements) – 4.2;
- international terrorism – 3.8; and
- threat of epidemic diseases – 3.8.

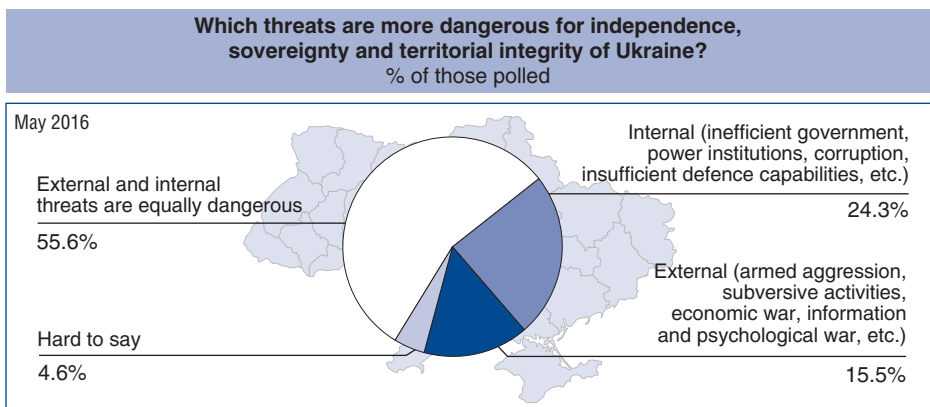
It should be noted that more than half (55.6%) of respondents view internal and external threats to independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine as equally dangerous. Meanwhile, every fourth respondent (24.3%) sticks to the opinion that internal threats (inefficient government, corruption, insufficient defence

How serious are now the following external threats for the national security of Ukraine?*
average score

	UKRAINE	West	Centre	South	East	Donbas
Financial problems caused by Ukraine’s debt to foreign creditors and international financial institutions	4.4	4.2	4.4	4.8	4.5	4.3
Undisguised armed aggression of a foreign state (full-scale or local)	4.3	4.3	4.5	4.5	4.0	4.2
“Hybrid war” (including trade, economic and energy sanctions, information propaganda, support for separatist movements)	4.2	4.3	4.3	4.6	3.9	4.3
Threat of epidemic diseases	3.8	3.6	3.9	4.3	4.0	3.4
International terrorism	3.8	3.7	3.9	4.2	3.5	3.5
Cyber attacks and unauthorised access to computer networks of Ukrainian state institutions and infrastructure facilities	3.7	3.8	3.7	4.3	3.4	3.4
Proliferation of mass destruction weapons (nuclear, biological, chemical)	3.7	3.4	3.9	4.3	3.7	3.3
Cyber attacks (hacking attacks) on individuals and business entities	3.5	3.3	3.5	4.2	3.5	3.1

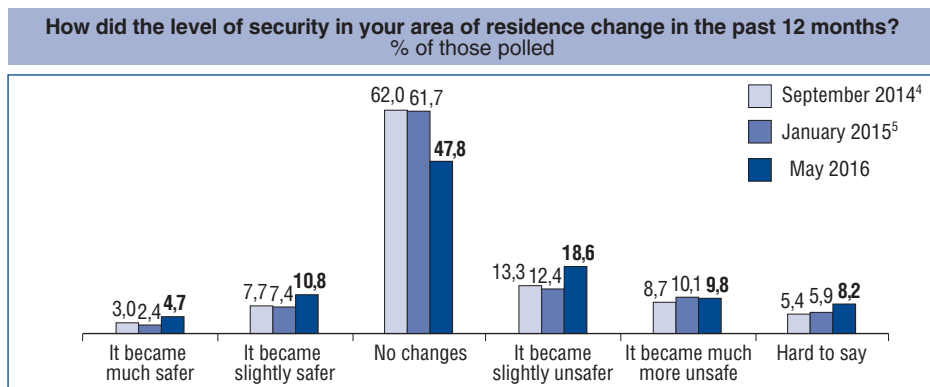
* On a five-point scale from “1” to “5”, where “1” means no threat, “5” – maximum threat.

capabilities) are more dangerous. 15.5% see the main danger in external threats (armed aggression, subversive activities, economic war, information and psychological war). Therefore, when relying on the public opinion, emphasis should again be made not only on the priority threats and risks of internal origin that are not directly related to external aggression, but also on their categorisation (corruption, economic crisis, crime, etc.).

PERSONAL SECURITY AND FACTORS OF FEELING SAFE

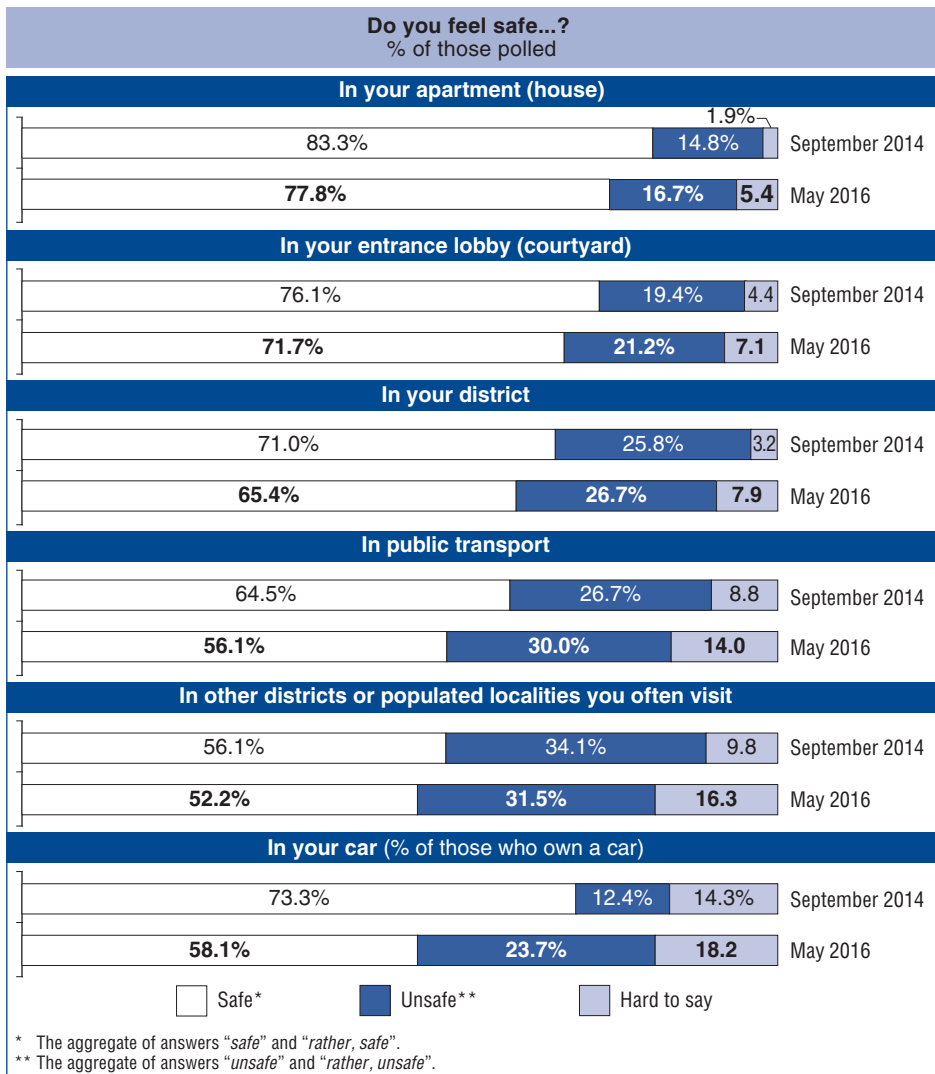
Regarding personal security in everyday life, public assessments of security in their places of residence look rather sad: negative changes were reported by 28.4% of citizens, almost half (47.8%) of those polled saw no changes, and 15.5% believe that it has become safer (the aggregate of answers “much” and “slightly safer”). However, the conventional balance prompts the conclusion that the feeling of safety among the overwhelming majority of respondents over the past 12 months has not deteriorated.

⁴ Building on the results of the poll conducted by the Razumkov Centre's Sociological Service on 5-10 September 2014 in all regions of Ukraine, except the Autonomous Republic of Crimea. 2,014 respondents aged above 18 years were polled. The sampling error is 2.3%.

⁵ Building on the results of the poll conducted by the Razumkov Centre's Sociological Service on 16-21 January 2015 in all regions of Ukraine, except the Autonomous Republic of Crimea. 2,012 respondents aged above 18 years were polled. The sampling error is 2.3%.

Citizens of Ukraine feel safest (entirely and rather secure) in their own apartment (77.8%), in their entrance lobby and courtyard (71.7%), and in their neighbourhood (65.4%). In general, the share of those who feel safe far exceeds the share of those who give negative assessments. Noteworthy, such confidence that “my home is my castle” refers to the feeling of being protected from a very short list of threats, first of all, crimes against persons and property. In support of this statement it should be noted that the absolute majority of citizens over the past 12 months, probably, had no direct contacts with criminals. Say, while answering the question about contacts with the police in the past 12 months, only 3% of citizens said that they had reported to the police because they, their relatives or friends were victims of crime.

Do you feel safe...? % of those polled								(continued)
In your apartment (house)								
	Sex		Age (years)					
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	80.6	75.6	84.3	77.9	78.6	76.0	73.5	
Unsafe**	13.8	19.2	11.1	17.3	14.0	19.2	21.2	
Hard to say	5.6	5.3	4.6	4.8	7.4	4.9	5.3	
In your entrance lobby (courtyard)								
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	75.8	68.5	78.0	71.2	72.3	69.7	68.4	
Unsafe**	16.9	24.8	15.5	21.9	18.8	24.3	24.8	
Hard to say	7.3	6.8	6.5	6.9	8.9	6.0	6.9	
In your district								
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	70.7	61.0	73.1	63.6	67.6	61.9	61.8	
Unsafe**	22.0	30.5	19.9	27.7	22.3	31.0	30.7	
Hard to say	7.3	8.4	7.0	8.8	10.1	7.1	7.4	
In public transport								
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	60.1	52.6	61.2	56.5	58.3	53.2	52.2	
Unsafe**	26.7	32.8	27.0	32.6	25.9	31.6	32.2	
Hard to say	13.2	14.6	11.8	10.9	15.8	15.3	15.6	
In other districts or populated localities you often visit								
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	58.0	47.4	58.6	52.6	54.5	48.4	48.2	
Unsafe**	28.0	34.3	26.7	33.8	28.6	36.4	32.2	
Hard to say	13.9	18.2	14.7	13.6	17.0	15.3	19.6	
In you car* (% of those who own a car)								
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +	
Safe*	63.6	52.1	63.5	62.3	56.4	56.9	51.0	
Unsafe**	23.2	24.4	21.3	23.2	23.1	26.1	25.3	
Hard to say	13.2	23.5	15.2	14.4	20.5	17.0	23.7	

* The aggregate of answers "safe" and "rather, safe".

May 2016

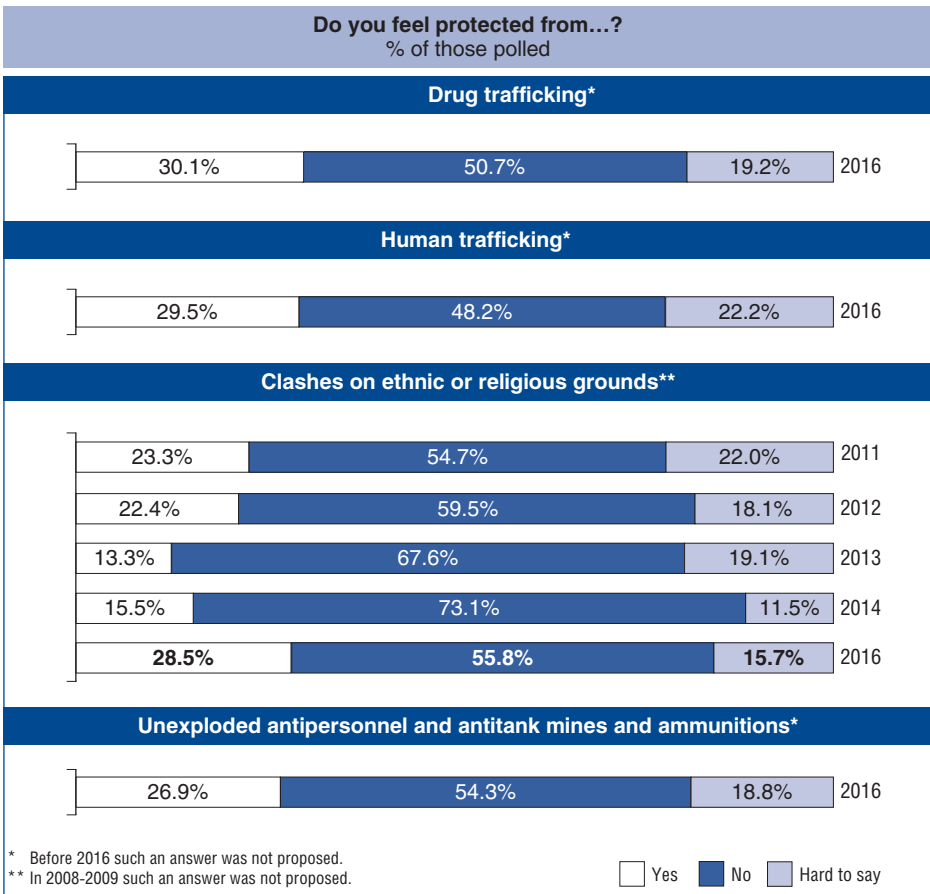
** The aggregate of answers "unsafe" and "rather, unsafe".

Regarding gender differences, men usually report that they feel safer than women: in their home/apartment (80.6% against 75.6%), lobby entrance/courtyard (75.8% against 68.5%), in their own neighbourhood (70.7% against 61%), in other districts or localities (58% against 47.4%), in public transport (60.1% against 52.6%). A similar picture is observed in assessments of protection, where women are slightly more concerned about most of the threats (except drug trafficking).

In terms of age groups, there is a clear trend to feeling less secure with the growth of respondent's age: the share of affirmative answers among youths of 18-29 years is by some 10% higher than among people in the age of 60 years and older.

While the overwhelming majority of respondents feel safe at home, in their courtyards, familiar streets and transport, assessments of the level of protection from large-scale threats look entirely different: amid a strong feeling of personal security in a familiar environment, people report concern about large-scale threats and, respectively, little hope for receiving reliable protection from the state.

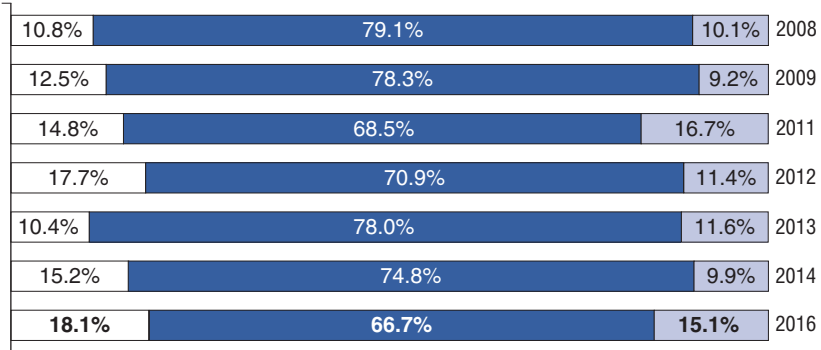
People feel absolutely no protection from the state against theft and robbery (82.8%), unlawful acts of Ukrainian authorities (77.3%), extortion of money by officials and corruption (76.6%), military aggression (75.9%), natural calamities (75.9%). Apparently, most of those threats do not relate to everyday life of respondents and go beyond security guarantees provided by their home and safe life experience in a familiar environment.

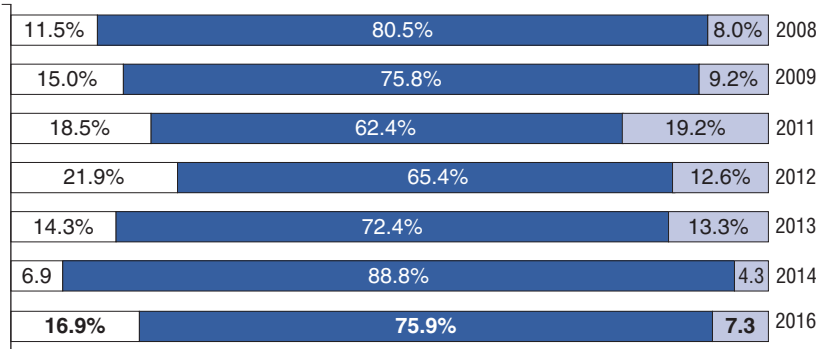
Do you feel protected from...?
% of those polled

(continued)

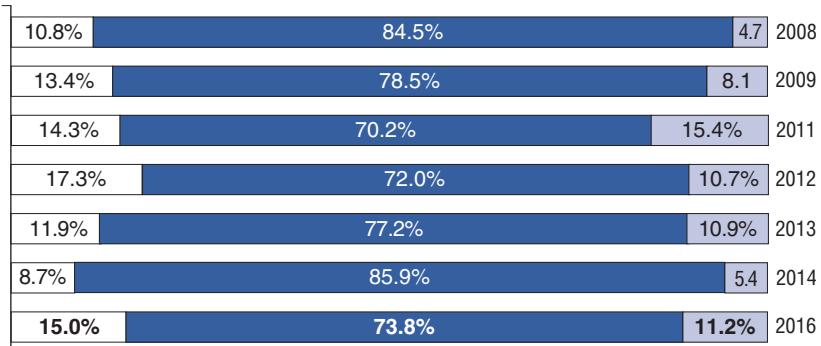
Attempts to take your property (business, land, housing, etc.)

Military aggression

Terrorist attacks

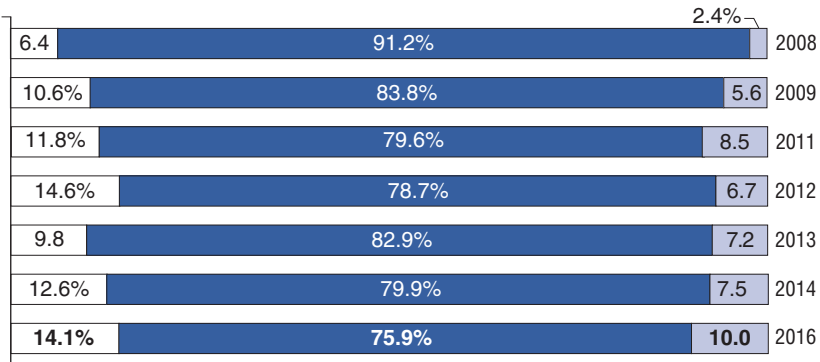

Yes No Hard to say

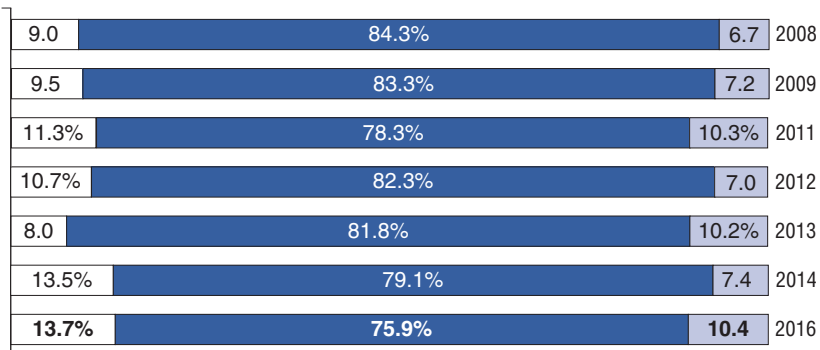
Do you feel protected from...?
% of those polled

(continued)

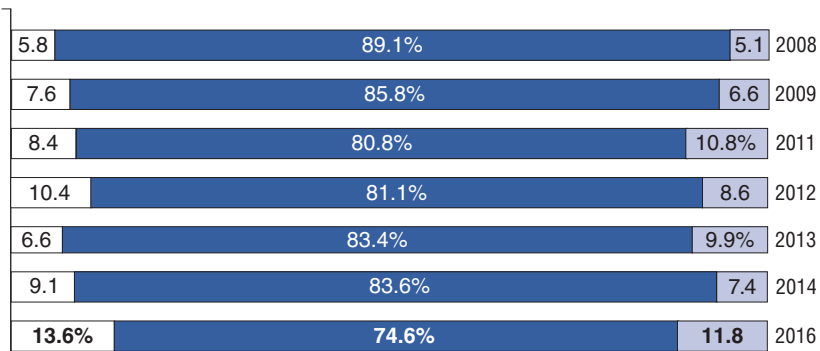
Natural calamities

Epidemic diseases (tuberculosis, HIV/AIDS, etc.)

Technical accidents

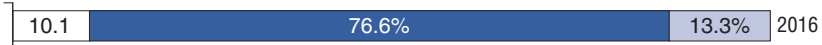
Yes No Hard to say

Do you feel protected from...?

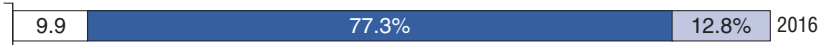
% of those polled

(continued)

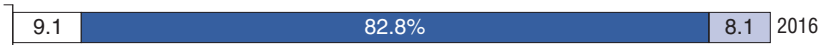
Extortion of money by officials and corruption*

Unlawful acts by the Ukrainian authorities*

Robbery, theft*

* Before 2016 such an answer was not proposed.

Yes No Hard to say

Drug trafficking (2016)

	Sex		Regions					Age (years)				
	Men	Women	West	Centre	South	East	Donbas	18-29	30-39	40-49	50-59	60+
Yes	28.8	31.2	26.6	33.8	12.0	28.8	40.7	30.7	27.1	29.8	32.2	30.3
No	52.9	48.9	58.0	43.8	73.1	52.7	38.5	50.0	55.3	51.5	49.2	48.7
Hard to say	18.3	19.9	15.4	22.4	14.8	18.5	20.8	19.3	17.6	18.8	18.6	21.0

Human trafficking (2016)

Yes	31.1	28.1	27.3	33.5	8.4	29.8	37.2	30.9	28.0	28.6	30.6	29.2
No	48.4	48.1	53.0	41.5	72.6	48.4	40.1	45.7	52.3	49.4	49.5	45.8
Hard to say	20.5	23.8	19.7	25.0	19.1	21.8	22.7	23.4	19.7	22.0	19.9	25.0

Clashes on ethnic, regional or religious grounds (2016)

Yes	30.5	26.8	29.2	27.6	14.0	27.2	41.3	29.7	29.3	32.6	27.6	25.0
No	54.5	56.8	58.0	56.3	69.3	57.8	40.1	51.0	57.6	54.0	58.5	57.3
Hard to say	15.0	16.3	12.8	16.1	16.7	15.1	18.6	19.3	13.1	13.4	13.9	17.7

Unexploded antipersonnel and antitank mines and ammunitions (2016)

Yes	29.5	24.8	29.7	27.7	13.9	28.2	28.9	28.3	27.7	28.9	27.8	23.6
No	51.9	56.2	54.4	50.2	66.2	54.8	53.8	49.5	55.5	53.9	55.0	56.8
Hard to say	18.6	19.0	15.9	22.1	19.9	16.9	17.3	22.2	16.8	17.3	17.2	19.6

Attempts to take your property (business, land, housing, etc.) (2016)

Yes	19.3	17.1	17.5	20.0	6.0	17.0	24.2	20.3	19.7	16.7	16.7	17.0
No	67.7	65.9	68.2	63.7	81.0	72.0	55.3	59.8	66.7	72.6	69.4	66.6
Hard to say	13.0	16.9	14.2	16.3	13.0	11.1	20.4	19.9	13.6	10.7	13.9	16.4

Do you feel protected from...? % of those polled (continued)												
Military aggression (2016)												
	Sex		Regions					Age (years)				
	Men	Women	West	Centre	South	East	Donbas	18-29	30-39	40-49	50-59	60+
Yes	19.0	15.2	18.5	11.9	6.5	14.7	34.9	18.6	17.1	19.3	15.8	14.5
No	74.7	76.8	74.8	81.1	83.3	77.2	59.4	72.9	76.3	75.1	79.8	75.8
Hard to say	6.4	8.0	6.7	7.0	10.2	8.0	5.7	8.5	6.7	5.6	4.4	9.7
Terrorist attacks (2016)												
Yes	16.8	13.6	11.9	14.2	5.6	16.7	25.5	15.5	14.7	15.8	16.4	13.5
No	72.9	74.5	78.1	76.6	81.4	72.0	58.8	72.7	75.5	75.0	73.2	72.9
Hard to say	10.3	12.0	10.0	9.1	13.0	11.3	15.7	11.8	9.9	9.2	10.4	13.5
Natural calamities (2016)												
Yes	15.6	12.9	8.3	14.1	1.9	19.9	23.3	15.2	14.7	16.6	13.1	12.0
No	75.5	76.2	85.3	76.7	87.9	69.9	61.0	74.2	76.3	74.5	78.2	76.3
Hard to say	8.9	10.9	6.4	9.3	10.2	10.2	15.7	10.6	9.1	8.9	8.7	11.6
Epidemic diseases (tuberculosis, HIV/AIDS, etc.) (2016)												
Yes	14.3	13.2	10.5	15.1	3.3	11.8	24.1	16.4	9.9	17.2	9.8	14.7
No	75.5	76.2	83.6	75.0	86.5	77.7	58.3	72.5	80.3	73.6	80.6	73.7
Hard to say	10.2	10.6	5.9	9.9	10.2	10.5	17.6	11.1	9.9	9.2	9.6	11.6
Technical accidents (2016)												
Yes	15.4	12.0	6.9	16.1	2.3	15.6	21.7	13.5	12.0	15.4	12.3	14.3
No	73.3	75.7	84.1	72.6	87.0	73.9	59.1	72.7	78.3	73.6	77.7	71.9
Hard to say	11.3	12.2	9.0	11.3	10.7	10.5	19.2	13.8	9.6	11.0	10.1	13.7
Extortion of money by officials and corruption (2016)												
Yes	10.3	9.9	9.5	12.3	4.2	10.5	9.4	10.1	8.8	10.4	10.7	10.3
No	77.3	76.0	77.4	72.1	83.3	78.5	78.3	74.6	77.1	77.7	79.8	75.0
Hard to say	12.4	14.1	13.1	15.5	12.5	11.0	12.3	15.2	14.1	11.9	9.6	14.7
Unlawful acts of the Ukrainian authorities (2016)												
Yes	10.5	9.4	6.9	12.5	2.8	12.4	10.3	10.1	10.7	12.5	10.1	7.6
No	76.7	77.7	81.0	74.2	90.2	78.8	68.7	71.5	77.6	78.3	79.5	79.2
Hard to say	12.8	12.9	12.1	13.3	7.0	8.9	21.0	18.4	11.7	9.2	10.4	13.2
Robbery, theft (2016)												
Yes	9.8	8.7	5.9	8.1	2.8	14.3	13.8	11.8	7.5	8.9	10.4	7.4
No	82.2	83.2	85.5	85.7	91.7	79.5	70.4	81.2	83.7	83.7	83.6	82.3
Hard to say	8.0	8.1	8.5	6.2	5.6	6.2	15.7	7.0	8.8	7.4	6.0	10.3

Noteworthy, the top-three most relevant threats are all “internal” and immediately relate to government efficiency. It is no wonder that Ukrainian authorities are rated second by 77.3% of Ukrainian citizens.

75.9% of citizens feel unprotected from military aggression. Analysing the dynamics of the feeling of insecurity from military aggression over the past three years, it should be noted that even in peaceful July of 2013 this index equalled 72.4% and reached its maximum in September 2014 (88.8%) – apparently, due to the bloody events of the summer of 2014. In November 2015 and May 2016 this index decreased by almost 13% and now differs from “pre-war” times by only 3.5%, which may witness both growing confidence of society in defence capability of the state and a phenomenon of addiction to danger.⁶

Regional differences in assessment of the feeling of protection from military aggression are rather interesting and somewhat unexpected. 34.9% of those polled in Donbas feel protected from aggression, which 2-5 times exceeds the share of affirmative answers in other regions (18.5% – in the West, 6.5% – in the South). Such optimism of Donbas respondents is observed in assessment of the level of protection from the whole range of threats, except “robbery, theft” and “extortion of money by officials and corruption”, where their answers are similar to those in other regions. Noteworthy, the most depressive spirits dominate in the South of Ukraine.

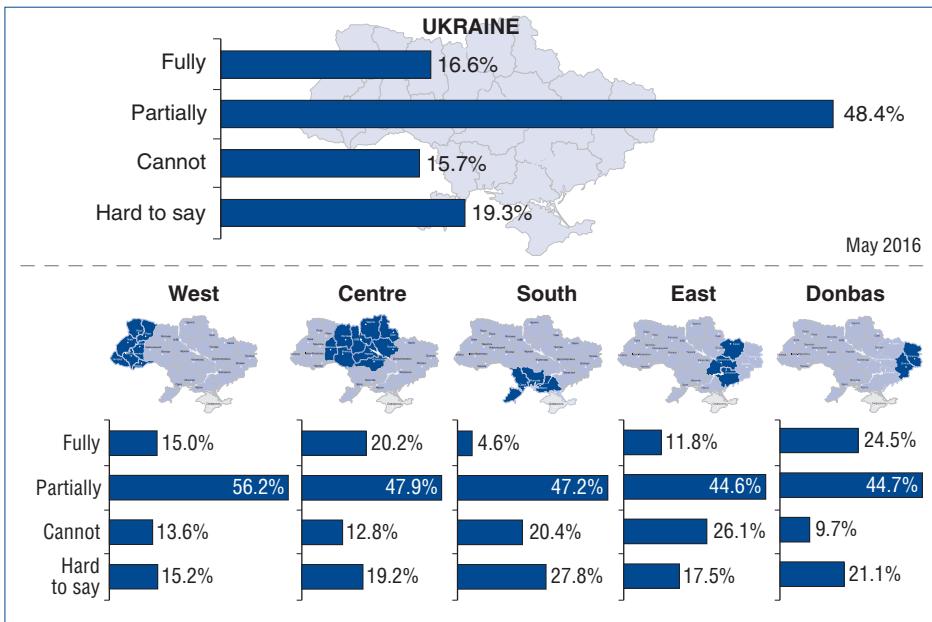
One should also note the absence of serious age differences in the feeling of protection against military threats (aggression, clashes on ethnic, regional or religious grounds, terrorist attacks), although more optimism is seen in the youngest age group. Regarding non-military threats, nearly 30% of Ukrainians feel “protected against human trafficking”, irrespective of their age, and not more than 10% – “against unlawful acts of the Ukrainian authorities”.

As was noted above, 75.9% of citizens feel unprotected from military aggression. That said, 65% is generally confident in the power structures’ ability to “reliably defend the state from internal and external threats” (Diagram “*Can the Armed Forces...?*”, p.86). This may prove the suggestion that the existence of a combat-capable army is a necessary but insufficient precondition for prevention of an armed aggression. More than that, the conflict in the East of Ukraine shows that rather successful actions of power structures to contain foreign aggression do not make people feel protected against the threat.

So, which factors are decisive to feel safe? The armed conflict and economic situation in Ukraine (49.1% and 45.8%, respectively), followed by corruption (35.1%), exert the greatest influence on the feeling of personal safety of the respondents. Almost

⁶ For more detail see: *Some aspects of Ukraine’s foreign and security policy: public opinion.* – National Security & Defence, No.6, 2013, p.13, http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Zhrnl_6_2013_site_rdc.pdf.

Can the Armed Forces and other structures that must provide security for the state reliably defend it from internal and external threats?
% of those polled

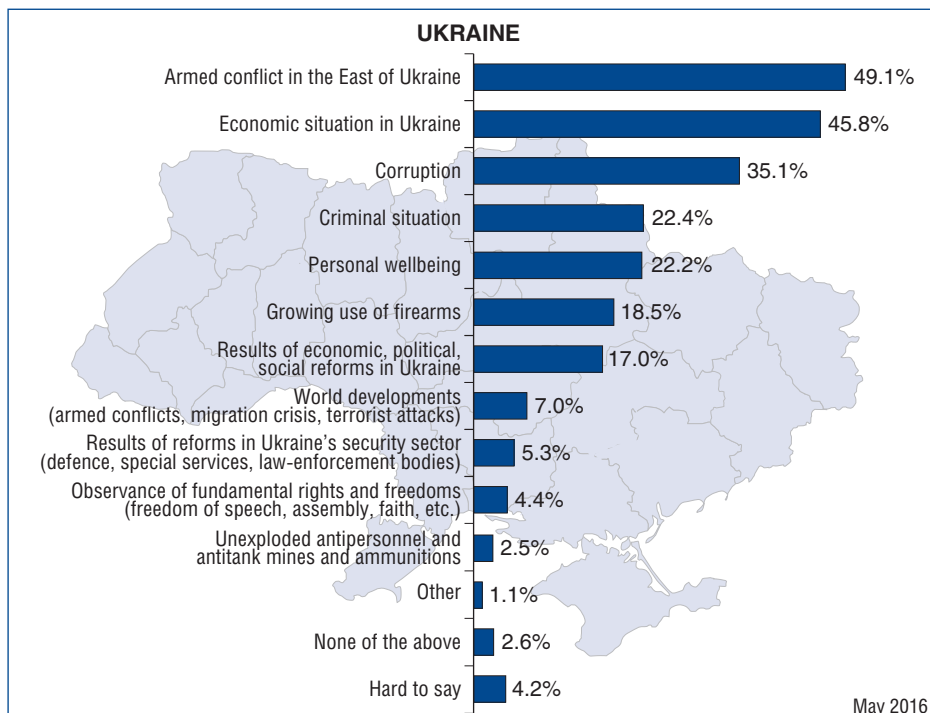

every fifth respondent notes factors such as: criminal situation, living standards, growing use of firearms. Ukrainians' feeling of security is not strongly affected by global developments (armed conflicts, migration crisis, terrorist attacks – 7%). Surprise and concern are also caused by the respondents' opinion about minimal influence on personal security of such important factors as “results of reforms in the security sector of Ukraine” and “observance of fundamental rights and freedoms (freedom of speech, assembly, faith, etc.)” (5.3% and 4.4%, respectively).

The armed conflict in the East of Ukraine and economic situation exert dominant influence on personal security of Donbas residents (77.7% and 54.7%), which significantly exceeds all-Ukrainian figures. The factor of personal wellbeing is actually equally important for all regions. Meanwhile, one may see the irrelevance of global developments (2.5%) and observance of fundamental rights and freedoms (1.9%) for residents of Donbas, as compared to other regions. Instead, “unexploded antipersonnel and antitank mines and ammunitions” are seen as a crucial factor affecting personal security of 7.2% of residents in Donbas, in contrast to 0.8-2.5% in other regions.

Most of the above factors have almost identical influence on the feeling of personal safety of women and men. Some not too noticeable differences, however, do exist. For instance, for women, in contrast to men, personal wellbeing is a more important factor of personal security than economic situation in the country.

Which of the following factors most of all influence your personal security?*
% of those polled

	Sex		Regions				
	Men	Women	West	Centre	South	East	Donbas
Armed conflict in the East of Ukraine	50.0	48.4	50.4	40.6	34.9	47.0	77.7
Economic situation in Ukraine	47.4	44.5	44.4	39.5	49.3	49.7	54.7
Corruption	36.8	33.6	36.1	40.8	24.7	29.6	34.6
Criminal situation	20.9	23.6	19.5	21.8	37.0	29.3	9.7
Personal wellbeing	20.6	23.5	22.8	24.1	20.9	20.7	19.5
Growing use of firearms	18.6	18.3	15.4	18.6	26.5	17.7	17.6
Results of economic, political, social reforms in Ukraine	16.4	17.5	16.2	15.4	24.5	18.3	15.1
World developments (armed conflicts, migration crisis, terrorist attacks)	6.9	7.2	11.2	6.1	7.0	7.8	2.5
Results of reforms in Ukraine's security sector (defence, special services, law-enforcement bodies)	6.5	4.3	4.5	6.8	4.6	5.6	3.1
Observance of fundamental rights and freedoms (freedom of speech, assembly, faith, etc.)	4.6	4.3	5.9	4.9	4.2	4.3	1.9
Unexploded antipersonnel and antitank mines and ammunitions	2.5	2.5	1.4	2.5	0.9	0.8	7.2
Other	1.0	1.2	2.1	0.6	1.4	1.6	0.0
None of the above	3.0	2.3	5.5	2.2	0.5	3.8	0.0
Hard to say	3.7	4.6	3.6	5.2	7.4	4.8	0.0

* Respondents were supposed to give not more than three acceptable answers.

May 2016

Which of the following factors most of all influence your personal security?*
% of those polled

(continued)

	Age (years)				
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Armed conflict in the East of Ukraine	45.5	51.5	47.8	51.1	49.6
Economic situation in Ukraine	43.4	45.6	47.6	47.4	45.8
Corruption	32.4	35.2	34.7	38.5	34.9
Criminal situation	23.4	25.3	23.1	20.8	20.2
Personal wellbeing	21.5	21.9	21.7	23.8	21.9
Growing use of firearms	18.1	19.2	20.2	16.9	18.1
Results of economic, political, social reforms in Ukraine	15.2	18.4	15.2	19.7	16.8
World developments (armed conflicts, migration crisis, terrorist attacks)	8.7	6.1	4.5	9.8	5.9
Results of reforms in Ukraine's security sector (defence, special services, law-enforcement bodies)	5.3	5.1	6.5	4.9	5.0
Observance of fundamental rights and freedoms (freedom of speech, assembly, faith, etc.)	5.6	4.3	3.0	3.6	5.1
Unexploded antipersonnel and antitank mines and ammunitions	2.2	2.4	3.6	2.2	2.5
Other	0.7	1.1	1.2	0.0	2.3
None of the above	2.2	2.4	4.2	2.2	2.3
Hard to say	6.8	3.7	4.2	3.0	3.6

* Respondents were supposed to give not more than three acceptable answers.

May 2016

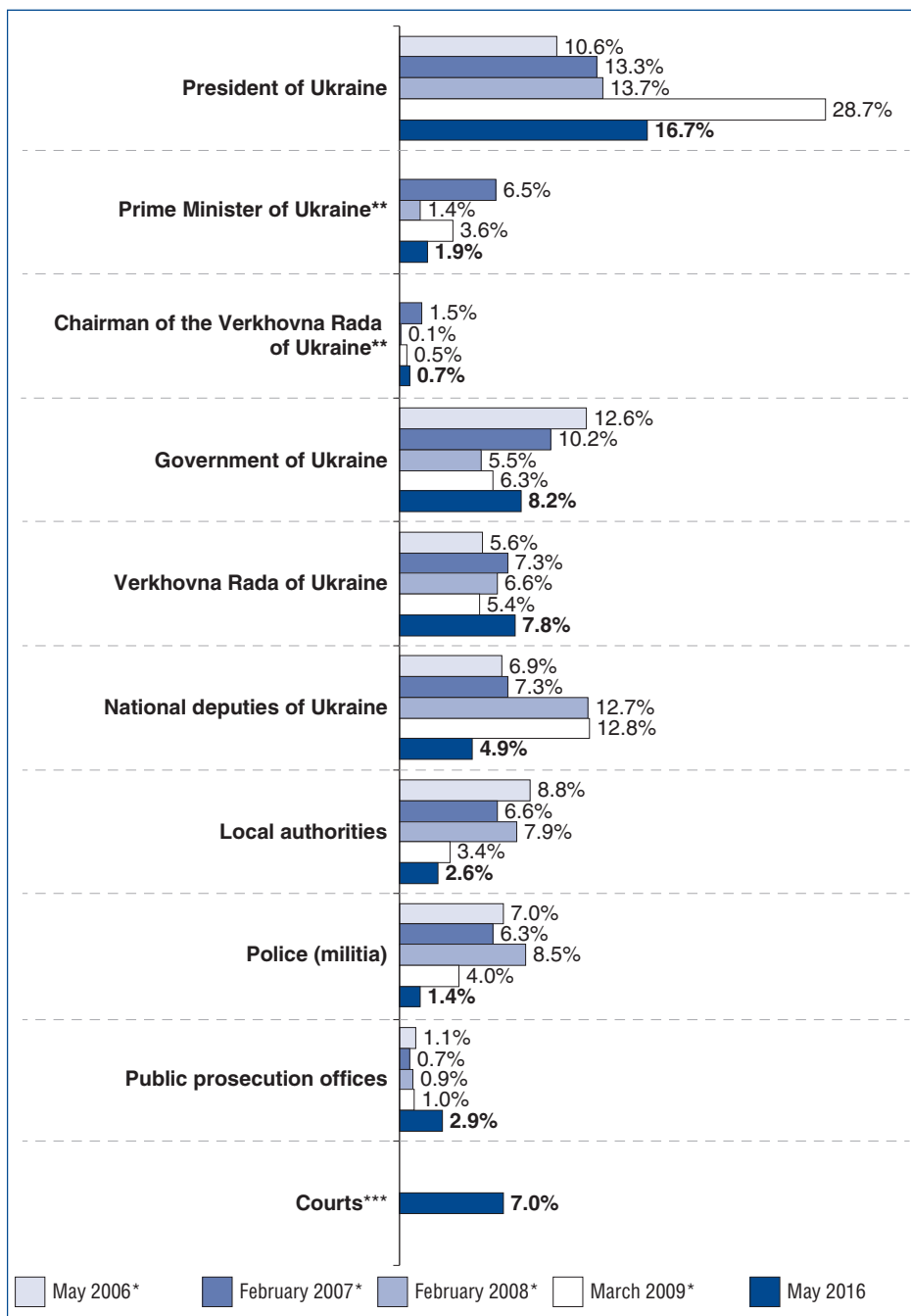
HUMAN RIGHTS

The main perpetrators of human rights in Ukraine, according to respondents, are: the President of Ukraine (16.7%), criminal structures (11%), the Government (8.2%), Verkhovna Rada (7.8%) and Ukrainian courts (7%). In general (excluding the “other” option), we see a rather alarming picture – the majority of citizens (53.8%) view state institutions, including their heads, power and law-enforcement agencies as main perpetrators of human rights in Ukraine.

Among statistically significant regional differences, it should be mentioned that the President is more often seen as the main perpetrator of human rights by residents of the East of Ukraine (23.7%), which is 7% higher than the all-Ukrainian index and 9.6% higher than the assessment produced by the Donbas residents. The effect of human traffickers (5.7% against 2.1%) is assessed much higher in the West of Ukraine and of courts – in Donbas (13.4% against 7%).

Against the background of such assessments, the opinions on how to defend the violated rights seem absolutely logical. Almost every fifth Ukrainian (18.1%) view appealing to the European Court of Human Rights as the most effective means to defend their rights, 12.1% – recourse to a lawyer, every tenth (9.9%) opts for “civil disobedience actions”. Only 3.5% of citizens see the Verkhovna Rada Human Rights Commissioner as an efficient defender of human rights. Almost a third of respondents (30.9%) did not find an acceptable answer in the proposed list.

Who is the main perpetrator of human rights in Ukraine?
% of those polled

* Polls were performed by the Razumkov Centre Sociological Service in May 2006, February 2007, February 2008 and March 2009. During each poll, more than 2,000 respondents aged above 18 years were polled in all regions of Ukraine. The sampling error does not exceed 2.3%.

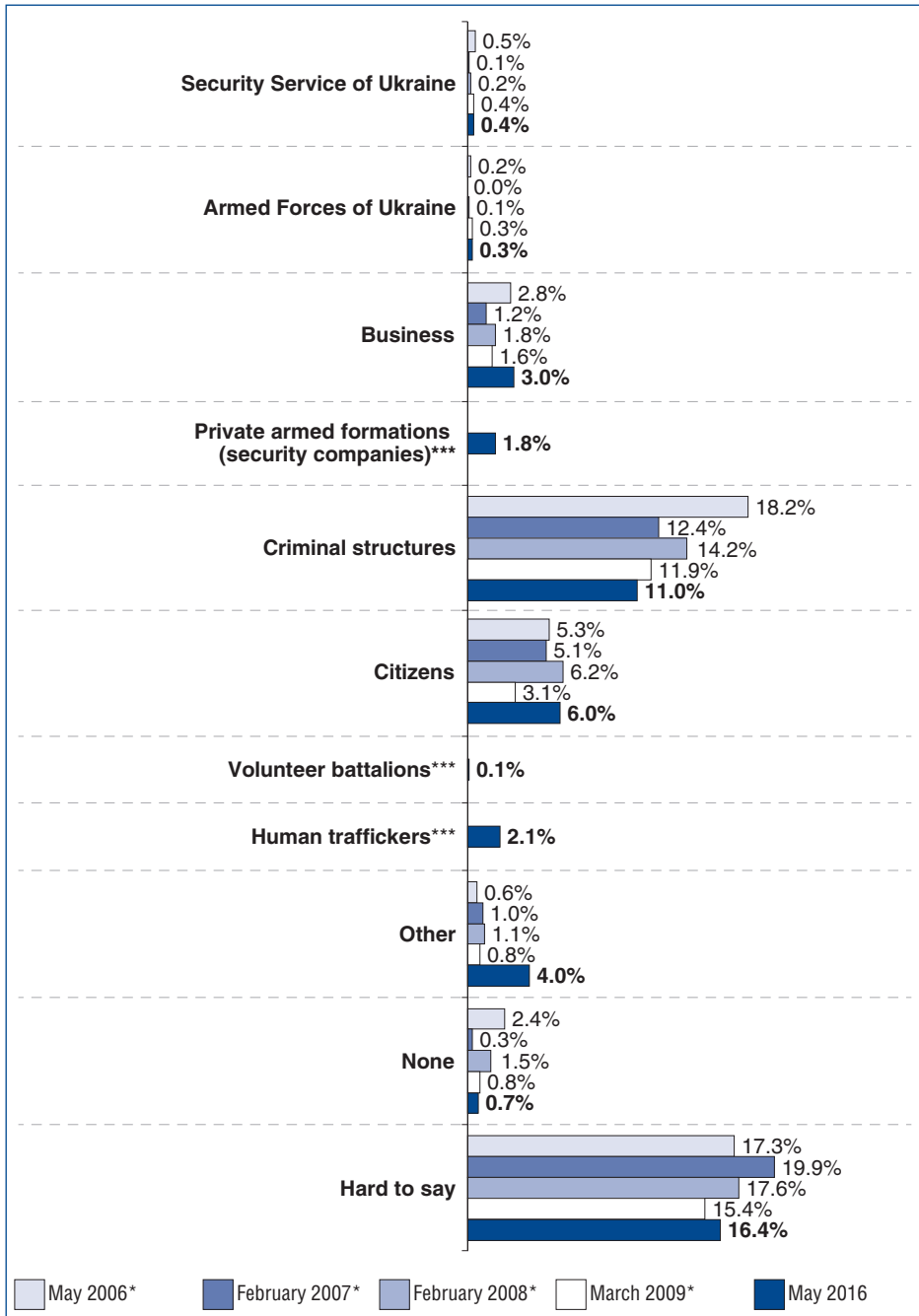
** In 2006 such an answer was not proposed.

*** Before 2016 such an answer was not proposed.

Who is the main perpetrator of human rights in Ukraine?

% of those polled

(continued)

* Polls were performed by the Razumkov Centre Sociological Service in May 2006, February 2007, February 2008 and March 2009. During each poll, more than more than 2,000 respondents aged above 18 years were polled in all regions of Ukraine. The sampling error does not exceed 2.3%.

*** Before 2016 such an answer was not proposed.

Who is the main perpetrator of human rights in Ukraine?
% of those polled

(continued)

	Regions (2016)				
	West	Centre	South	East	Donbas
President of Ukraine	17.8	13.4	17.1	23.7	14.1
Prime Minister of Ukraine	0.7	2.6	1.8	3.0	0.6
Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine	0.2	1.0	0.5	1.1	0.6
Government of Ukraine	4.8	7.1	14.3	11.3	7.5
Verkhovna Rada of Ukraine	9.7	8.6	5.1	5.9	7.8
National deputies of Ukraine	4.8	4.9	5.1	4.6	5.0
Local authorities	1.7	2.9	1.8	2.4	3.8
Police	1.2	2.5	0.0	1.1	0.6
Public prosecution offices	4.0	2.9	4.6	1.6	1.9
Courts	8.3	6.3	3.7	3.5	13.4
Security Service of Ukraine	0.0	0.0	0.0	0.3	2.5
Armed Forces of Ukraine	0.0	0.1	0.5	0.0	1.3
Business	5.7	2.3	2.8	1.1	3.1
Private armed formations (security companies)	1.7	1.3	1.4	1.3	4.1
Criminal structures	9.3	11.8	9.7	12.1	11.3
Citizens	4.0	8.1	6.0	5.7	4.4
Volunteer battalions	0.0	0.1	0.5	0.3	0.0
Human traffickers	5.7	1.3	0.5	0.8	1.3
Other	3.3	5.4	1.4	5.7	1.9
None	0.7	0.6	0.0	0.5	1.3
Hard to say	16.4	16.7	23.5	14.0	13.8

Which method of defence of human rights is the most efficient in Ukraine now?
% of those polled

May 2016

Corruption in Ukraine is seen as one of the main problems, posing a threat to national and personal security, including in the field of human rights. As discussed above, corruption, including theft and illegal resale of property, nepotism, tender schemes, etc., top the rating of the gravest internal threats to the national security of Ukraine, and 76.6% of respondents do not feel protected against “extortion of money by officials and corruption”.

Apparently, public perception of the scale of corruption in separate sectors should not be viewed as an unbiased assessment of the actual state of affairs, perhaps except in sectors where their assessment is based on personal experience. Possibly, it is due to this experience, the majority named the healthcare system as the most corrupt sector, with a minimal share of those undecided. Meanwhile, it seems not entirely correct to rank a corrupt healthcare or educational employee on a par with an official, prosecutor and judge using their official status to get additional reward for the performance or breach of duty.

According to respondents, the judicial system, including judges, is as corrupt as Ukrainian healthcare system. State power in general is much more corrupt than local self-government (79.3% and 52.3%, respectively). Corruption in power structures, despite some differences, is seen as a widespread phenomenon by majority of citizens.

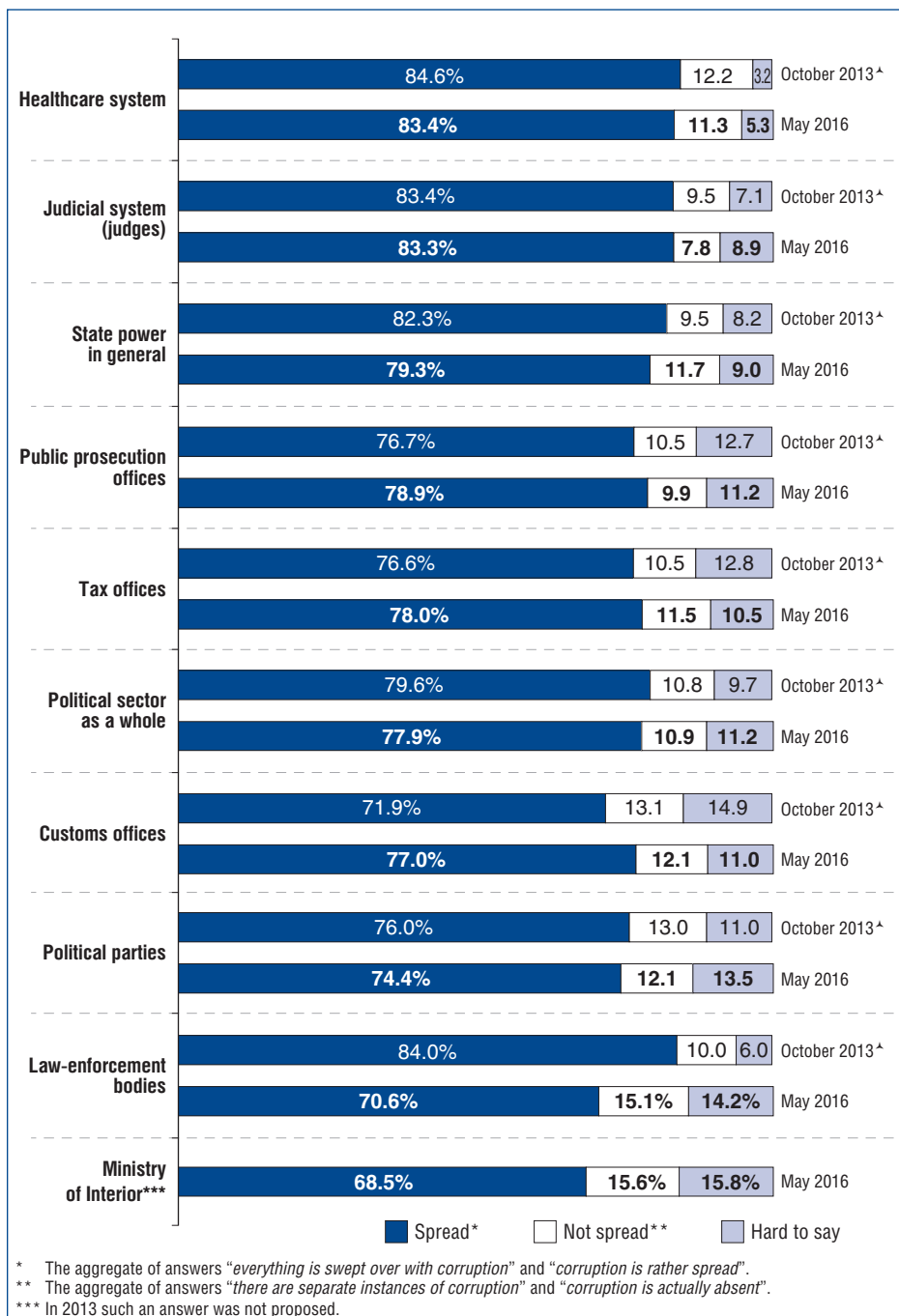
According to them, corruption is the least common in public organisations, trade unions and in the system of secondary education, i.e., non-state structures (diagram *“To what extent is corruption spread in each of the following sectors?”*, p.93-94).

It is commonly known that corruption rate in a country directly correlates with tolerance of this phenomenon by society in general and every citizen in particular, and fighting corruption can be efficient only with active support in society. There is also clear correlation between the level of corruption in a country and the level of economic development, wellbeing of citizens, national and personal security.

How actively are Ukrainians ready to fight corruption, and by what means?

Every fourth (26.6%) citizen is ready to report such infringements via a “hotline”; 13.6% – to call the police; 9.2% – to appeal to public organisations. Experts believe that this data should be taken into account when planning anticorruption measures. Less than 2% of citizens see it reasonable to appeal to MPs, the President and the Government on this occasion, which may witness both lack of trust in these institutions and the difficulty of access to communication channels, which is inadmissible, especially with regard to MPs.

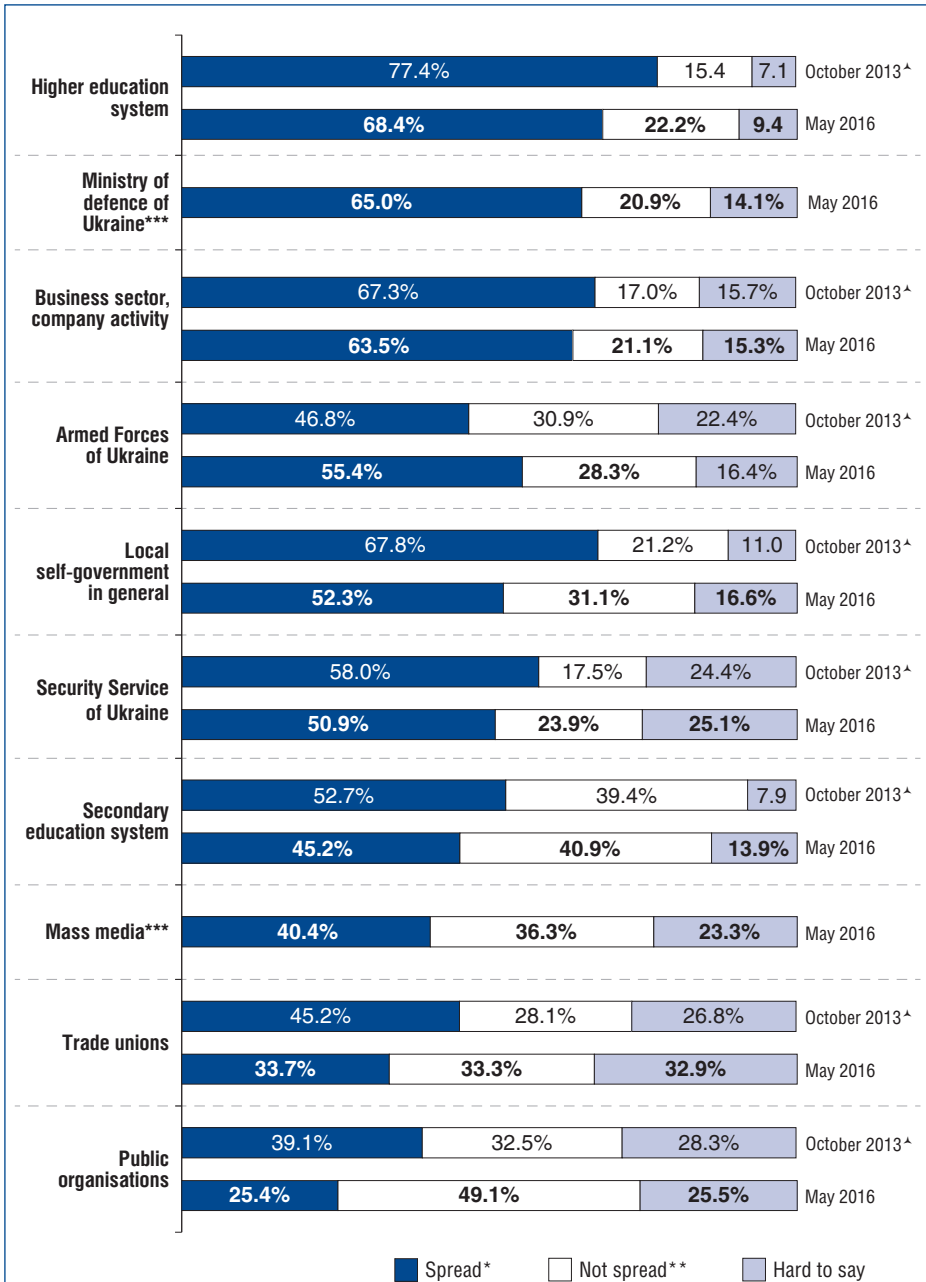
**To what extent is corruption spread in each of the following sectors?
% of those polled**

[^] The survey was performed by the Razumkov Centre Sociological Service on 30 September - 8 October 2013. 2,010 respondents aged above 18 years were polled in all regions of Ukraine. The sampling error does not exceed 2.3%.

To what extent is corruption spread in each of the following sectors?
% of those polled

(continued)

^{*} The aggregate of answers "everything is swept over with corruption" and "corruption is rather spread".

^{**} The aggregate of answers "there are separate instances of corruption" and "corruption is actually absent".

^{***} In 2013 such an answer was not proposed.

[^] The survey was performed by the Razumkov Centre Sociological Service on 30 September - 8 October 2013. 2,010 respondents aged above 18 years were polled in all regions of Ukraine. The sampling error does not exceed 2.3%.

To whom will you appeal in case of detection of facts of corruption?*
% of those polled

	18-29 years	30-39 years	40-49 years	50-59 years	60 years +
President of Ukraine	1.2	1.1	0.9	1.4	1.0
Government of Ukraine	1.2	0.3	0.6	0.8	0.6
Verkhovna Rada, Ukrainian MPs	1.4	1.1	3.0	1.4	0.8
Police	17.1	15.7	12.5	12.6	10.9
Ministry of Internal Affairs of Ukraine	2.7	4.5	2.1	3.3	3.4
Security Service of Ukraine	5.1	5.6	5.9	5.2	3.6
Anticorruption "hotline"	28.3	29.1	30.1	26.0	21.8
Public organisations	9.9	12.5	8.9	9.0	6.5
Other	1.7	2.7	2.7	2.7	2.3
No one	29.2	32.0	31.5	37.2	42.6
Hard to say	13.8	13.1	14.9	13.9	15.8

* Respondents were supposed to give all acceptable answers.

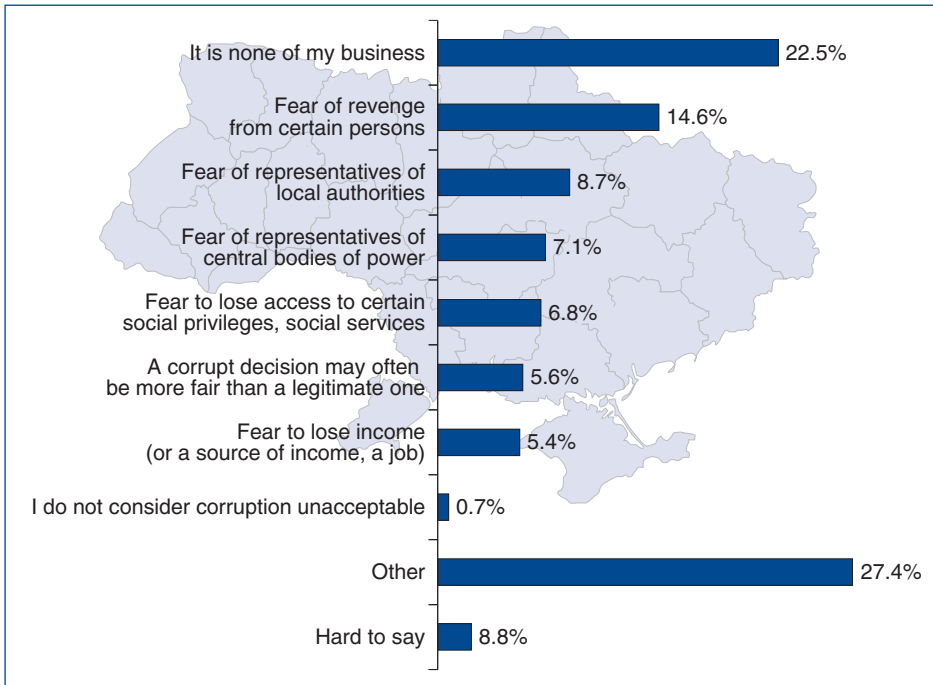
May 2016

Among notable age differences, one should mention readiness of the majority of respondents of 18-29 years old to appeal to the police. Among youths there are also fewer people who will not appeal to anyone. The most passive position for most options was demonstrated by representatives of the age category of 60 years old and above.

The most alarming is that almost half of respondents have shown an absolutely passive stand in fighting corruption. 14.4% does not know what to do in case of detection of corruption, 35% will appeal to no one for valid reasons.

The most common answer among those who are not going to appeal to anyone in connection with corruption was: "it's none of my business" (22.5%). After the striking

If you do not plan to appeal to anyone in case of detection of corruption, why?*
 % of those who reported that they would not appeal to anyone in case of detection of corruption

	Sex		Age (years)				
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
It is none of my business	22.1	22.9	25.0	14.2	27.4	19.9	25.0
Fear of revenge from certain persons	12.6	16.2	12.4	14.2	11.3	20.0	14.8
Fear of representatives of local authorities	9.5	8.2	3.3	11.7	9.4	9.6	9.0
Fear of representatives of central bodies of power	6.3	8.0	6.7	8.3	8.5	3.7	8.5
Fear to lose access to certain social privileges, social services	7.3	6.7	5.8	5.0	4.7	7.4	9.4
A corrupt decision may often be more fair than a legitimate one	5.7	5.7	8.3	6.7	3.8	5.9	4.5
Fear to lose income (or a source of income, a job)	5.7	5.1	10.7	6.7	2.8	5.9	2.7
I do not consider corruption unacceptable	1.3	0.3	1.7	0.8	0.9	0.7	0.0
Other	30.6	24.9	29.8	31.7	29.2	27.2	22.9
Hard to say	7.6	9.8	8.3	8.3	12.3	8.1	8.5

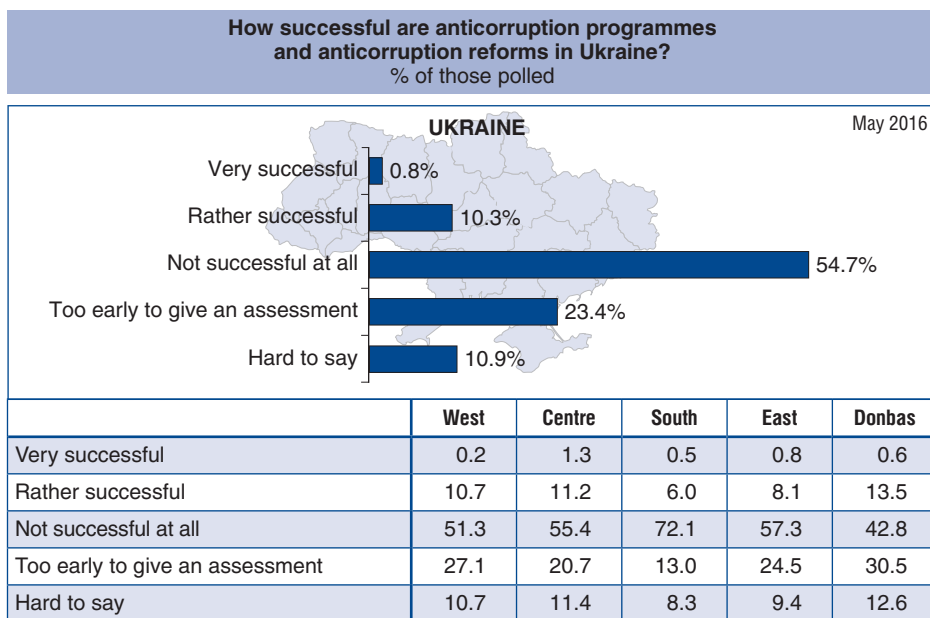
* Respondents were supposed to give all acceptable answers.

May 2016

indifference, the most common reason is fear (fear of revenge from certain persons, fear of representatives of central and local authorities, fear to lose access to certain social privileges, social services, a source of income or a job). The share of those who will not appeal to anyone for “ideological” reasons (“a corrupt decision may often be more fair than a legitimate one”, “I do not consider corruption unacceptable”) was rather small (6.3%). Most of those who reported something “other” do not believe that it makes sense to report corruption (“it is in vain”, “no one will help”, “everybody steals”, etc.).

Among statistically significant age and gender differences, the following deserve attention. Most of all people indifferent to corruption are observed in the age groups of 18-29, 40-49 and 60+ years. Youths of 18-29 years are less than other age groups afraid of local authorities (3.3%), but more afraid of losing a source of income (10.7%) and view corruption as a chance for a more fair decision than that based on the law (8.3%). Women in their answers to this question more often than men referred to fear of revenge from separate individuals. Gender differences in other aspects do not go beyond the limits of a statistic error.

According to 11.1% of citizens, anticorruption programmes and reforms in Ukraine have been very or rather successful; another 23.4% believe that it is too early to make an assessment, while 54.7% saw no progress.

In view of such assessments, one can hardly expect substantial changes in public opinion on corruption, and readiness to actively support fight against such a disgraceful phenomenon in the near future.

ASSESSMENT OF THE STATE ACTIVITY IN THE SECURITY SECTOR

Razumkov Centre experts believe that the attention of representatives of Ukrainian authorities should be drawn to sociological measurements of public trust in state institutions. Public trust lies at the core of legitimacy of bodies of state power and is a prerequisite of good governance in general and in the security sector in particular. In absence of public trust and support, true reforms are impossible. Lack of public trust enhances risks of mutual social alienation and loss of public legitimacy by power structures, being a precondition for their proper functioning in a democratic society. This primarily refers to Ukrainian law-enforcement bodies and special services. Events of the recent years have showily demonstrated that blunt neglect of civil rights and freedoms by “men of power” for protection of the regime and in personal interests became the main driver of a social explosion, as Ukrainian society reacted to excessive violence not with re-emergence of the “factor of fear” but with even stronger resistance. Mistrust in the government is one of the main reasons for mass tax evasion, while taxes are the main source of the state budget revenues and, respectively, a source of funds for implementation of national policy, including functioning and reformation of the security sector.

That is why continuous monitoring of the level of public trust in public and non-public institutions is an important factor, enabling better understanding of the reasons that influence public moods.⁷

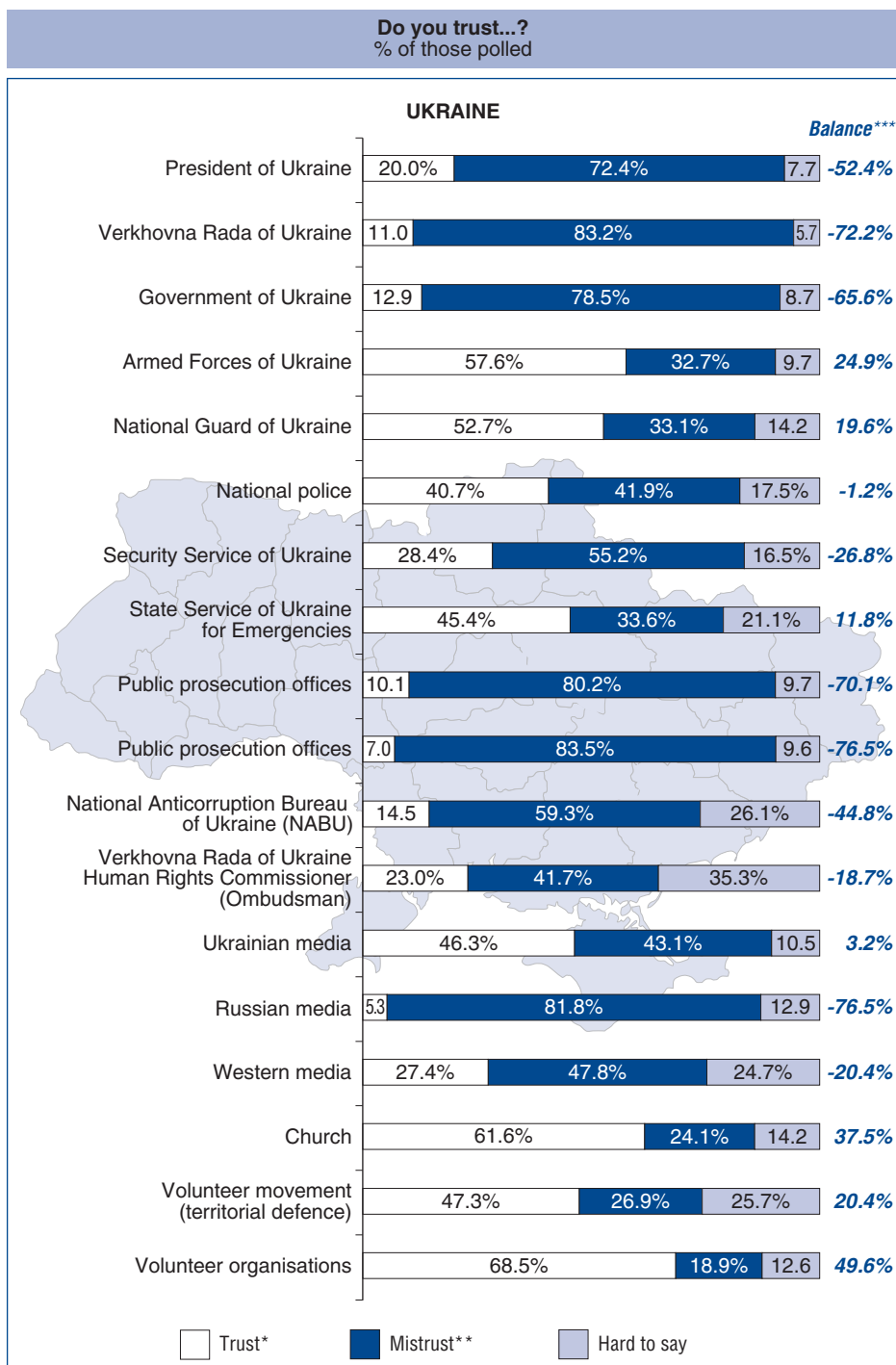
The critically high negative balance of trust/mistrust of society in key state institutions formulating and implementing the security policy causes deep concern and produces both an assessment of the efficiency of their work and an explanation to many other problems, reflected in the survey results.

The most paradoxical is that out of 83.2% of Ukraine’s citizens who less than two years ago entrusted representation of their interests to their national deputies with full or partial trust is now reported by only one in five respondents (20%).

Trust in volunteer organisations and the church is the highest. Volunteers are trusted by 68.5% of citizens, being a merit of their key role in Ukrainian society. The traditionally strong trust of Ukrainians in the church (61.6%) is a challenge to rather than a guarantee of internal stability, given the character of confessional relations in the Ukrainian Orthodoxy and the role of the Moscow Patriarchate in the state policy of the Russian Federation.

Regarding the security sector structures, citizens report a high level of trust in the Armed Forces, National Guard, State Service for Emergencies, volunteer movement (territorial defence). These are the institutions with a positive balance of trust/mistrust.

⁷ See, e.g.: Ukrainian police in the eyes of citizens: assessment of status, problems and reform prospects. – *National Security & Defence*, No.2-3, 2015, p.58.

* The aggregate of answers "trust" and "rather, trust".

** The aggregate of answers "mistrust" and "rather, mistrust".

*** The difference between "trust" and "mistrust".

Do you trust...? % of those polled						(continued)
President of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	23.5	19.9	15.3	14.8	24.8	
Mistrust**	70.5	71.4	75.3	77.7	68.6	
Hard to say	5.9	8.7	9.3	7.5	6.6	
Verkhovna Rada of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	10.9	10.6	7.4	15.3	9.7	
Mistrust**	83.4	84.3	85.6	78.8	84.3	
Hard to say	5.7	5.1	6.9	5.9	6.0	
Government of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	13.3	12.9	9.8	11.3	16.4	
Mistrust**	79.3	77.9	82.8	79.0	74.8	
Hard to say	7.4	9.1	7.4	9.7	8.8	
Armed Forces of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	63.7	67.2	51.4	41.0	52.2	
Mistrust**	29.5	23.4	38.9	46.6	37.1	
Hard to say	6.9	9.4	9.7	12.4	10.7	
National Guard of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	60.3	58.1	46.3	38.7	51.6	
Mistrust**	29.0	25.1	40.7	44.6	37.1	
Hard to say	10.7	16.8	13.0	16.7	11.3	
National police						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	52.6	45.8	33.8	33.1	27.4	
Mistrust**	32.9	40.7	41.2	49.7	47.2	
Hard to say	14.5	13.5	25.0	17.2	25.5	
Security Service of Ukraine						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	29.7	29.1	24.2	20.7	36.7	
Mistrust**	56.8	50.4	56.7	65.1	50.5	
Hard to say	13.5	20.4	19.1	14.2	12.9	
State Service of Ukraine for Emergencies						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	50.0	46.2	42.8	41.8	43.4	
Mistrust**	30.5	30.3	36.3	42.4	32.4	
Hard to say	19.5	23.5	20.9	15.8	24.2	
Public prosecution offices						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	10.7	9.3	4.2	9.4	15.4	
Mistrust**	81.5	79.6	86.6	78.5	77.7	
Hard to say	7.8	11.2	9.3	12.1	6.9	

* The aggregate of answers "trust" and "rather, trust".

** The aggregate of answers "mistrust" and "rather, mistrust".

Do you trust...? % of those polled						(continued)
Courts						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	7.1	6.8	3.2	8.9	7.9	
Mistrust**	85.3	83.2	86.6	79.8	83.6	
Hard to say	7.6	10.0	10.2	11.3	8.5	
National Anticorruption Bureau of Ukraine (NABU)						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	17.8	17.0	8.4	10.8	13.5	
Mistrust**	59.1	55.1	71.2	66.9	51.9	
Hard to say	23.0	28.0	20.5	22.3	34.6	
Verkhovna Rada of Ukraine Human Rights Commissioner (Ombudsman)						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	30.6	21.5	24.2	22.3	16.0	
Mistrust**	35.6	38.6	43.7	44.9	51.6	
Hard to say	33.7	39.9	32.1	32.8	32.4	
Ukrainian media						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	61.8	45.8	33.5	37.6	45.7	
Mistrust**	31.4	42.2	51.6	50.3	46.7	
Hard to say	6.9	12.0	14.9	12.1	7.6	
Russian media						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	3.6	3.8	3.3	10.2	6.3	
Mistrust**	91.2	84.2	74.0	72.8	79.9	
Hard to say	5.2	12.0	22.8	16.9	13.8	
Western media						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	49.9	26.3	12.6	18.8	20.4	
Mistrust**	28.0	46.9	61.4	57.3	56.0	
Hard to say	22.1	26.9	26.0	23.9	23.6	
Church						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	80.6	64.6	51.2	49.2	51.7	
Mistrust**	10.4	22.2	33.5	29.8	33.1	
Hard to say	9.0	13.2	15.3	21.0	15.1	
Volunteer movement (territorial defence)						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	60.6	51.6	37.0	41.7	34.3	
Mistrust**	13.1	21.4	35.2	40.9	34.9	
Hard to say	26.4	27.0	27.8	17.5	30.8	
Volunteer organisations						
	West	Centre	South	East	Donbas	
Trust*	78.4	75.3	60.9	54.8	61.8	
Mistrust**	11.9	16.8	22.8	26.6	20.5	
Hard to say	9.7	7.8	16.3	18.5	17.7	

* The aggregate of answers "trust" and "rather, trust".

** The aggregate of answers "mistrust" and "rather, mistrust".

The Armed Forces received the highest assessment among security structures – 57.6% of citizens trust them (fully or mainly). Noteworthy, citizens rather highly assess the efficiency of the Armed Forces in countering threats to the national security (Diagram “*How do you assess the efficiency of the following structures countering threats to the national security?*”, p.39). However, these assessments primarily reflect public attitudes to officers and soldiers based on the answers to the question “*What are the main reasons for the low efficiency of the Armed Forces and other structures providing national security?*”, where the top lines belonged to “unprofessional management” (54.3%), “lack of adequate logistic support” (49.6%), and “corruption” (54.2%).

The level of confidence in the National Police is somewhat lower than in the army. Meanwhile, it is worth noting positive dynamics of changes in the public opinion, especially in the past year. The share of those who fully and mainly trust police (militia) grew almost two-fold (40.7%), compared to the figures of 2013-2015.⁸ The actually zero balance of trust/distrust (-1.2%), compared to -57.8% in December 2014 and -44.6% in March 2015, undisputedly proves that reforms move in the right direction.

The level of trust in the Security Service of Ukraine (a special law-enforcement service) is much lower: 28.4% of citizens fully and mainly trust the Security Service of Ukraine, 55.2% distrust it. Such figures should prompt serious analysis of the methods and results of work of the Security Service of Ukraine, approaches to the Service reformation, and its PR strategy.

The most critical is situation with public confidence in courts and public prosecution, 83.5% and 80.2% of respondents do not trust them, respectively. It is hard to imagine that court judgements or actions by public prosecution offices may be perceived by society as fair and legitimate.

The newly established National Anticorruption Bureau of Ukraine (NABU) also does not enjoy high public trust. NABU is trusted by only 14.5% and not trusted by 59.3% with the greatest share of those undecided (26.1%). Apparently, people’s assessments are rather biased, since over the short period of its existence NABU, has not managed to demonstrate convincing results or to discredit itself, like courts and public prosecution offices.

SECURITY POLICY: KEY ACTORS, FORMULATION AND IMPLEMENTATION

The respondents believe that the President of Ukraine plays the key role in formulation and implementation of the security policy. Therefore, the President gets a free hand (in absence of public confidence), but at the same time, assumes huge responsibility.

The vast majority (80.2%) of those polled believe that the President has the greatest influence on public policy in Ukraine. The role of the Government, Verkhovna Rada and NSDC (75.6%, 73.9%, 58.6%, respectively) is also considered important but not

⁸ More detail on assessments of trust in and support for the activity of separate institutions in different periods see under header “Public Opinion Polls”. – Razumkov Centre web site, <http://razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php>.

as much as that of the President, big business and oligarchs (78%). Public assessment of the importance of their own influence on national policy making also appeared as rather modest: 23.1% believe that citizens exert strong influence (only 7.9% called that influence very important), 31.9% think they have no influence. The role of public organisations is assessed somewhat higher, but the share of positive assessments (30.2%) is almost twice lower than of negative ones (59.2%).⁹

How important is the influence of the following institutions on state policy-making in Ukraine? % of those polled					
	Important*	Limited	No influence	Hard to say	
President of Ukraine	80.2	8.4	3.8	7.6	
Verkhovna Rada of Ukraine	73.9	13.3	5.0	7.7	
Government of Ukraine	75.6	11.4	4.7	8.2	
National Security and Defence Council of Ukraine	58.6	19.6	5.8	15.9	
Opposition political forces	30.8	34.1	18.5	16.7	
Armed Forces of Ukraine	47.5	28.9	10.2	13.4	
Police and other law-enforcement bodies	40.8	32.9	12.7	13.6	
Security Service of Ukraine	55.6	20.3	7.9	16.2	
Judiciary	48.1	23.7	12.0	16.2	
Public prosecution offices	48.2	22.9	12.5	16.5	
Verkhovna Rada of Ukraine Human Rights Commissioner (Ombudsman)	29.9	24.3	16.1	29.8	
Ukrainian citizens	23.1	35.8	31.9	9.2	
Ukrainian public organisations, volunteer movements	30.2	40.6	18.6	10.5	
Big Ukrainian business, oligarchs	78.0	9.1	3.3	9.6	
Small and medium Ukrainian business	21.2	41.3	24.5	12.9	
Governments of western states	59.1	19.3	6.7	14.9	
Russian Government	32.5	19.4	24.3	23.8	
International organisations	47.0	25.3	8.2	19.4	
Ukrainian media	37.7	33.2	12.2	17.0	
Russian media	15.5	26.3	30.4	27.9	
Western media	30.4	28.4	14.2	27.0	
Age (years)					
Ukrainian public organisations, volunteer movements					
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Important*	30.1	31.0	30.1	30.6	29.8
Limited	42.4	43.3	37.2	42.9	37.9
No influence	15.4	17.1	22.6	18.6	19.5
Hard to say	12.0	8.6	10.1	7.9	12.8
Big Ukrainian business, oligarchs					
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Important*	76.1	78.1	78.9	80.3	77.5
Limited	9.4	11.2	8.9	9.3	7.2
No influence	4.6	4.0	2.7	2.5	2.7
Hard to say	9.9	6.7	9.5	7.9	12.6

* The aggregate of answers "very important" and "rather, important".

⁹ The aggregate of answers "limited influence" and "no influence".

Regarding external actors, Ukrainians believe that the state policy is significantly influenced by governments of Western states (59.1%) and international organisations (47%), every third respondent reported some influence of the Russian government (32.5%).

The majority of citizens see an important (very or sufficiently) role of state institutions in security-building in Ukraine, based on the proposed list of actors. According to the overwhelming majority of citizens, the leading role in Ukraine belongs to the President (80.8%) and the Armed Forces (79.5%). The role of other state institutions is considered equally important: the Verkhovna Rada (76.1%), the Cabinet of Ministers (75.7%), NSDC (73.8%), the Security Service of Ukraine (75.1%), police and other law-enforcement bodies (68.1%).

Assessments of the importance of individual citizens and public associations in security-building are somewhat higher than assessments of their influence on state policy-making.

How important is the role of the following actors for security-building in Ukraine?
% of those polled

	Important*	Limited	Absent	Hard to say
President of Ukraine	80.8	9.0	4.2	5.9
Verkhovna Rada of Ukraine	76.1	12.1	4.9	7.0
Government of Ukraine	75.7	11.6	5.1	7.6
National Security and Defence Council of Ukraine	73.8	11.3	4.1	10.9
Armed Forces of Ukraine	79.5	10.6	2.4	7.6
Police and other law-enforcement bodies	68.1	17.9	5.2	8.8
Security Service of Ukraine	75.1	11.0	4.4	9.6
Courts	51.9	21.5	12.1	14.5
Public prosecution offices	51.6	22.5	11.3	14.5
Verkhovna Rada of Ukraine Human Rights Commissioner (Ombudsman)	39.6	22.0	12.3	26.1
State Service of Ukraine for Emergencies	52.6	21.3	8.1	18.0
Public associations	45.5	30.3	13.9	10.3
Citizens	41.1	30.4	17.5	11.0
OSCE Project Coordinator in Ukraine	38.3	21.0	9.6	31.0
OSCE Special Monitoring Mission	38.2	21.3	9.8	30.7
European Union Advisory Mission (EUAM) Ukraine	41.6	18.5	7.7	32.2
International humanitarian organisations (International Committee of the Red Cross, "Médecins sans frontières", etc.)	41.1	23.0	9.7	26.3
UN agencies in Ukraine	38.1	20.4	9.7	31.8
EU Delegation to Ukraine	45.3	20.2	7.7	26.8
NATO Liaison Office in Ukraine	44.4	19.2	7.8	28.7

* The aggregate of answers "important" and "rather important".

How important is the role of the following actors for security-building in Ukraine?

% of those polled

(continued)

Public associations					
	18-29 years	30-39 years	40-49 years	50-59 years	60 years +
Important*	43.7	49.4	42.3	47.0	44.8
Limited	32.6	28.8	29.8	32.8	28.4
Absent	13.0	14.1	16.1	10.7	15.3
Hard to say	10.6	7.7	11.9	9.6	11.5
Citizens					
	18-29 years	30-39 years	40-49 years	50-59 years	60 years +
Important*	36.7	42.0	38.4	43.8	44.1
Limited	34.1	33.4	30.7	29.2	26.0
Absent	17.9	16.3	17.9	16.1	18.7
Hard to say	11.4	8.3	13.1	10.9	11.3

* The aggregate of answers "important" and "rather important".

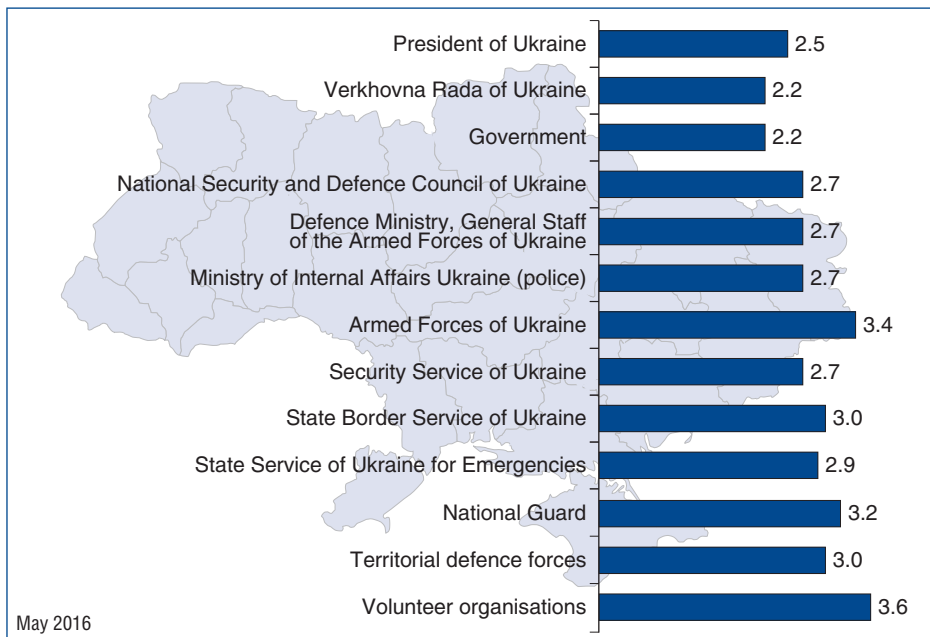
May 2016

Among international organisations, the role of the EU (45.3%) and NATO (44.4%) missions to Ukraine is seen as the most important.

State structures that, according to citizens, enjoy high assessments of their influence and importance of their role in security policy formulation and implementation, unfortunately, got rather critical assessments of their efficiency. The efficiency of the President of Ukraine in countering threats to the national security was assessed at 2.5 points on a five-point scale. Only Parliament and the Government received lower assessments than the President (2.2 points each).

How would you assess the efficiency of the following structures countering threats to the national security?*

average score

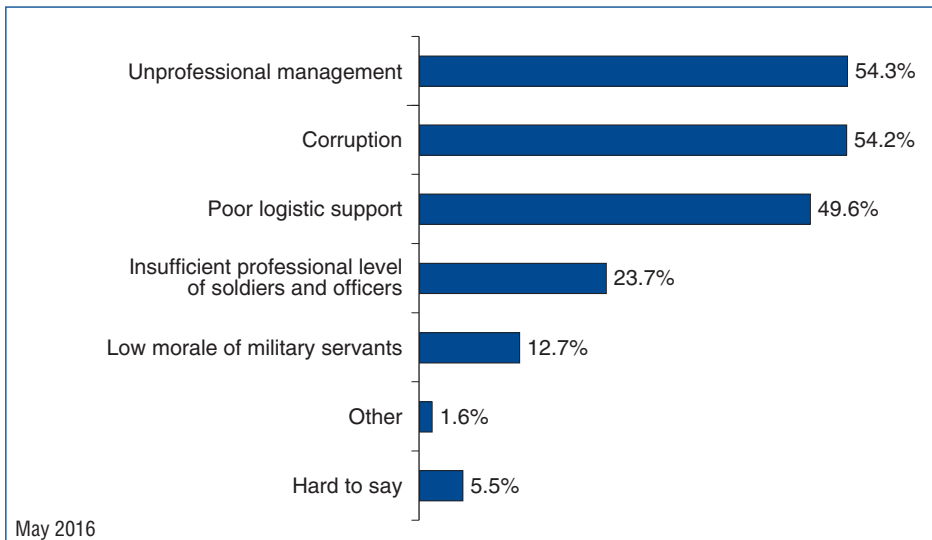
May 2016

* On a five-point scale from "1" to "5", where "1" means "extremely inefficient", "5" – "most efficient".

According to those polled, volunteer organisations (3.6 points), the Armed Forces (3.4) and the National Guard (3.2) are the most effective in countering threats. The State Border Service and Territorial Defence Forces received the lowest positive score (3.0).

Particular attention should be paid to differences in public assessments of the efficiency of the Armed Forces (3.4), on the one hand, and of the Defence Ministry and the General Staff (2.7), on the other. Such differences clearly correlate with answers to the question about the reasons for the low efficiency of the Armed Forces and other structures that ensure national security. The three main reasons referred to by respondents include: unprofessional management (54.3%), corruption (54.2%), poor logistic support (49.6%), and are the responsibility of the Defence Ministry leadership and senior leadership of the Armed Forces.

What are the main reasons for the low efficiency of the Armed Forces and other structures providing national security?*
% of those polled

* Respondents were supposed to give all acceptable answers.

Despite serious concerns about the urgency of external threats, different, sometimes rather critical assessments of the importance and role of state structures responsible for state security, citizens demonstrate relative optimism about the ability of the Armed Forces and other security structures to reliably defend the state from internal and external threats. The majority of citizens believe that these structures can fully (16.6%) or partially (48.4%) defend them (Diagram “*Can the Armed Forces and other structures that provide security for the state reliably defend it from internal and external threats?*”, p.86).

Did you contact police (or militia – before it was renamed police) because of the following reasons in the past 12 months?*
% of those polled

	September 2014		May 2016				
You had to have some documents executed	5.4		4.7				
You, your relatives or friends were victims of crime	4.4		3.0				
You applied for assistance or advice (for instance, asked the way)	2.0		2.8				
Police (militia) stopped you in the street for any purpose (document check, etc.)	5.0		2.5				
Police officers came to your home with the purpose of some investigation	1.6		1.5				
You reported about a traffic accident	1.6		1.1				
You reported about the need to render medical assistance to someone	1.4		1.1				
You reported about a crime	1.2		0.9				
You complained about noise or loud music	1.2		0.9				
You gave evidence	1.9		0.7				
You were invited to a district division (section, department) by police officers conducting some investigation	1.5		0.7				
You reported about a suspicious person or event	1.2		0.7				
You, your relatives or friends were suspected of a crime	1.8		0.6				
You reported about an alarm signal	1.3		0.6				
Other	1.8		1.7				
Had no contacts	80.0		81.8				
	Sex (2016)		Age (years) (2016)				
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
You had to have some documents executed	3.5	3.5	6.0	5.9	5.4	3.6	3.0
You, your relatives or friends were victims of crime	2.6	2.6	2.7	3.2	4.2	4.6	1.3
You applied for assistance or advice (for instance, asked the way)	2.5	3.2	2.4	4.0	2.4	3.3	2.5
Police stopped you in the street for any purpose (document check, etc.)	4.2	1.0	2.7	4.0	3.9	0.8	1.3
Police officers came to your home with the purpose of some investigation	1.4	1.5	1.2	1.9	2.4	1.4	0.8
You reported about a traffic accident	1.5	0.7	1.0	1.6	1.5	1.6	0.2
You reported about the need to render medical assistance to someone	1.2	1.0	1.0	2.4	0.6	1.4	0.4
You reported about a crime	1.1	0.8	0.5	1.1	1.2	1.9	0.4
You complained about noise or loud music	0.7	1.2	0.7	0.8	1.5	1.4	0.6
You gave evidence of a crime you had witnessed	1.1	0.4	1.7	0.8	0.9	0.0	0.4
You were invited to a district division (section, department) by police officers conducting some investigation	0.9	0.5	1.0	1.3	0.9	0.5	0.2
You reported about a suspicious person or event	1.1	0.4	0.2	1.1	0.6	1.1	0.6
You, your relatives or friends were suspected of a crime	0.5	0.5	0.7	0.8	0.3	0.8	0.6
You reported about an alarm signal	1.0	0.4	0.2	0.5	1.2	0.8	0.6
Other	1.6	1.8	2.9	1.9	1.5	0.8	1.5
Had no contacts	78.8	84.2	80.7	78.1	78.3	80.6	88.2

* Respondents were supposed to give all acceptable answers.

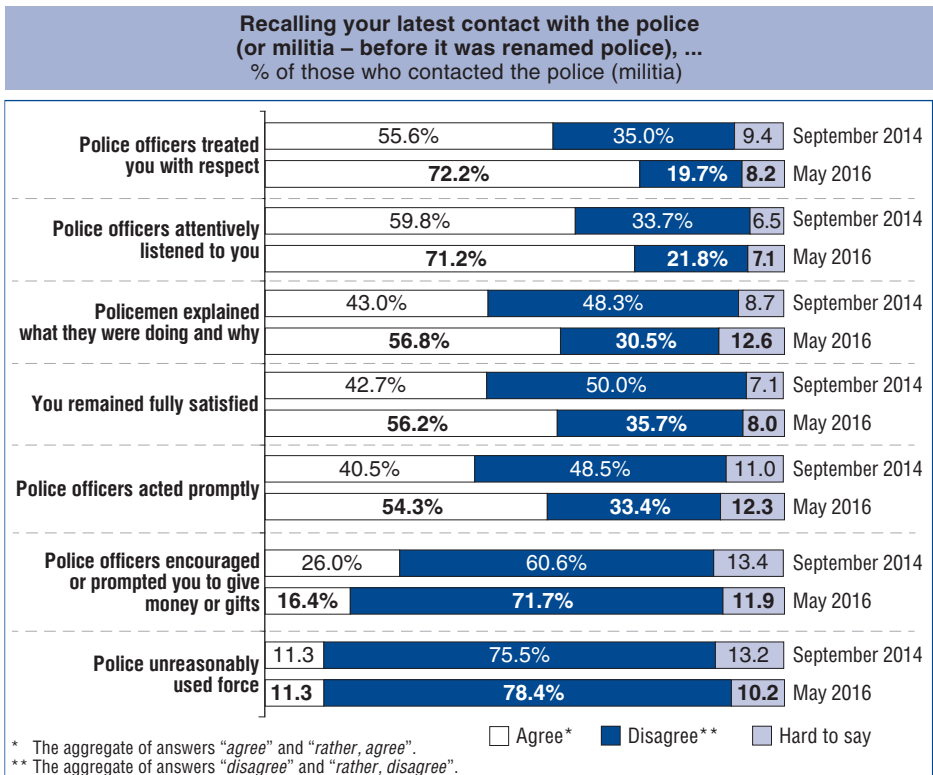
LAW-ENFORCEMENT BODIES

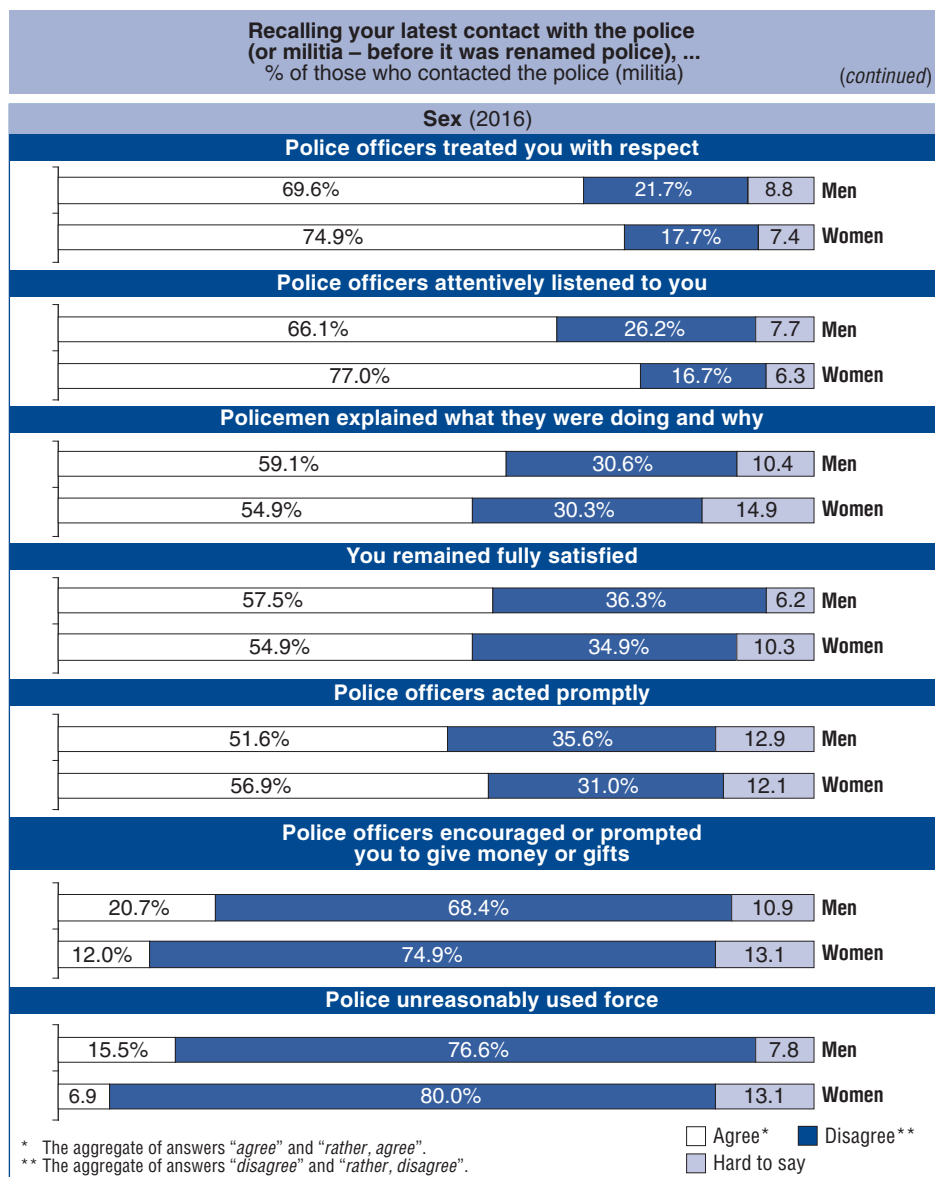
A separate set of questions in the survey was dedicated to the law-enforcement bodies, since impartial assessments and personal feeling of safety of citizens quite often depend on the methods and efficiency of work of those who are called to protect them from threats and to act as a link between a citizen and the state.

First of all, it should be noted that the vast majority (81.8%) of respondents had no contacts with the police in the past 12 months. Among those who had such contacts, the most common reasons included: the need to have some documents executed (4.7%); the respondent, his relatives or friends were victims of crime (3%); asking for help or advice (2.8%).

The share of women who contacted the police is 5.4% lower than that of men, and the share of elderly people is 8-10% lower than the shares of all other age groups.

The majority of those who contacted the police reported full or partial satisfaction with actions of policemen (56.2%), noting their attention (71.2%), respectful treatment (72.2%), promptness (54.3). Meanwhile, 16.4% of respondents reported direct or indirect bribery, and 11.3% reported unreasonable use of force against them. Despite an overwhelming majority of favourable reports, negative assessments deserve similar attention.

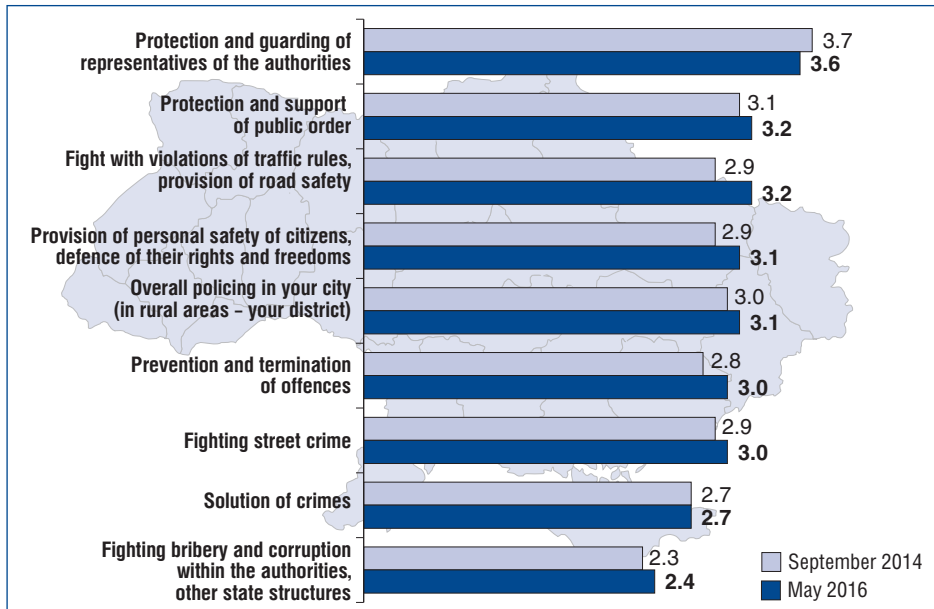

By the way, the share of women who favourably assessed police actions in general is 2.6% lower than that of men. Women were less than men satisfied with how policemen explained "what they were doing and why" (by 4.2%), and with promptness of the police (by 5.3%).

Meanwhile, women tend to agree with the statement that police officers attentively listened to them (by 10.9%), treated them with respect (by 5.3%). 8.7% fewer women confirmed exaction of bribes, 8.6% fewer – unreasonable use of force.

Regarding assessments of performance of law-enforcement officers locally, police got the highest mark for “protection and guarding of representatives of the authorities” (3.6), “protection and support of public order” (3.2), “fight with violations of traffic rules, provision of road safety” (3.2). Unsatisfactory marks were received for solving crimes (2.7) and “fighting bribery and corruption within the authorities, other state structures” (2.4). Nearly a third of those polled found it hard to assess the performance of law-enforcement officers in these two sectors.

**How would you assess the performance of police in your city
(in rural areas – your district) in each of the following sectors?***
average score

Regions (2016)

	West	Centre	South	East	Donbas
Protection and guarding of representatives of the authorities	3.5	3.5	3.5	3.7	3.9
Protection and support of public order	3.4	3.2	3.2	3.0	3.3
Fight with violations of traffic rules, provision of road safety	3.4	3.2	3.2	3.0	3.2
Provision of personal safety of citizens, defence of their rights and freedoms	3.3	3.1	3.1	2.9	3.1
Overall policing in your city (in rural areas - your district)	3.2	3.1	3.2	2.8	3.2
Prevention and termination of offences	3.2	3.0	3.0	2.6	3.0
Fighting street crime	3.2	3.0	3.0	2.7	3.2
Solution of crimes	2.7	2.7	2.7	2.5	2.7
Fighting bribery and corruption within the authorities, other state structures	2.4	2.5	2.4	2.3	2.3

* On a five-point scale from “1” to “5”, where “1” means a very low assessment, “5” – a very high assessment.

Answers to the following set of questions concerning the relations between the authorities and police and some features of police activity also revealed a high percentage of people who could not give an assessment – 21.8-35.3%.

The vast majority of those who gave a definite answer were sure of close cooperation between the authorities and police (agreed or tended to agree with the following statements):

- police officers are supported by state authorities (71.8% against 6.4%);
- police officers work together with local authorities (58.1% against 12.5%);
- police officers are supported by local authorities (64.9% against 8.2%).

The citizens' belief in close cooperation between the authorities and police is another evidence of the importance of the role of law-enforcement agencies in formation of public perception of state power in general, since any actions of the police are seen by citizens as made on behalf and with support of the government. It is pleasant to note that a relative majority of those polled (41.5% against 26.5%) share the opinion that police is supported by local community and citizens.

Citizens mainly positively assess all actions of the police from the list proposed by the sociologists:

- police officers equally treat men and women (53.8% against 15.8%);
- respect human rights (46.7% against 30.7%);
- honestly and fully perform their duties (45.1% against 31.1%);
- treat aggrieved persons well (43.2% against 26.2%).

Against the background of generally positive opinions, the opinion of citizens about corruption strikes the eye. Indeed, just 24.5% agreed that “police officers do not support corruption”, while 40.2% disagreed, and every third respondent was hesitant.

As was noted above, the overwhelming majority of citizens did not personally contact the police during the year. Lack of personal experience and, possibly, of sufficient information from usual sources may explain rather a high percentage of those who found it difficult to answer concrete questions.

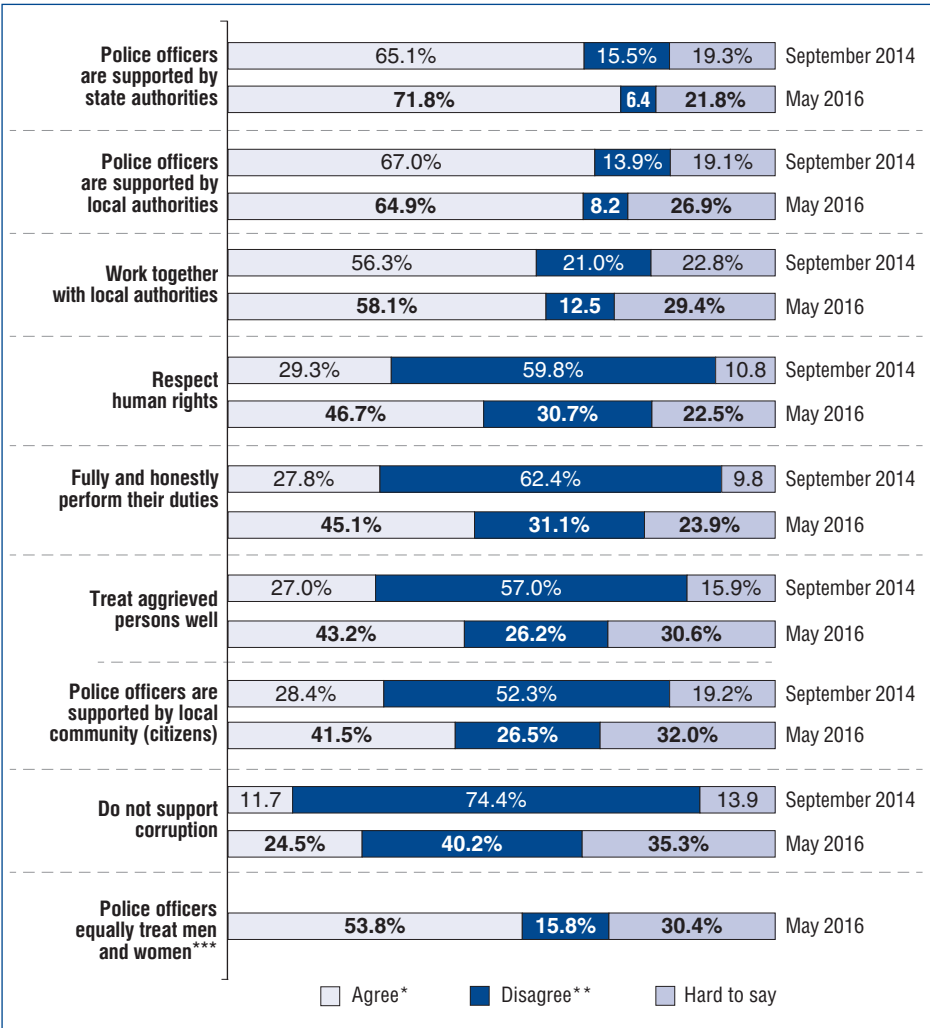
One should note positive changes in public assessments that took place in the past two years.¹⁰

The following list of statements deals with the people's idea of the police reform. The majority of respondents during previous polls supported the urgency of reform,¹¹ but the attitude of citizens to specific reform aspects requires permanent monitoring, especially during active stage of the reforms.

¹⁰ For more detail see: Ukrainian police in the eyes of citizens. – National Security & Defence, No.2-3, 2015, p.66, <http://razumkov.org.ua/ukr/journal.php?y=2015&cat=215>.

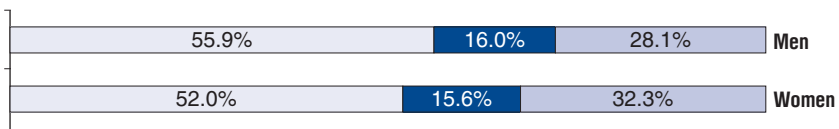
¹¹ Ibid., p.69.

**Police officers are mainly*...
% of those polled**

Sex (2016)

Police officers equally treat men and women

+ In 2014 the statement referred to militia and its officers.
 * The aggregate of answers "agree" and "rather, agree".
 ** The aggregate of answers "disagree" and "rather, disagree".
 **** In 2014 such an answer was not proposed.

Citizens almost unanimously support the need of:

- more prompt response to citizens' applications (90.7%);
- information about police activities (88.7%);
- better treatment of people by police officers, tolerance and culture of communication with citizens (86.6%);
- simplification of procedures for appeal to the police and execution of documents (84.7%);
- transformation of police from a punitive into a service body, serving the interests of citizens (82%);
- creation of an independent external board for investigation of complaints about the work of police officers (78%);
- enhancement of responsibility of policemen for violations (83.7%).

Do you agree with the following statements?*
% of those polled

	AGREE*		DISAGREE**		HARD TO SAY	
	September 2014	May 2016	September 2014	May 2016	September 2014	May 2016
Police should more promptly respond to applications of citizens	94.8	90.7	1.6	2.6	3.6	6.6
There should be more information about police activities, it should be transparent	90.7	88.7	5.4	3.7	3.9	7.7
Treatment of people by police officers, tolerance and culture of communication with citizens should be substantially improved	94.2	86.6	2.4	5.4	3.4	8.0
Procedures for application to police and execution of documents should be simplified	92.8	84.7	2.4	4.8	4.9	10.5
Responsibility of policemen for violations should be toughened	90.2	83.7	3.3	5.0	6.4	11.2
Police should turn from a punitive into a service body, serving the interests of citizens	82.8	82.0	7.1	6.4	10.1	11.5
An independent external board should be created for investigation of complaints about the work of police officers	85.4	78.0	4.7	7.0	9.9	15.0
The system of police personnel selection and training should be changed	87.5	72.6	4.3	8.2	8.2	19.0
Policemen should have greater social guarantees	73.7	65.7	11.5	13.6	14.8	20.6
Supply and equipment of police should be improved	77.8	63.1	10.3	19.2	11.9	17.8
Police staff should be fully replaced	61.9	57.4	27.3	24.3	10.8	18.3
The pay of a police officer should be raised to the average pay of a police officer of European countries	60.2	41.7	24.5	38.5	15.4	19.7
Powers of police should be broadened	30.1	37.3	42.5	31.2	27.4	31.5
The number of police officers should be reduced	43.1	32.5	35.8	36.8	21.1	30.8
Police staff should be partially replaced	41.5	32.5	46.5	45.2	12.1	22.3
Powers of police should be reduced	32.9	21.9	37.5	41.3	29.7	36.7
The number of police officers should be increased	25.7	20.6	53.5	47.8	20.8	31.6

* Statements in 2014 referred to militia and its officers.

* The aggregate of answers "agree" and "rather, agree".

** The aggregate of answers "disagree" and "rather, disagree".

Rather difficult for nearly a third of those polled were the questions about changes in the police strength and its scope of powers (“hard to say” – 30.8-36.7%). A possible reduction in the number of police officers is supported by 11.9% more than the idea of its increase. 37.3% of citizens believe that police should have more powers, while 21.9% spoke for reduction of police powers.

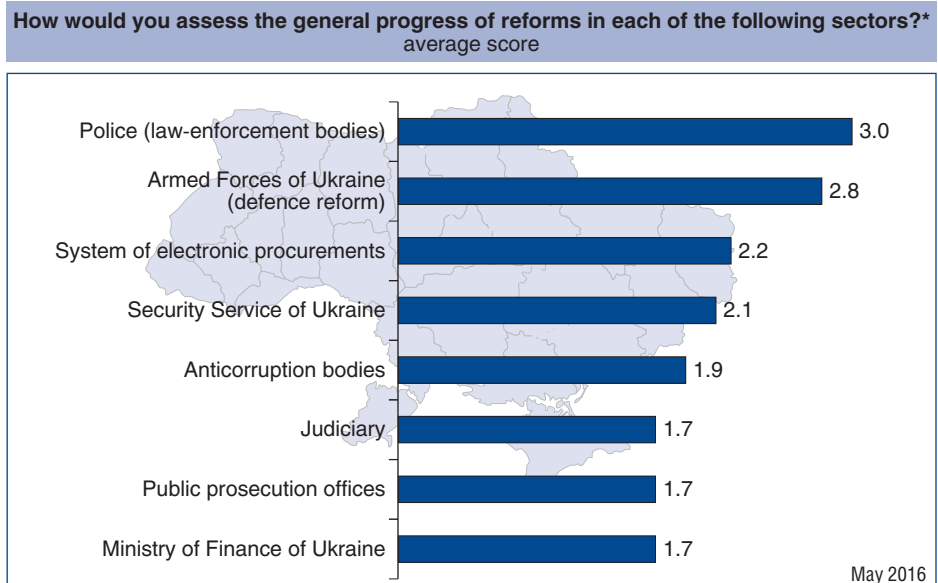
The idea of renovation of the police staff is highly popular. Complete renovation was supported by 57.4%, partial – 32.5%. At the same time, citizens strongly support the need to:

- amend the system of new personnel selection and training (72.6%);
- enhance social guarantees (65.7%);
- better equip and supply the policemen (63.1%).

Supporting the idea of enhancing social guarantees, people are less optimistic about raising their pay to the level of police in European countries (41.7%) – apparently, meaning not the need but the possibility to implement such a decision.

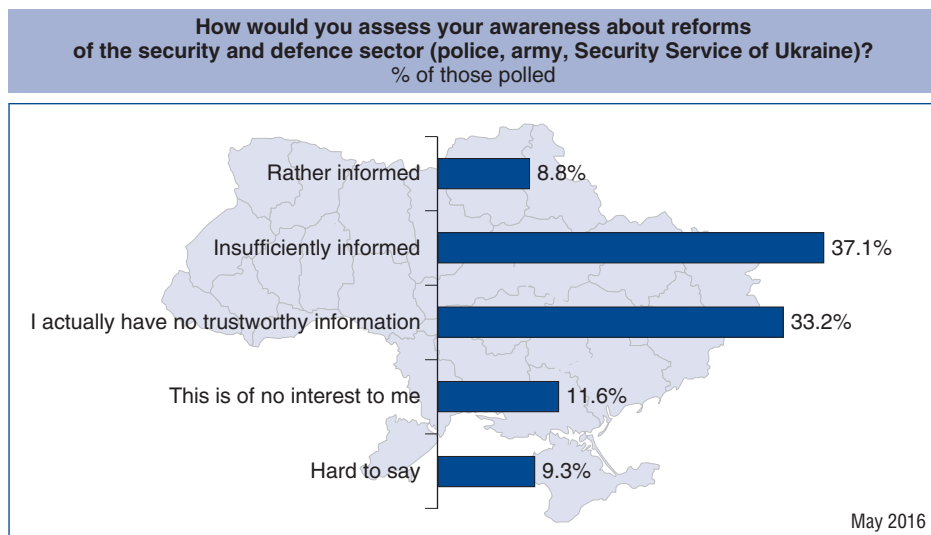
REFORMS: IMPERATIVES, LINES, FIRST STEPS

Citizens show restraint in assessing the success of national reforms, even in sectors where one has all grounds to speak of, at least, some steps towards reform. 1.7-1.9 points on a five-point scale indicate an absence of reforms as seen by the public. Even the most successful reforms (e.g. law-enforcement and the Armed Forces reforms) deserved nothing more but a satisfactory assessment from citizens.

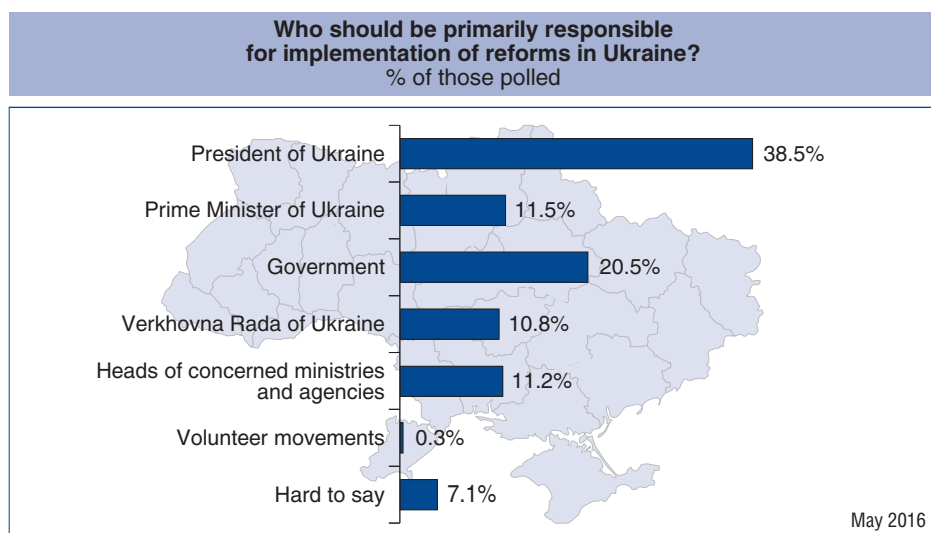

* On a five-point scale from “1” to “5”, where “1” means little or no reform, “5” – very successful reforms.

Public assessments of reform results cannot but disappoint representatives of respective agencies – architects of reforms. Partially, the answer to the problem of citizens’ “ingratitude” may hide in the level of their awareness. Indeed, only 8.8% of respondents reported to have a sufficient level of awareness about reforms in the security and defence sector, 70.3% – admitted insufficient or practical absence of reliable information.

Citizens rest the main responsibility for reforms in Ukraine with the President (38.5%) and the Cabinet of Ministers (20.5%). Responsibility of the heads of relevant ministries and departments, the Verkhovna Rada and the Prime Minister, according to respondents, should be much lower than that of the President.

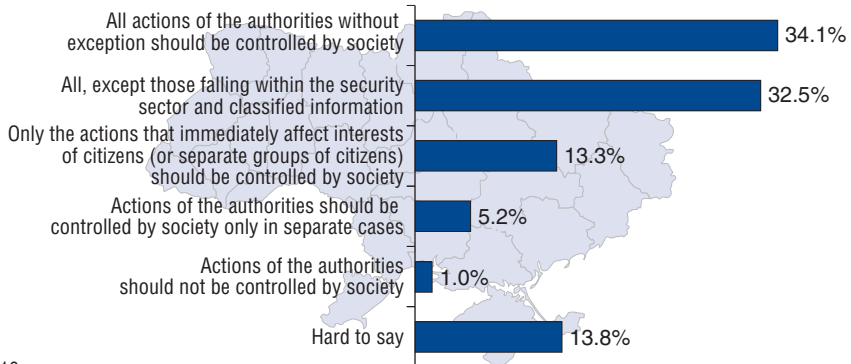

DEMOCRATIC CIVILIAN CONTROL

Before proceeding with questions of democratic civilian control of the security sector, sociologists tried to establish the respondents' idea on sectors, powers, and limitations in civilian control of the authorities' activity.

The vast majority (85.2%) of Ukrainian citizens are confident that civilian control is necessary to a certain extent. According to 34% of those polled, the society should control all actions of the authorities without exception; 32.5% are willing to make an exception for matters relating to the security sector and classified information; 13.3% believe that only the actions that immediately affect interests of citizens or separate groups should be controlled. Only 1% of respondents share the opinion that the authorities should be out of public control.

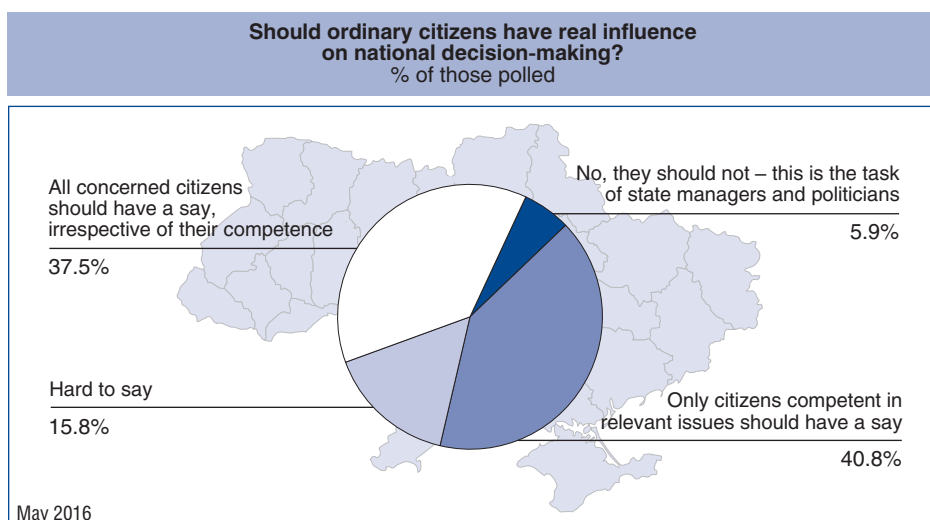
To what extent should the authorities' activity be controlled by (accountable to) the public, society?
% of those polled

May 2016

	Regions					Age (years)				
	West	Centre	South	East	Donbas	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
All actions of the authorities without exception should be controlled by society	31.4	39.0	37.0	28.7	31.1	31.2	34.4	32.4	35.0	36.5
All, except those falling within the security sector and classified information	41.6	23.6	38.0	34.9	33.3	34.3	33.1	32.7	34.2	29.8
Only the actions that immediately affect interests of citizens (or separate groups of citizens) should be controlled by society	9.5	14.6	9.3	15.3	16.0	15.7	13.9	13.4	12.6	11.5
Actions of the authorities should be controlled by society only in separate cases	4.3	6.7	1.9	7.0	3.8	4.1	4.8	6.5	7.1	4.2
Actions of the authorities should not be controlled by society	1.4	2.0	0.0	0.3	0.0	0.7	0.5	0.3	2.5	1.1
Hard to say	11.9	14.1	13.9	13.9	15.7	14.0	13.3	14.6	8.7	17.0

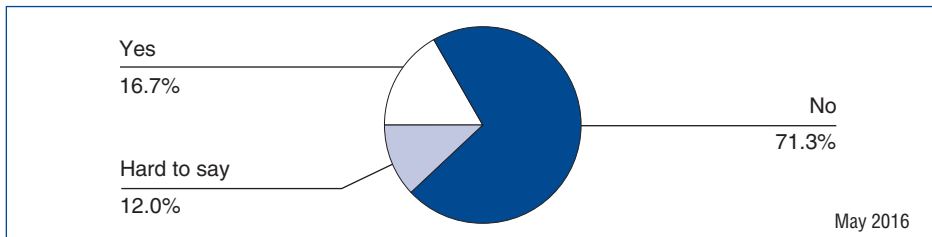
As was noted above, citizens’ assessment of their influence on the state policy, personal or through public organisations, is rather low. Meanwhile, survey results reveal high public demand for control over the government activity and opportunities to influence national decision-making. Based on the distribution of answers to the following question, citizens understand government’s accountability in much broader terms than its accountability to society alone. The overwhelming majority believes that citizens should influence national decision-making: 37.5% believe that citizens, irrespective of their competence, should influence state decisions that concern them; another 40.8% believe that this right should be limited by the criteria of competence. Only 5.9% of citizens support the monopoly of public officials and politicians on national decision-making.

	Regions					Age (years)				
	West	Centre	South	East	Donbas	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Only citizens competent in relevant issues should have a say	46.1	39.6	28.2	42.5	43.2	41.1	44.3	38.9	44.3	37.0
No, they should not – this is the task of state managers and politicians	5.7	6.5	11.6	3.0	4.1	4.8	4.8	5.6	7.9	6.3
All concerned citizens should have a say, irrespective of their competence	35.2	39.0	39.4	38.4	35.0	37.2	37.3	38.9	35.2	38.5
Hard to say	13.1	14.9	20.8	16.1	17.7	16.9	13.6	16.6	12.6	18.1

The declared willingness of citizens to actively participate in formulation and implementation of the state policy requires certain implementation mechanisms. Exactly for this purpose many ministries, agencies and local executive bodies in the past years set up public councils¹² involving representatives of non-governmental organisations, mass media, and civic activists. However, the survey results show that only a small number of respondents (16.7%) are aware of this initiative.

**In the past years public councils involving representatives of non-governmental organisations and mass media have been set up at many ministries and agencies.
Have you heard anything about the activity of such councils?**
% of those polled

Proceeding to the issue of democratic civilian control of power structures in Ukraine, sociologists wanted to know, first of all, the public opinion about the distribution of powers of key actors. Only 8% of citizens confirmed the legislatively defined leading role of Parliament (Box “*Actors exercising civilian control...*”). Every fourth (26%) respondent believes that the leading role should belong to the President. Every fifth citizen (19.1%) would like to see public organisations at the forefront of democratic civilian control of power structures. One in four respondents chose “hard to say” option, which could be explained, first of all, by insufficient level of awareness about the essence and urgency of this issue.

ACTORS EXERCISING CIVILIAN CONTROL OF THE MILITARY ORGANISATION AND LAW-ENFORCEMENT BODIES:

- Verkhovna Rada of Ukraine;
- Verkhovna Rada of Ukraine Human Rights Commissioner;
- President of Ukraine;
- National Security and Defence Council of Ukraine;
- Cabinet of Ministers of Ukraine;
- central and local executive bodies within the authority established by law;
- local self-government bodies within the authority established by law;
- Ukrainian public prosecution offices;
- Ukrainian judicial bodies;
- citizens of Ukraine and public organisations established in accordance with the Constitution of Ukraine for exercising and defending civil rights and freedoms and ensuring political, economic, social, cultural interests of citizens;
- mass media.

Source: Law of Ukraine “On Democratic Civilian Control of the Military Organisation and Law-Enforcement Bodies of the State”, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/975-15>.

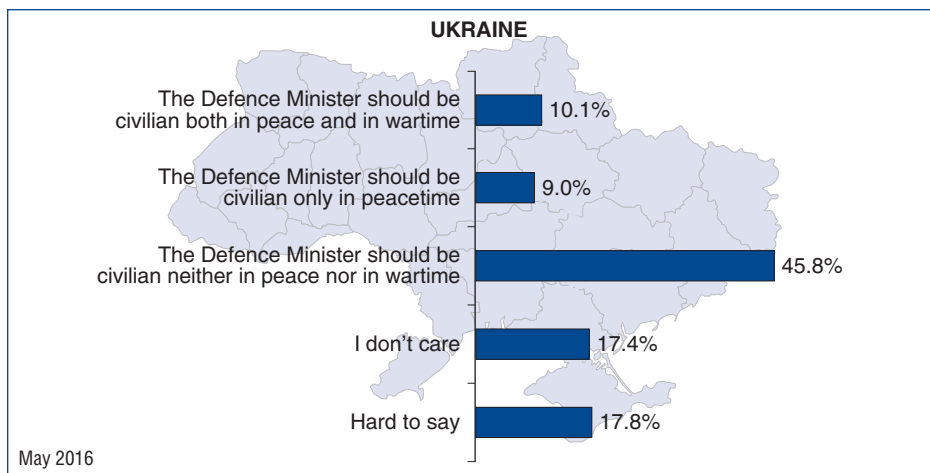
¹² Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution “On Guarantee of Public Participation in Formulation and Implementation of the State Policy” No.996 of 3 November 2010.

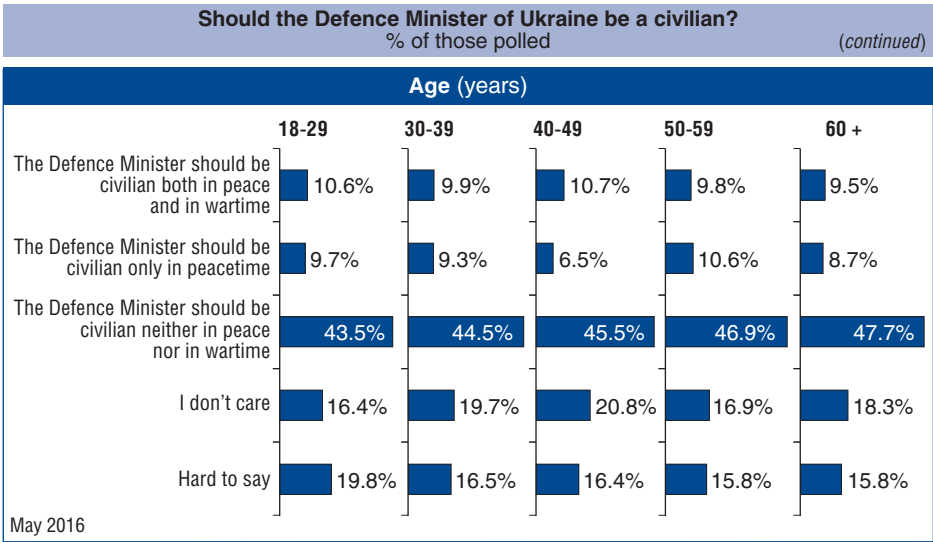
Who should have the leading role in democratic civilian control of power structures in Ukraine?
 % of those polled

The opinions of citizens on the employment of a civil person as the Defence Minister – an established practice of the democratic civilian control over the armed forces – may back this assumption. Only every tenth respondent indisputably (in peace and war time) supports the need for civilian management of the Defence Ministry, another 9% approves the appointing of a civilian as Defence Minister, but only in peacetime. Almost half of respondents believe that Defence Minister should not be a civilian either in peace or in wartime (45.8%). Such an opinion is quite logical in a country, where the President three times in a row nominates, and the Parliament approves the appointment of a minister “in uniform”.

Should the Defence Minister of Ukraine be a civilian?
 % of those polled

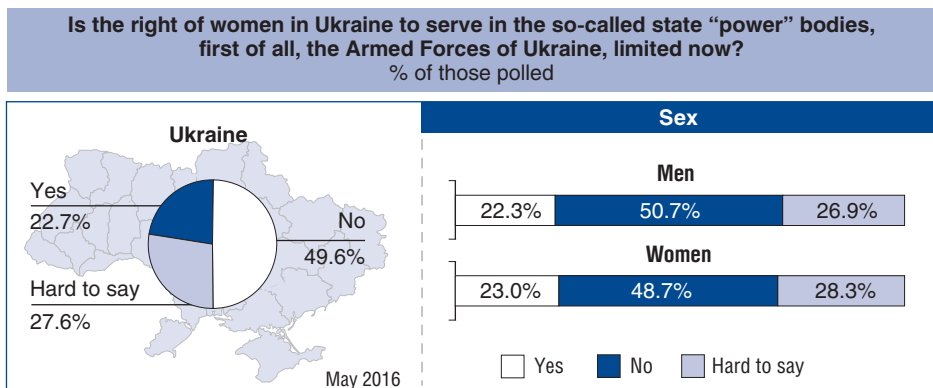

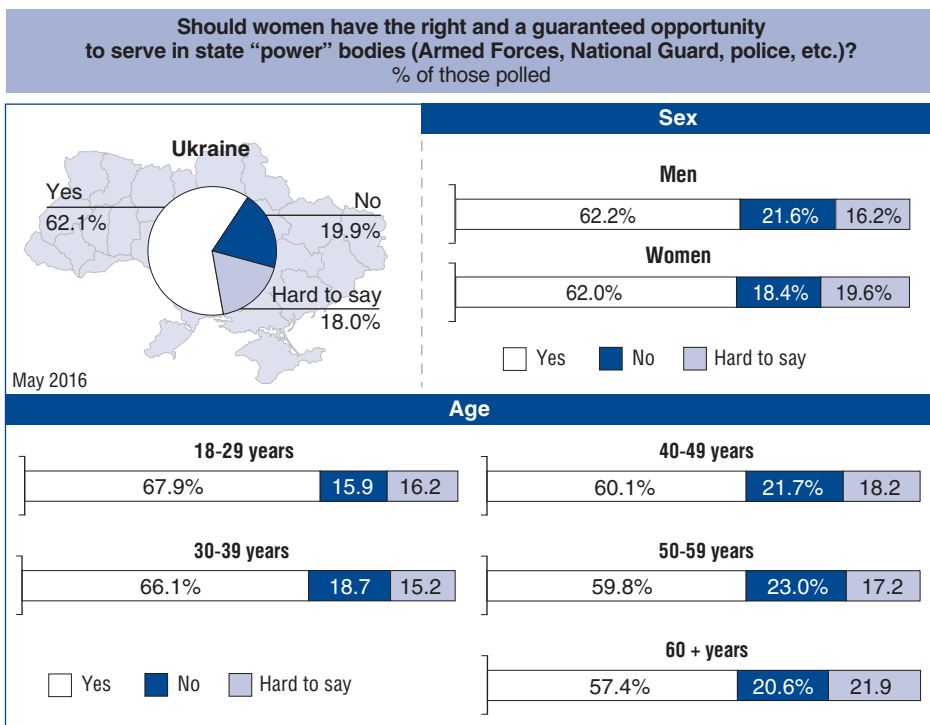
GENDER ASPECTS

Half (49.6%) of those polled, almost irrespective of gender (50.7% of men and 48.7% of women), saw no limitations on the right of women to serve in Ukrainian power structures.

The right and guaranteed opportunity of women to serve in the Armed Forces, National Guard, police and other power structures are equally strongly supported by men and women (62%). That said, there is direct link between the level of support and the respondents' age: 67.9% – in the age category of 18-29 years, against 57.4% in the age category of 60 years and above.

Further particularisation of judgments, with which respondents agreed or disagreed, gives some idea of the arguments behind their answers to the previous questions, as well as the role, possibilities, reservations and conditions of a “man’s” service for women.

Every third (33.7%) respondent believes that women due to their physiological characteristics cannot perform duties of military servants (detectives) on equal footing with men, and their presence in military units creates unnecessary problems. This opinion is shared by 5.6% more men than women. The share of those who disagree with this statement goes down in direct proportion with the growth of age.

Supporting the right of women to choose service in power structures on a par with men, 63.4% of those polled agreed with the need **to take into account physiological characteristics** and physical capacities of women, to provide proper conditions and standards for their service. Differences in answers of women and men were minimal (1.9%).

That said, 45.4% of those polled (women and men – in equal shares) believe that women should perform their duties **on equal footing with men**.

Regarding some physiological limitations during the exercise of the right to service in general, 54.6% of those polled agreed with the statement that women **should not occupy positions related to immediate participation in combat**, field work, etc. Adherents of this opinion were 3.6% more among men, the shares of opponents – absolutely equal (25.3% each).

The share of those who would agree with **guaranteed quotas** for admission of women to service in state agencies, including power structures, is rather high (46.1%). Almost every fourth respondent, irrespective of gender, strongly disagrees with this.

Do you agree with the following statements? % of those polled			
	Agree	Disagree	Hard to say
Women should have the right to choose occupation on equal footing with men and serve in “power” structures at their own free choice, but physiological characteristics and physical capacities of women should be taken into account , and proper conditions and standards should be provides for their service.	63.4	20.1	16.6
Women should have the right to serve in state “power” agencies, but only in positions not related to immediate participation in combat , field work, etc. (medical staff, headquarters, logistics, communications, etc.)	54.6	25.3	20.0
Presence of women in police units exerts positive influence on performance of law-enforcement functions and public safety	54.5	19.2	26.4
Presence of women in military units exerts positive influence on combat readiness, discipline, morale	51.7	20.3	28.0
There should be guaranteed quotas for admission of women to service in state agencies, including power structures	46.1	25.2	28.7
Women should have the right to choose occupation on equal footing with men and serve in “power” structures at their own free choice, but also perform their duties on equal footing with men	45.4	32.8	21.8
Women’s service in state “power” structures runs contrary to social and cultural traditions of the Ukrainian people. Family, maternity, rather than military career should be number one for women	33.9	42.2	24.0
Women due to their physiological characteristics cannot perform duties of military servants (detective) on equal footing with men, and their presence in military units creates unnecessary problems	33.7	48.3	18.1
There is discrimination on a gender basis in Ukrainian power structures	30.8	29.3	39.8
Women should serve in state “power” agencies only in case of emergency (martial law)	28.8	43.9	27.2

May 2016

Do you agree with the following statements? % of those polled (continued)							
Women should have the right to choose occupation on equal footing with men and serve in "power" structures at their own free choice, but their physiological characteristics and physical capacities should be taken into account of women, and proper conditions and standards should be provides for their service							
	Sex		Age (years)				
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	62.3	64.2	68.6	67.2	66.4	61.7	55.7
Disagree	20.5	19.7	14.5	17.1	21.4	22.1	24.4
Hard to say	17.2	16.0	16.9	15.7	12.2	16.1	19.8
Women should have the right to serve in state "power" agencies, but only in positions not related to immediate participation in combat, field work, etc. (medical staff, staff position, logistics, communications, etc.)							
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	56.6	53.0	57.0	59.2	51.9	51.6	53.2
Disagree	25.3	25.3	22.0	23.5	29.4	28.7	24.2
Hard to say	18.1	21.7	21.0	17.3	18.7	19.7	22.5
Presence of women in police units exerts positive influence on performance of law-enforcement functions and public safety							
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	53.9	54.9	59.2	56.5	56.4	55.5	47.4
Disagree	19.8	18.7	14.3	18.4	19.6	21.0	22.1
Hard to say	26.2	26.4	26.6	25.1	24.0	23.5	30.5
Presence of women in military units exerts positive influence on combat readiness, discipline, morale							
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	50.4	52.7	54.6	53.6	51.3	53.2	47.2
Disagree	20.8	19.9	16.4	18.9	23.1	21.1	22.1
Hard to say	28.7	27.4	29.0	27.5	25.5	25.8	30.7
There should be guaranteed quotas for admission of women to service in state agencies, including power structures							
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	45.4	46.7	49.4	49.9	45.2	45.2	42.0
Disagree	26.2	24.4	21.1	24.5	28.9	28.1	24.6
Hard to say	28.4	28.9	29.5	25.6	25.9	26.7	33.4

Do you agree with the following statements?

% of those polled

(continued)

Women should have the right to choose occupation on equal footing with men and serve in "power" structures at their own free choice, but also perform their duties on equal footing with men

	Sex		Age (years)				
	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	45.7	45.0	47.5	47.7	49.1	44.7	40.0
Disagree	32.3	33.2	30.1	32.8	32.4	34.0	34.3
Hard to say	21.9	21.8	22.4	19.5	18.5	21.4	25.7

Women's service in state "power" structures runs contrary to social and cultural traditions of the Ukrainian people. Family, maternity, rather than military career should be number one for women

	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	34.3	33.4	29.5	32.5	30.4	35.0	39.8
Disagree	42.1	42.3	45.4	46.4	47.3	42.9	32.9
Hard to say	23.6	24.3	25.1	21.1	22.3	22.1	27.3

Women due to their physiological characteristics cannot perform duties of military servants (detective) on equal footing with men, and their presence in military units creates unnecessary problems

	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	36.8	31.2	28.3	31.7	31.3	37.2	38.5
Disagree	45.1	50.9	53.4	52.5	50.3	45.6	41.6
Hard to say	18.1	17.9	18.4	15.7	18.5	17.2	19.8

There is discrimination on a gender basis in Ukrainian power structures

	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	30.1	31.4	33.3	31.7	33.8	31.4	25.8
Disagree	31.0	28.0	32.1	29.9	29.1	27.0	28.4
Hard to say	39.0	40.6	34.5	38.4	37.1	41.5	45.8

Women should serve in state "power" agencies only in case of emergency (martial law)

	Men	Women	18-29	30-39	40-49	50-59	60 +
Agree	29.2	28.5	26.1	27.2	27.1	33.1	30.3
Disagree	45.2	42.8	43.2	47.5	47.9	42.1	40.6
Hard to say	25.6	28.7	30.7	25.3	25.0	24.9	29.1

May 2016

Less than a third (28.8%) of respondents share the opinion that women should be granted the right to serve in state power structures only in case of emergency (martial law), which clearly correlates with the average share of adherents of other limitations.

The majority of those polled believe that presence of women in a military unit exerts positive influence on combat readiness, discipline, and morale (51.7%), while presence of women in a police unit exerts positive influence on performance of law-enforcement functions and public safety (54.5%).

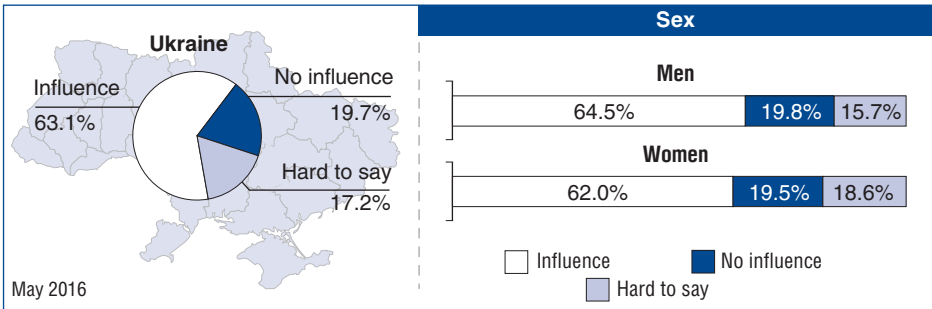
Quite expectedly, a third of citizens agree with the statement that “women’s service in state ‘power’ structures runs contrary to social and cultural traditions of the Ukrainian people – family, maternity, rather than military career should be number one for women” (33.9%). Noteworthy, the shares of adherents of such traditions among women and men are actually equal. Substantial differences in views are observed among representatives of different age groups, the most conservative naturally being people in the age of 60 years and more – 39.8%, by contrast to 29.5% in the age category of 18-29 years.

It looks as though nearly a third of those polled (with small age and gender differences) admit the problem of discrimination on a gender basis in power structures, which cannot be considered a good sign, irrespective of existence of sufficient grounds for such statements. Apparently, lack of personal experience and sufficient information did not let a significant part of respondents form an opinion about gender-based discrimination in Ukrainian power structures (39.8%).

According to present-day approaches, the notion of gender equality should be considered in a wider context of equal opportunities and not confined to the criteria of sex affiliation alone. According to the majority (63.1%) of citizens, sex and age of a person influence his or her chances to be admitted to service in Ukrainian power structures and judicial bodies. Only 19.7% believe in equal chances. This indicator may be seen as an indirect evidence of a high level of discrimination, first of all, on the basis of age, since in the previous formulation of the question, “men-women”, assessments of respondents were more positive.

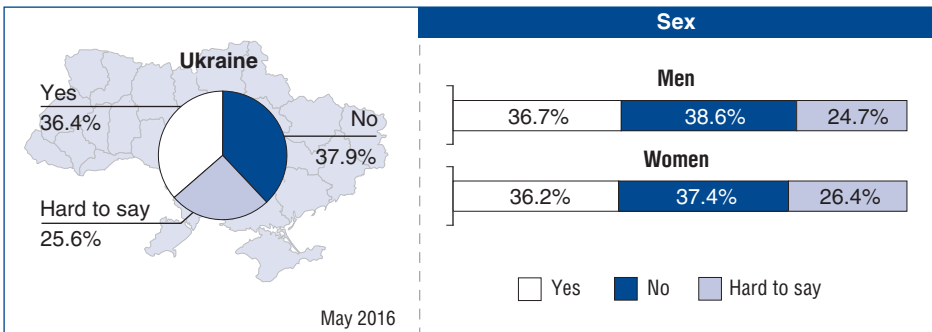

Do the sex and age of a person influence his or her chances to be admitted to service in Ukrainian power structures and judicial bodies?
% of those polled

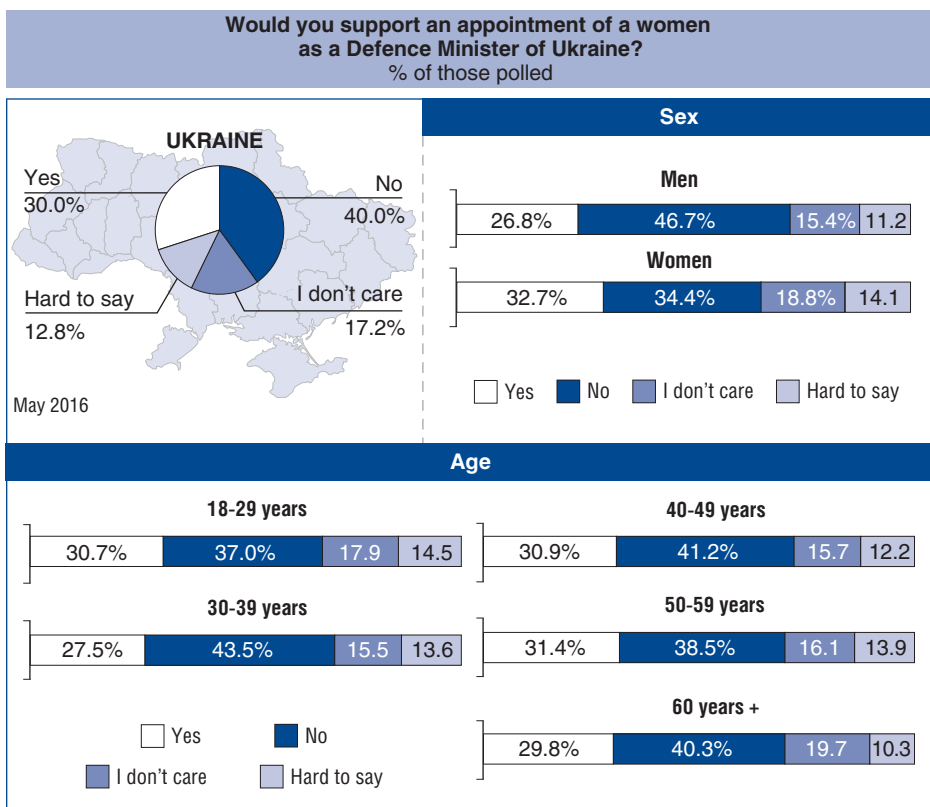

Apparently, the prospects of joining the service immediately depend of equal access to education and training. The opinion that men and women in Ukraine have equal chances to receive education and training that allow them to take all positions in power structures is shared by 36.4%; almost as many (37.9%) stick to the opposite opinion. Such data do not substantially differ from the public opinion on the existence of gender-based discrimination in Ukrainian law enforcement structures (30.8%). Both women and men almost unanimously share this opinion.

Do men and women in Ukraine have equal chances for education and training that let them occupy all posts in national security structures?
% of those polled

The answers concerning the citizens' readiness to support appointing a woman to the highest office in the Defence Ministry somewhat sum up the set of questions about gender issues. 47.2% welcomed such an opportunity (30%) or remained neutral (17.2%). The share of staunch opponents is quite significant (40%). Also, the number of those who strongly oppose appointing a civilian as a Defence Minister, especially in wartime, is much higher (54.8%). Among males, who on many issues of gender equality demonstrate solidarity with female respondents, 12.3% more opposed appointing a woman to the position of the Defence Minister than among females.

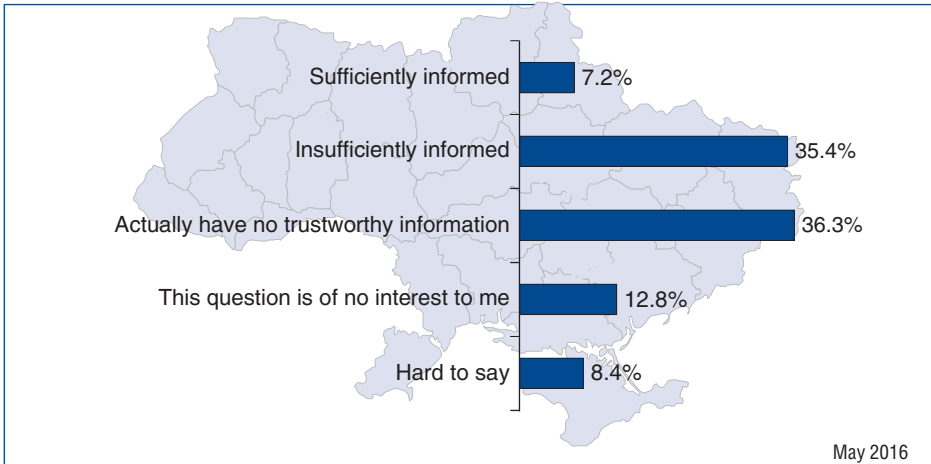
ROLE OF INTERNATIONAL PARTNERS

The sociological survey primarily aimed to find out the public opinion, not to draw up ratings, or to determine the scope and efficiency of foreign assistance provided to Ukraine by all international organisations and partner countries.¹³ For this reason, the lists of donors are not complete or exhaustive. The obtained results should be viewed not as expert examination but as illustrative assessments of citizens, the majority of whom answer the questions without additional preparation or reference to statistical data.

Before analysing separate sets of answers concerning international partners, it should be noted that only 7.2% of respondents consider their awareness about international and regional organisations promoting reforms in Ukraine, including in sectors of security and justice, as “sufficient”. The majority of citizens admitted that they either did not have enough information (36.3%), or were insufficiently informed (35.4%). On the good side, the share of those entirely indifferent is rather small (12.8%).

¹³ See, e.g., the List of international technical assistance projects registered in accordance with the law as of 25 July 2016. – Official web site of the Ministry of Economic Development and Trade, www.me.gov.ua.

How would you assess your awareness about international and regional organisations promoting reforms in Ukraine, including in the sectors of security and justice?
% of those polled

Almost every third or fourth respondent could not answer the question, and almost every fifth Ukrainian “heard nothing” about such organisations as the OSCE Project Coordinator in Ukraine (20.6%) or the European Union Advisory Mission (EUAM) in Ukraine (19.5%).

What is the role of each of the following international organisations in promoting reforms in Ukraine, including in the sectors of security and justice?
% of those polled

	Significantly supports reforms	Gives some support	Little or no support	Heard nothing about such organisation	Hard to say
European Parliament	8.4	34.3	21.0	8.2	28.2
Council of Europe	8.1	34.0	21.0	7.9	29.0
NATO	7.8	35.5	21.9	4.7	30.0
European Union Advisory Mission (EUAM) Ukraine	7.6	28.0	18.1	19.5	26.9
EU Delegation to Ukraine	7.2	34.5	22.1	9.4	26.7
UN	5.5	29.3	24.7	5.8	34.7
OSCE Special Monitoring Mission	4.4	28.2	26.7	14.9	25.8
OSCE Project Coordinator in Ukraine	4.1	27.1	22.2	20.6	26.1

May 2016

If we compare the shares of favourable (“significant support” and “some support”) and unfavourable answers, we can see a generally positive balance in the public assessment of the role of all international organisations supporting reforms in Ukraine. The aggregate share of favourable assessments of the role of the European Union Advisory Mission (EUAM) Ukraine, the European Parliament, the Council of Europe, NATO is twice higher than the share of those who stick to the opposite opinion.

The rating of support for reforms in Ukraine from separate countries is topped by the USA (43.9%), which is generally consistent with the data of financial assistance and the number of projects implemented by US governmental structures and private funds. The second and third places were given to Germany (32.6%) and Poland (31.1%). The public assessment of the Georgian support is rather high, apparently, resting not on financial indicators but on the active role of Georgian reformists in Ukraine. Absolute financial indicators hardly determine public assessment of support to Ukraine from the Baltic states.

Which countries support reforms in Ukraine? % of those polled	
USA	43.9
Germany	32.6
Poland	31.1
Georgia	16.9
Lithuania	13.7
Canada	12.4
Great Britain	10.7
France	9.7
Latvia	8.9
Estonia	4.6
Japan	4.0
Russia	2.8
Slovakia	2.5
The Netherlands	1.4
Switzerland	1.4
Italy	1.2
Sweden	1.2
China	1.0
Finland	1.0
Denmark	0.9
Norway	0.7
Other	0.9
No country	18.4
Hard to say	19.8

May 2016

Socio-demographic characteristics of respondents	
Sex	
Men	45.2
Women	54.8
Age	
18-29 years	20.5
30-39 years	18.6
40-49 years	16.7
50-59 years	18.2
60 years +	26.0
Education	
Incomplete secondary	3.6
General secondary	23.0
Vocational secondary	42.1
Higher or incomplete higher	31.0
No answer	0.3
Social status	
Business or office manager	0.4
Business unit manager	0.8
Entrepreneur	2.3
Technical specialist	6.2
Specialist in natural sciences	1.1
Humanitarian specialist (including economists, lawyers, workers of education, arts, healthcare, etc.)	8.6
Military servant, officer of the Security Service of Ukraine, Ministry of Internal Affairs	0.8
"Blue collar"	18.5
"White collar"	4.9
Labourer	4.7
Agricultural worker	1.4
Farmer, landholder	0.3
Pupil, student	3.8
Housewife	8.1
Pensioner	28.4
Incapable for work (including disabled)	0.8
Non-employed (but not registered as unemployed)	5.3
Officially registered unemployed	0.5
Other	2.5
Did not answer	0.4
Material standing of your family	
We hardly make ends meet, money is insufficient to buy even necessary foodstuffs	17.9
It is sufficient for food and acquisition of inexpensive necessary items	41.6
By and large, can live with it, but acquisition of durables, such as furniture, a refrigerator, a TV set, causes difficulties	35.8
We do well but so far, but cannot afford some purchases (an apartment, a car, etc.)	2.8
We can afford actually anything we want	0.2
Hard to say	1.7

Methodology

The fieldwork for the survey was conducted by the Razumkov Centre's Sociological Service on 27-31 May 2016 in all regions of Ukraine except Crimea and the occupied territories of Donetsk and Luhansk regions. The sample consisted of 2,019 respondents aged over 18 years (except Crimea) who permanently live in Ukraine.

The survey was done in a multistage random sampling design, based on quota method of respondent recruitment at a final stage.

Population aggregate places were selected at the first stage, streets and corresponding routes – on the second stage, households – on the third, and the quota selection of respondents – at the final stage.

Cities in every region were stratified by size and type (rural and urban). A probability of selection for each locality was determined in proportion to the number of citizens. The selection of streets, households and routes was done using a random selection generator. The selection of respondents was performed at the last stage in regard to the age and sex quota.

The sampling error does not exceed 2.3% with the probability of 0.95.

The quality of selection was validated by comparison with official statistics (State Statistic Agency).

Distribution of population aged over 18 years in Ukraine by four macro-regions, types of population aggregate places, age and sex.

	Official statistics	Survey results (aggregate data)	Deviation of aggregate data from official statistics
Region			
West	20.9	20.9	0.0
Centre	34.2	34.2	0.0
South	10.7	10.7	0.0
East	18.4	18.5	0.1
Donbas	15.8	15.8	0.0
Population aggregate places			
City	69.5	69.5	0.0
Town	30.5	30.5	0.0
Sex			
Male	45.1	45.2	0.1
Female	54.9	54.8	0.1
Age			
18-29	21.1	20.5	-0.6
30-39	18.5	18.6	0.1
40-49	16.5	16.7	0.2
50-59	17.8	18.2	0.4
60+	26.2	26.0	0.2

West: Volyn, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Ternopil, Chernivtsi regions.

Center: Vinnytsia, Zhytomyr, Kyiv, Kirovohrad, Poltava, Sumy, Khmelnytskyi, Cherkasy, Chernihiv regions and Kyiv city.

South: Mykolaiv, Odesa, Kherson regions.

East: Dnipropetrovsk, Zaporizhzhia, Kharkiv regions.

Donbas: Donetsk, Lugansk regions.

Representation assessment proves the biggest deviation between the demographic selection and statistics at 0.6% (in 18-29 age category).